

NORSK ARKIVSEMINAR 1986

RAPPORT

ARKIVARFORENINGEN
OSLO 1986

Norsk Arkivforum er en skriftserie
utgitt av Arkivarforeningen,
c/o Riksarkivet, Oslo

Redaksjonsutvalg:
Sigrun Øverland, Torkel Thime
og Kjell Bols.

Arkivarforeningen 1986.

Trykt i Riksarkivet 1986
ISBN 82-548-0016-2 (hft.)
ISSN 0800-3106 (hft.)

INNHOOLD

Forord	s.	5
<u>EDB</u>		
Ivar Fønnes:		
Statusrapport og fremtidsutsikter	"	7
Tor Breivik:		
Panelinnlegg og diskusjon	"	28
<u>UTDANNING</u>		
Jørgen H. Marthinsen:		
Utdanning i Arkivverket	"	33
Kjell Bols:		
Konserveringsutdanning	"	42
Knut Johannessen:		
Panelinnlegg og diskusjon	"	59
<u>KASSASJON</u>		
Hans P. Hosar:		
Makta og måten i framlegget til ny instruks for arkivavgrensing og kassasjon i arkiva i statsforvaltinga	"	70
Arnvid Lillehammer:		
Kassasjon eller bevaring - eit lokal- historikarsynspunkt	"	83
Else Plahte Andresen:		
Plenumsdebatt	"	89
<u>KONSERVERING</u>		
Nina Hesselberg-Wang:		
Blekk: Historie - konservering - fremkalling	"	101
Kari-Anne Johansen:		
Gruppediskusjon	"	112

GENERALFORSAMLINGEN

Referat fra generalforsamlingen s. 117

Vedlegg til - " -

Styrets forslag til vedtak " 123

Årsmelding 1984 - 1986 " 124

Regnskap " 125

Brev fra Norsk Arkivråd " 126

" " Per-Øyvind Sandberg " 127

PROGRAM " 129

DELTAKERLISTE " 131

FORORD

Det sjette norske arkivseminaret ble avholdt på Sola strandhotell utenfor Stavanger fra 22. til 24. mai 1986. Styret i Norsk Arkivseminar har stått bak arrangementet, sammen med en del av personalet ved Statsarkivet i Stavanger.

På generalforsamlingen i 1984 fikk styret følgende sammensetning: Sigrun Øverland (SAS), Ranveig Opheim (SAB), Esther Olstad (SAH), Kjell Bols (SAS) og Torkel Thime (SAS). Medlemmene fra Statsarkivet i Stavanger har fungert som arbeidsutvalg.

Rapporten er redigert av Kjell Bols, Sigrun Øverland og Torkel Thime.

Redaksjonen takker referenter og innledere for bidragene til denne rapporten.

Stavanger 12. september 1986.

EDB - STATUSRAPPORT OG FRAMTIDSUTSIKTER.

Ivar Fønnes.

For temmelig nøyaktig 2 år siden holdt jeg innledningsforedrag på Norsk arkivseminar 1984 under tittelen "Edb og Arkivverket". Hovedsaken i foredraget var å gi en oversikt over hvilke oppgaver Arkivverket stod overfor på edb-sektoren, og hvilke planer som var lagt for å løse disse oppgavene. Det framgikk av denne oversikten at edb-sektoren for Arkivverkets vedkommende er et bredt og mangfoldig arbeidsområde, at man var kommet kort i forhold til oppgavens omfang, og at de ressurser som stod til rådighet var små. Men vi hadde på det tidspunktet skaffet oss en rimelig oversikt over arbeidsfeltet, og vi hadde framlagt planer for hvordan vi skulle ta fatt på oppgavene.

I dag skal jeg, etter arrangørens ønske, gi en ny statusrapport for edb-sektoren i Arkivverket samt en del "framtidvisjoner". Jeg finner det da naturlig å ta utgangspunkt i det som har skjedd siden forrige arkivseminar. Dette gir det beste grunnlag for å beskrive dagens status, og det er også naturlig å ha dette i bakhodet når vi skal vurdere mulige utviklingslinjer framover.

1. UTVIKLING 1984 - 1986.

Jeg skal her gi en kortfattet oversikt over det som har skjedd på edb-sektoren i Arkivverket de siste 2 år.

1.1 Organisasjon, edb-personale.

Den organiserte utbygging av edb-virksomheten er knyttet til Riksarkivets edb-avdeling. Avdelingen, som ble opprettet i november 1983, ble gjort permanent fra 1.1.1985, og den er eksplisitt pålagt etatsoppgaver på edb-sektoren.

Fra 1.1.1985 fikk avdelingen 3 faste stillinger: avdelingsleder (ny), edb-arkivar (overført) og edb-konsulent (ny). Fra 1.1.1986 fikk avdelingen en ny stilling som edb-sekretær (førstesekretær). NAVF's forskerstipend for automatisert arkivinformasjon, som ble opprettet i 1983, ble avviklet ved utgangen av 1985.

Pr. mai 1986 har vi altså 4 faste stillinger i avdelingen. Dertil kommer at vi disponerer en sivilarbeider (fra oktober 1984).

1.2 Edb-utstyr.

Riksarkivet har i 1985-86 anskaffet edb-utstyr for ca. 2,2 mill. kr, statsarkivene for ca. 1,4 mill. kr. SAT har tidligere investert ca. 200.000 kr.

I Riksarkivbygningen er det pr. mai 1986 ca. 30 terminaler, knyttet til et anlegg med 2 magnetbåndstasjoner, 450 Mb platelager og 4 1/4 Mb primærhukommelse. I hvert statsarkiv samt SAKT, vil det etter anskaffelsen i 1986, være fra 3 til 6 terminalarbeidsplasser og 60 - 80 Mb platelager. Utstyret består av mikromaskiner som er koblet sammen i nettverk (bortsett fra SAO som kjører sammen med Riksarkivet). Kommunikasjon mellom statsarkivene og Riksarkivet vil etter planen bli etablert i 1986.

1.3 Kompetanseoppbygging, opplæring, praksis.

Ved siden av opprettelse av egne edb-stillinger i Riksarkivet har kompetanseoppbyggingen foregått ved systematisk opplæring og ved bruk av edb i personalets daglige virksomhet.

I Riksarkivet har de aller fleste ansatte gjennomgått kurs i tekstbehandling, først på ALTOS-maskinen (fram til sommeren 1985), senere på ND-anlegget. Det har også vært holdt kurs i

behandling av edb-registre eller databaser. Disse kursene har vært begrenset til personer som skal arbeide med denne type materiale.

I statsarkivene har det også vært holdt interne kurs flere steder, og enkelte ansatte har deltatt i eksterne edb-kurs (jfr. forøvrig innlegg fra de enkelte statsarkiver i paneldebatten).

I hele etaten, foreløpig unntatt SAKT, er det en rekke personer som benytter edb i sin daglige virksomhet. Det viktigste hjelpemidlet er tekstbehandling, men det arbeides også med edb-registre og databaser for en rekke formål, edb-journal, automatisk etikettskriving for arkivmateriale m.v. (jfr. også pkt. 1.4 nedenfor). Denne virksomheten vil utvides betydelig når flere ansatte i løpet av de nærmeste uker får lettere tilgang til en terminalarbeids plass.

Det mest omfattende tiltaket på opplærings siden var etatskurset i edb for arkivarer og arkivregistratorer som ble holdt i Riksarkivet i april 1986. Her var det 17 deltakere, og kurset gikk over 6 dager med forelesninger og praktiske øvelser. De viktigste temaene var databaser generelt, edb-basert katalogmateriale (herunder katalogdatabasen i RA), håndtering av edb-basert arkivmateriale på magnetbånd og edb-baserte journalsystemer.

1.4 Edb-systemer i Arkivverket.

Før sommeren 1986 vil alle institusjoner i Arkivverket ha tilgang til programvare for tekstbehandling og databaser/edb-registre, og flere steder vil det også finnes programvare for andre formål.

I Riksarkivet er det i løpet av det siste halvåret bygget opp flere systemer:

- programvare for lesing, kontroll og kopiering av fremmede magnetbånd

- system for registrering av katalogopplysninger og en direkte søkbar katalogdatabase som pr. i dag har ca. 30.000 innførsler
- etiketteringsprogram i tilknytning til katalogsystemet
- gjesteregister for Riksarkivet
- registre over edb-basert arkivmateriale i forvaltningen og i RA
- to versjoner av journalsystemet NOARK (anskaffet utenfra)
- diverse spesialregistre for forskjellige formål.

Det er under planlegging en større database over arkivskapere med alle opplysninger om deres arkivforhold. Dessuten skal det etableres en database over den administrative tilhørighet over tid for de forskjellige forvaltningsmessige arbeidsområder (historisk statskalender).

Edb-systemer i statsarkivene er det også flere av. SAT har tatt i bruk edb i journalføring, SAB har fått utviklet flere spesialprogrammer, bl.a. for etikettskriving, SAS har lagt opp flere edb-registre, bl.a. et opplegg for katalogproduksjon. Forøvrig vil de enkelte paneldeltakere redegjøre nærmere for dette.

1.5 Edb-basert arkivmateriale.

Edb-avdelingen har gjennomført kartlegging av edb-materialet i den sentrale statsadministrasjon, og det er lagt opp en plan for kassasjonsbehandling og avlevering for alt materiale fra før 1980.

Pr. mai 1986 er det avlevert edb-materiale fra Skattedirektoratet (ligningsregistre) og Miljøverndepartementet (GAB-registrene, foreløpig ikke fullført). Til sammen utgjør dette ca. 80 magnetbånd. Det er gjennomført kontrollkjøring (stikkprøver) på ligningsregistrene. (Om programvare, jfr. 1.4 ovenfor).

Det er gjennomført kassasjonsbehandling for institusjonene under FAD og JD, og det er bedt om avlevering fra 2 av disse institusjonene.

Edb-avdelingen har innledet samarbeid med Kommunedata A/L om å finne fram til arkivordninger fra kommunalt og fylkeskommunalt materiale som behandles i kommunedatasentralene.

Riksarkivaren er representert i et NAVF-utvalg som vurderer arkivordninger med sikte på gjenbruk av data fra forskningsprosjekter støttet av NAVF.

1.6 Edb i forvaltningens arkivdanning.

Edb-avdelingen har her i første rekke engasjert seg i arbeidet med edb-baserte journalsystemer i samarbeid med R-direktoratet.

NOARK-rapporten, med kravspesifikasjoner til edb-journaler i statsforvaltningen, ble utarbeidet i samarbeid mellom R-direktoratet og Riksarkivet og utgitt i oktober 1984. Denne har dannet grunnlag for utvikling av NOARK-versjoner på flere aktuelle dataanlegg. Edb-avdelingen har deltatt i vurdering av disse, og fungert som rådgivningsorgan i flere sammenhenger.

1.7 Personregistre. Forholdet til Datatilsynet.

Høsten 1984 fikk Riksarkivaren rammekonsesjon fra Datatilsynet, utarbeidet i samarbeid mellom Riksarkivaren v/ edb-avdelingen og Datatilsynet.

Det ble i 1985 inngått avtale med Datatilsynet om avlevering og arkivering av personregistre fra statsforvaltningen. Det arbeides videre med hvilke avgrensninger avtalen skal ha i forhold til forskningsdata.

Det er satt i gang arbeid med en lignende avtale for kommunal

og fylkeskommunal sektor. Her blir også NKS trukket inn.

2. STATUS MAI 1986.

Status på edb-sektoren i Arkivverket vil langt på vei framgå av det som er sagt ovenfor. Jeg skal derfor her bare gi en kortfattet vurdering av situasjonen pr. i dag på de forskjellige områder.

2.1 Feltarbeid.

Vi har god oversikt over sentraladministrasjonen og det er her det meste eldre materiale finnes. Vi er i gang med å få til arkivordninger for kommunal og fylkeskommunal forvaltning. I løpet av 1980-årene vil vi ha tatt igjen det meste av etterslepet for tiden før 1980.

Vi har to hovedproblemer:

- a) avleveringer tar for lang tid, krever for mye purring og kvaliteten på dokumentasjonen ser ut til å være dårligere enn ønsket.
- b) kontorrevolusjonen fra 1980-årene stiller oss overfor utfordringer som vi i dag ikke har oversikt over, og som vi ikke har ressurser til å gå løs på før i 1990-årene.

2.2 Depotarbeid og brukertjenester.

Vi har utstyr, programvare og kompetanse til å behandle det avleverte materiale på edb-media. Utbygging av brukertjenester vil imidlertid ta noe tid. Vi må prøve oss fram og bl.a. forsøke å finne ut hva som kan være av interesse. Foreløpig er det ingen brukerforespørsler på slikt materiale, så vi har tilstrekkelig tid på oss.

Vi er godt i gang med å bygge opp edb-baserte framfinningssystemer på katalognivå. Den videre utbygging her vil bl.a. avhenge av hva som blir produsert av katalogmateriale i årene framover. En interessant utvikling er det at flere institusjoner skriver eller har planlagt å skrive sine avleveringslister direkte inn i vårt katalogsystem (Riksrevisjonen, KAD, NSB).

2.3 Administrativ databehandling.

Vi er godt i gang med tekstbehandling, og innføringen har gått problemfritt. Vi er så smått i gang med edb-basert journalføring, og dette vil trolig skyte fart i løpet av 1986-87. Vi har også en hel del administrative registre, og flere er under planlegging.

Vi er i ferd med å ta opp til vurdering spørsmålet om budsjett- og regnskapssystemer, lønns- og personalsystemer m.v.

2.4 Intern opplæring, kompetanseoppbygging.

Kompetanseoppbyggingen vil i stor utstrekning følge utbredelsen av edb i de ansattes daglige arbeid. Intern opplæring har derfor i stor grad vært knyttet sammen med utbyggingen av edb-ressurser. Etter min mening har kompetanseoppbyggingen de siste årene vært tilfredsstillende. Vi bør fortsette med opplæring knyttet til innføring av edb-utstyr og ny programvare, men vi må også gi mer teoretisk opplæring knyttet til edb i arkivsammenheng. Det vil derfor være behov for flere kurs av samme type som etatskurset i april, eventuelt mer spesialiserte kurs knyttet til f.eks. feltarbeid.

En fornuftig utbygging av edb i Arkivverket krever - i tillegg til kompetanse - interesse og aktiv medvirkning fra de enkelte ansatte. Dette gjelder ikke bare de områder hvor man umiddelbart kan ta i bruk nyttige redskaper, men også i planlegging av framtidige systemer som kan rasjonalisere de

ansattes arbeid (det er ingen fare for at rasjonaliseringsgevinsten blir så stor at noen stillinger blir overflødig!) og skape bedre tjenester både innad i etaten og utad. Dette vil nok kreve en viss forskyvning i de ansattes interesseområder, f.eks. fra kassasjonsproblematikk til prinsipper for effektiv, edb-basert framfinning i arkivmateriale (jfr. Harald Hals' artikkel i Arkivposten nr. 2 1986, siste avsnitt).

2.5 Utstyr, programvare, edb-personale.

Vi er kommet godt i gang med edb-utstyr og programvare både i Riksarkivet og i statsarkivene. Men dette betyr ikke at investeringene nå kan stoppe opp. Vi må bygge ut videre med sikte på at alle ansatte som har behov for det, skal få en terminalarbeidsplass på sitt kontor, og vi må bygge ut behandlings- og lagringskapasiteten slik at alle brukere kan betjenes rimelig. Vi må også bygge ut videre med sikte på edb-baserte brukertjenester, kanskje også magasintjenester og for å følge den tekniske utvikling (f.eks. optiske plater).

Edb-avdelingen er bygget ut til et nivå som gjør det mulig å ta fatt på oppgavene for alvor, og det er vel mulig at den nå ikke er dårligere stillet enn flere andre enheter i etaten. Det er all grunn til å være tilfreds med at vi har fått til en slik utbygging. På den annen side er det klart at behovene er vesentlig større. Manglende ressurser har hittil bl.a. gått ut over avdelingens etatsfunksjoner utenfor Riksarkivet, både hva angår intern edb-virksomhet og feltarbeid på edb-systemer i lokalforvaltningen. Dette vil fortsatt være tilfelle, og manglende kapasitet vil også få konsekvenser for framdriften av den interne utbygging av edb-systemer i Riksarkivet. En særlig negativ konsekvens er at vi ikke har ressurser til å ta fatt på dagens arkivdanning på edb-sektoren, dvs. kontorrevolusjonen som startet i begynnelsen av 1980-årene (unntak: edb-journaler).

3. UTVIKLINGSLINJER, FRAMTIDSUTSIKTER.

Hvilke framtidsperspektiver har vi så på edb-virksomheten i Arkivverket? Hvilke muligheter har vi, og hva slags planer har vi? I hvilken grad er framtidsutsiktene knyttet til eksterne faktorer som den tekniske utvikling og våre omgivelers bruk av edb, i hvilken grad kan vi styre utviklingen selv?

Det er klart at våre muligheter vil være sterkt avhengige av den teknologiske utvikling, og at vi vil bli stilt overfor nye problemer og oppgaver som følge av forvaltningens edb-bruk. Men vi vil også ha stor grad av handlefrihet. Vår interne edb-bruk og våre brukertjenester vil først og fremst avhenge av vår egen planlegging, dvs. vår egen evne til å utforme løsninger som er hensiktsmessige. Slike løsninger kommer ikke rekende på en fjøl som følge av den teknologiske utvikling eller av andres edb-bruk. Skal vi få en tilfredsstillende utvikling, kreves det både egen kompetanse og vilje til å prioritere dette arbeidsfeltet.

Jeg skal i det følgende trekke fram en del perspektiver som følge av den teknologiske utvikling, av forvaltningens edb-bruk og av vår egen planlegging. Til slutt vil jeg forsøke å samle en del av disse trådene og beskrive en modell for et integrert arkivsystem i Arkivverket.

3.1 Den teknologiske utvikling.

Det er her særlig to faktorer som er viktige for oss, nemlig datakommunikasjon og nye lagringsmedia.

Utviklingen innen datakommunikasjon gjør det mulig å kommunisere mellom forskjellige dataanlegg på en stadig mer avansert og brukervennlig måte. Målet er at en bruker som har adgang til et slikt datanett, skal kunne koble seg opp mot de databaser han er interessert i uten å måtte vite hvilken

datamaskin de forskjellige baser ligger på, og uten å måtte kunne kommandospråket for hvert enkelt av de dataanlegg som benyttes. Ennå er det et godt stykke fram til dette målet. Men problemet er ikke først og fremst teknologiske begrensninger, men mangel på standarder.

Ved en mindre tilleggsanskaffelse i Riksarkivet og et enkelt modem, knyttet til en telefon, vil en hvilken som helst terminalarbeidsplass i et statsarkiv allerede i dag kunne kommunisere med Riksarkivets anlegg, overføre data fram og tilbake og arbeide mot databaser på Riksarkivets anlegg. Men i dag må modemmet være knyttet til den enkelte terminal, og brukeren må være kjent med kommandospråket på Riksarkivets anlegg. Noe lenger fram i tiden vil brukeren i et statsarkiv kunne gjøre dette direkte fra sitt eget datanett, og han vil ikke behøve kjenne til at kommandospråket på Riksarkivets maskin er forskjellig fra det han benytter lokalt. Slike tjenester vil også kunne gå andre veien og mellom statsarkivene. Hvorvidt man også skal la eksterne brukere få adgang til slike tjenester, vil være et rent administrativt spørsmål.

Et annet bruksområde for slike datanett er meldingstjenester. Man kan sende korte eller lange meldinger, dokumenter e.l. til en kollega langt borte. Meldingen lagres i adressatens "postkasse" og kan leses når vedkommende finner det for godt å se etter innkomne meldinger. Vanligvis vil adressaten få melding om at det ligger ulest post så snart han setter seg ved sin terminal. Slike meldingstjenester benyttes i dag i stor utstrekning i visse bedriftsinterne datanett (hvor alle maskiner er av samme type), og det er ingen tvil om man her har et meget nyttig redskap som f.eks. også kommer til å få innpass i Arkivverket om en del år.

Vår interesse for nye lagringsmedia knytter seg først og fremst til optiske plater. Det finnes en rekke varianter som det er redegjort for i andre sammenhenger, så jeg skal ikke gå i detalj på dette her. Men utviklingen er nå kommet så langt at man for ca. 150.000 kr. kan få en platespiller med tilkobling

til en PC. Platene er utskiftbare og kan lagre 2 milliarder tegn hver (2 Gb, tilsvarer ca. 1 mill A4-sider med tekst). Platene benyttes omtrent som en magnetplate (hard disk), men man kan ikke skrive over det som en gang er skrevet på platen.

Fordelen med optiske plater i forhold til magnetiske media er særlig arkivbestandighet, kompakthet og pris i forhold til lagringskapasitet. Foreløpig ser vi bare innledningen på en meget interessant utvikling, men det finnes altså nå et salgbart produkt.

På grunn av sin store lagringskapasitet vil optiske plater også kunne benyttes til å lagre bilder, lyd og annen informasjon. For oss er det i denne sammenheng først og fremst interessant å kunne avfotografere dokumenter for lagring på optiske plater. Selv om et slikt avfotografert dokument tar mange ganger så mye plass som en tilsvarende tekst skrevet på tekstbehandling, vil man allikevel få en meget kompakt lagringsform. Mulighetene for å "krympe" et arkiv, dvs. redusere dets fysiske omfang ganske drastisk, vil altså være til stede ved bruk av optiske plater. Dette gir meget interessante perspektiver, både i form av muligheter og i form av nye problemer som Arkivverket må ta stilling til.

3.2 Nye problemer og oppgaver som følge av den teknologiske utvikling og forvaltningens edb-bruk.

Det er liten grunn til å anta at Arkivverket vil være først ute med å ta i bruk nyvinninger som følge av den teknologiske utvikling. Til det er ressursene for små, og etterslepet på andre områder for stort. En tradisjonelt grunnleggende forsiktighet i forhold til nyordninger på arkivsektoren vil også virke i samme retning. Men skulle vi være tidlig ute på et nytt område, så burde det være å ta i bruk optiske plater for lagring av edb-basert arkivmateriale. Her er det ingen tvil om at vi har mye å hente, og ved at vi er tidlig ute har vi også muligheter for å påvirke den videre utvikling av slike systemer i offentlig forvaltning.

Men uansett hvordan Arkivverket forholder seg til teknologiske nyvinninger i sin egen virksomhet, vil vi måtte ta stilling til den utvikling som finner sted i offentlig forvaltning forøvrig. Det er helt klart at forvaltningen vil ta i bruk ny teknologi og nye edb-systemer etter hvert som det blir tilgjengelig. Dette vil også gjelde arkivsektoren. Vi er allerede inne i en utvikling hvor store og viktige arkivserier ikke lenger finnes på papir, men i databaser. Det finnes ikke engang grunnlagsmateriale på papir, og de utskrifter som tas, blir færre og færre etter hvert som alle brukere får direkte tilgang til databasene fra en terminal på sitt kontor. Bruk av optiske plater vil forsterke denne utviklingen fordi det blir billigere og tar mindre plass å lagre enorme datamengder. Datanett med elektroniske meldingstjenester og elektronisk post virker i samme retning.

Denne utviklingen stiller Arkivverket overfor en rekke nye spørsmål, dels i form av nye muligheter som vi må vurdere, dels i form av problemer som vi må ta stilling til. I det følgende skal jeg redegjøre for noen slike spørsmål som allerede er begynt å melde seg, men jeg tar på ingen måte sikte på noen samlet oversikt.

Spm. 1: Hvordan skal vi forholde oss til at stadig mer arkivmateriale lagres på edb-media i stedet for papir? I noen tilfeller vil det være spørsmål om å kassere originalt papirmateriale når opplysningene er overført til edb-medium (eller mikrofilm), i andre tilfeller (og det blir etter hvert det vanlige) finnes opplysningene bare på edb-medium. Hva skal/kan vi kreve av utskrifter? Har vi i det hele tatt krav på å få avlevert utskrifter når selve arkivmaterialet kun finnes i en database?

Dette er spørsmål som krever en vanskelig balansegang. Vi må på den ene siden sikre oss arkivfaglig forsvarlighet, dvs. at arkivverdig materiale blir oppbevart betryggende og har tilfredsstillende framfinningsmuligheter. På den annen side må vi ikke bli sittende fast i foreldede krav til håndtering av

arkivmateriale slik at vi blir en klamp om foten for offentlig forvaltning i en fornuftig og naturlig utvikling. Dersom vi ikke behersker denne balansegangen rimelig bra, gjør vi en dårlig jobb. Vi risikerer da også å bringe Arkivverket i vanry og svekke Riksarkivarens autoritet.

Mange av disse spørsmålene må vurderes i tilknytning til den enkelte sak, og vi må også være villige til å revurdere våre oppfatninger i takt med utviklingen og etter hvert som vi vinner mer erfaring. Jeg vil likevel hevde noen generelle, prinsipielle synspunkter:

a) Dersom et arkivverdig materiale finnes på edb-medium, skal det som regel avleveres på edb-medium fordi dette gir senere brukere vesentlig bedre utnyttelsesmuligheter (søking, sortering, bearbeidelse).

b) Dersom det finnes originalmateriale på papir, bør det vurderes om originalmaterialet har egen verdi f.eks. som historisk levning, som bevismateriale i rettslig sammenheng eller ved at ikke all informasjon er overført til edb. Det må også vurderes om originalmaterialet (mot formodning) på noen måte skulle gjøre det lettere å hente fram ønskelig informasjon enn edb-versjonen. Dersom det ikke kan påvises behov av denne type, bør originalmateriale etter min mening kasseres når det finnes kopi på edb-medium. Begrunnelsen for kassasjon er naturligvis først og fremst lagringsplass.

c) Før man stiller krav om avlevering av utskrifter fra et edb-materiale, bør man tenke seg nøye om. Utskrifter blir fort meget voluminøse, de påfører avleverende institusjon betydelige utgifter for å produsere et produkt institusjonen selv ikke har bruk for, de kan normalt reproduseres fra det avleverte edb-materiale dersom det er behov for det, og opplysningene kan dessuten søkes direkte fram fra det avleverte edb-materiale.

Med de beskjedne brukertjenester som foreløpig er utviklet på edb-materiale, er det klart at vi vil ha behov for utskrifter på papir. Men da må vi ta i betraktning at papirutskrifter fra

1986 etter gjeldende regler tidligst skal avleveres i 2011. Vi skal ikke se bort fra at det kan virke meningsløst for en institusjon å lagre flere hyllemeter med utskrifter som skal avleveres til Arkivverket i 2011 eller senere, tatt i betraktning at selve databasen straks blir avlevert til Arkivverket på magnetbånd. Det ville ikke forundre meg (og kanskje ikke så mange andre heller) om de som overtar etter oss, rister på hodet og sier nei til å ta imot disse utskriftene.

Spm. 2: Jeg har ved flere anledninger pekt på at den kompakte lagring av informasjon som optiske plater representerer, vil stille kassasjonsproblematikken i et helt nytt lys. Andre har vært inne på lignende tanker, og i siste nummer av Arkivposten reiser Harald Hals dette spørsmålet i sin artikkel om kassasjon. Når vi vet at en optisk plate (på størrelse med en LP) som nå er på markedet kan romme 1 mill. A4-sider med tekst, er det da nødvendig å kassere noe som helst?

Svarer vi nei på dette spørsmålet, må vi godta en del forutsetninger. Vi må godta at (eventuelt) originalmateriale på papir kasseres, og vi må godta at det kreves avansert teknisk utstyr (edb-utstyr) for å hente fram informasjonen. Riktignok kan vi nok tillate oss å ha papirkopier av spesielt verdifullt materiale, men skal resonnementet ha noen verdi, må det aller meste bare finnes på slike plater. Vi må også, som Hals peker på, være villige til å satse mer på utforming og utvikling av framfinningssystemer. Til gjengjeld vil vi ha mulighet til å utvikle framfinningsmetoder som er langt, langt mer effektive enn de vi i dag har i manuelle arkiver.

Spm. 3: Hva slags ambisjonsnivå skal vi legge opp til for edb-basert framfinning i arkivmateriale og behandling av edb-basert arkivmateriale? Hva slags interne tjenester skal vi ha, hva slags eksterne brukertjenester skal vi ta sikte på?

Det er ingen tvil om at edb-baserte informasjonssystemer vil

kunne gi vesentlig bedre framfinningsmuligheter i forhold til tradisjonelle kataloger. En katalogdatabase, kombinert med et register over arkivskapere og ansvarsområder over tid, vil gi vesentlig bedre søkemuligheter enn i dag. Enda mer direkte tilgang til opplysningene kan vi få når det blir avlevert edb-baserte journaler o.l., ettersom disse gir referanse til den enkelte sak og det enkelte dokument.

Slike framfinningssystemer vil utvilsomt kunne spare tid både for saksbehandlere i Arkivverket og for eksterne brukere. Dersom man gir brukerne adgang til å søke direkte i slike databaser, enten fra lesesalen eller over datanett fra sin arbeidsplass, vil man få en fullstendig revolusjon av brukertjenestene - bedre og raskere tjenester, tilgang til alle opplysninger uten å måtte møte opp i en arkivinstitusjon, liten eller ingen belastning av det arkivfaglige personalet.

Men slike tjenester har naturligvis sin pris. Det koster innsats å etablere slike databaser, å vedlikeholde dem og å drive dem. Men framfor alt vil behovet for lagringskapasitet bli enormt. Med den type utstyr som Riksarkivet i dag benytter, vil det være helt urealistisk å legge inn avleverte edb-journaler i direkte søkbar form. Likevel skal vi ikke se bort fra at optiske plater vil gjøre det økonomisk mulig og kanskje til og spesielt billig å lagre edb-journaler på denne måte, til tross for at bruksfrekvensen må antas å bli lav i de fleste tilfeller.

Når selve arkivmaterialet er edb-basert, vil det også være mulig å søke fram bestemte opplysninger i materialet, eller å bearbeide det ved hjelp av datamaskin. Hvor skal man her sette grensene for Arkivverkets medvirkning? Det er en flytende overgang fra å søke fram bestemte opplysninger for en bruker, til å skrive dem ut i sortert form, eventuelt også å bearbeide dem videre f.eks. for statistiske formål. Er det noen grunn til at Arkivverket skal yte mer omfattende tjenester på edb-materiale enn på tradisjonelt materiale? Eller skal vi nøye oss med å gi brukeren kopi av hele eller deler av et edb-materiale?

3.3 Felles edb-systemer i Riksarkivet: konkrete planer og foreløpige tanker.

Noen av de planlagte edb-systemer er nevnt i gjennomgåelsen ovenfor, men jeg skal her gå litt nærmere inn på planene for systemer som er knyttet til Arkivverkets arkivfaglige virksomhet. Jeg skal også presentere noen muligheter som foreløpig ikke er kommet til planleggingsstadiet.

a) Samlet arkivskaperregister.

Et slikt er under planlegging, i første omgang for institusjoner som inspiseres av Riksarkivet, men det tenkes også utvidet til å omfatte den lokale forvaltning (jfr. også Tronstad artikkel i Arkivposten nr. 2, 1986).

Et slikt register skal omfatte "alle" arkivrelevante opplysninger om de enkelte arkivskapere, herunder naturligvis opplysninger om arkivmateriale som er i institusjonen, og om avleveringer. Det skal være direkte forbindelse fra arkivskaperregistret til katalogdatabasen, slik at det blir mulig å gå videre inn og se på katalogopplysningene.

Det finnes et kortregister i Riksarkivet over arkivskapere, og dette vil kunne brukes som grunnlagsmateriale. Men det kreves en del ajourføring.

b) Register over arbeidsfelt/ansvarsområder.

Dette er også under planlegging, og et forslag til utforming ventes å foreligge i mai/juni.

Henikten er å ha et register som viser hvilken administrativ tilhørighet de ulike ansvarsområder i forvaltningen har hatt i forskjellige tidsrom, altså en slags historisk statskalender. Enheten i registret vil være det enkelte ansvarsområde, og i

tillegg skal det bl.a. stå hvilken administrativ enhet det tilhørte og hvilket tidsrom den tilhørigheten gjelder for.

Den administrative enhet knytter registret sammen med arkivskaperregistret, og derfra kommer man direkte inn i katalogdatabasen. Man kan altså starte med et bestemt ansvarsområde i et bestemt tidsrom, og via arkivskaperen komme inn i katalogdatabasen og søke innenfor den aktuelle saksmengde.

Registret over ansvarsområder vil være nyttig i mange sammenhenger, bl. a. ved betjening av besøkende i skranken. Registret vil være tilgjengelig direkte fra terminal, men det kan også lages et sortert register på papir til bruk når man ikke har terminal i umiddelbar nærhet.

c) Videre utvikling av katalogdatabasen.

Katalogdatabasen har i dag registre på tre nivåer: arkivskaper, serie og arkivstykke, altså et hierarkisk system med referanser mellom de forskjellige nivåer. I tillegg finnes det referanser til et eget register for arkivinstitusjon (som omfatter institusjonene i Arkivverket).

Intensjonen er at alle nye kataloger skal skrives inn i katalogsystemet og dermed inngå i basen. Det ser ut til at dette vil være forholdsvis greit å få til. Men hva med gamle kataloger? Bør ikke basen omfatte alt katalogmateriale? Eller vil det være for kostbart i forhold til gevinsten å legge alle gamle kataloger inn i basen?

Foreløpig arbeider vi ut fra følgende plan: I tillegg til alle nye kataloger skal alt gammelt katalogmateriale på arkivskaper- og serienivå legges inn i basen. På serienivå skal det legges inn referanse til de kataloger som ikke er lagt inn i basen, slik at brukeren kan gå direkte til katalogen (på papir) og slå opp.

Fordelen med dette opplegget er at brukeren via katalogdatabasen får tilgang til alle registrerte opplysninger ned til serienivå. (Han behøver altså ikke slå opp andre steder i tillegg). Fra serienivå kan han gå videre ned på arkivstykkenivå dersom katalogen finnes i basen, eller han får referanse til en katalog på papir.

En annen fordel med dette opplegget er at det er overkommelig rent arbeidsmessig. Hvorvidt det senere vil bli aktuelt å legge inn gamle kataloger i fullstendig form, er et åpent spørsmål. Det vil nok være aktuelt dersom en katalog skal revideres eller bearbeides. Men forøvrig bør det vel foretas en evaluering av gevinstene ved en katalogdatabase før man investerer i å legge inn alle gamle kataloger i fullstendig form.

d) Edb-basert system for bestilling og framhenting av arkivmateriale.

Noe slikt system er ikke planlagt, og dette er derfor helt foreløpige strøtanker. Men det skulle trolig ikke by på store problemer å lage et edb-basert system for bestilling av arkivmateriale.

Systemet vil kunne fungere slik at når bestillingen blir registrert på terminal i skranken, får betjentene i magasinene beskjed om å hente materialet. I tillegg til å fungere som en rask "rørpost", vil systemet kunne holde oversikt over hva som er bestilt, utlevert, tilbakelevert osv. Man vil kunne produsere statistikk over forbruket av arkivsaker, både hva slags saker, tidspunkt, hva slags brukere, hva slags formål (eventuelt koblet sammen med et gjeste- og besøksregister).

Systemet bør også kunne knyttes sammen med katalogdatabasen slik at når man har funnet et arkivstykke som er av interesse, gir man kommando for bestilling og dermed er bestillingen registrert og prosessen i gang. Dette vil spare tid både for skrankepersonale og for gjester.

Om jeg får lov å fantasere litt videre, kan jeg tenke meg følgende mulighet: en forsker ved Universitetet i Tromsø kaller opp Riksarkivet fra sin terminal via datanett, søker i katalogdatabasen til han har funnet de arkivstykker han vil se på, og gir kommando for bestilling. Systemet spør så når han skal ha materialet, og han svarer med dato og klokkeslett. Systemet lagrer opplysningene, og noen timer før det angitte klokkeslett får betjentene beskjed om å hente fram materialet (omtrent samtidig med at forskeren setter seg på sitt fly i Tromsø). Og mens forskeren er på vei til Oslo, henter betjentene materialet og sørger for at det er på plass når forskeren stiger ut av Sognavnsbanen.

3.4 Integrert arkivsystem i Arkivverket.

De utviklingslinjer, planer og fantasier som er presentert ovenfor, leder naturlig fram til spørsmålet om et integrert arkivsystem for Arkivverket.

Jeg skal presentere en mulig modell for et slikt system. Modellen er basert på at det bygges opp en felles informasjonsbase i Riksarkivet med opplysninger om arkivmateriale i alle institusjonene, og med tilgang fra hele etaten samt sentrale brukerinstitusjoner. Det er mulig at det også skal være tilknytning til lokale baser i de enkelte statsarkiver, men dette er et spørsmål som jeg lar ligge i denne omgang.

a) Informasjonsbasen.

Informasjonsbasen bygger videre på de planer for utvikling av katalogdatabasen som er presentert ovenfor. Den bør være hierarkisk oppbygget med en del tilleggsregistre.

Øverste nivå er et fullstendig arkivskaperregister med "alle" arkivrelevante opplysninger om arkivskaperen og referanse til de arkivserier som institusjonen har avlevert (jfr. neste nivå). Ved siden av dette har vi et tilleggsregister for

ansvarsområder. Det er referanse mellom disse to registrene, og brukeren går inn i systemet via ansvarsområdet dersom han ikke vet hvilken arkivskaper som hadde dette arbeidsfeltet i det aktuelle tidsrom.

Neste nivå er serienivå. Her er det referanse til 3. nivå (arkivstykker, jfr. nedenfor) dersom katalogopplysningene finnes i basen, kanskje også direkte til 4. nivå hvis det finnes (edb-journal). Dersom opplysningene om de enkelte arkivstykker finnes i en katalog på papir (ikke i basen), er det referanse til denne. I noen tilfeller vil referansen på serienivå gå direkte på arkivmaterialet, f.eks. ved enstypeserier på edb-media.

3. nivå inneholder katalogopplysningene om de enkelte arkivstykker, herunder referanse til arkivinstitusjon og hyllemarkering. Når brukeren har funnet de arkivstykker han vil se på, kan han gi en enkel kommando for bestilling, og bestilling blir registrert og ekspedert i henhold til gjeldende rutiner.

4. nivå vil være aktuelt for en del av sakarkivene: det består av et edb-basert journalsystem med referanse til arkivmateriale på saks- og dokumentnivå. Selve dokumentene kan befinne seg på papir, mikrofilm eller edb-medium (lagret digitalt eller som avfotograferte dokumenter). Ligger dokumentene på edb-medium, vil de kunne hentes direkte fram på skjermen på basis av den referansen som ligger i journalsystemet. Ligger dokumentene på papir, gis bestillingskommando på samme måte som ovenfor.

b) Bruksmuligheter.

Informasjonsbasen kan nås fra alle terminaler i Arkivverket, og fra terminaler hos brukere som har adgang (abonnement?). Det legges inn beskyttelseskoder som hindrer uautorisert bruk av opplysninger.

Alle opplysninger og eventuelt arkivmateriale som er lagret på edb-medium, og som den aktuelle bruker er adgangsberettet

til, kan hentes fram på dataskjermen, eventuelt skrives ut på papir hos brukeren selv. Materiale på papir bestilles ved en bestillingskommando dersom brukeren har slik autorisasjon. Hvem som skal ha adgang til å legge inn slike direkte bestillinger, er et administrativt spørsmål. De brukere som ikke har slik adgang, må henvende seg i skranken. Det samme gjelder når man skal ha veiledning. Søknad om adgang til beskyttet materiale følger vanlige prosedyrer.

Er så dette et realistisk framtidsperspektiv? Ja, dersom følgende forutsetninger oppfylles:

- tilstrekkelig kompakte og billige lagringsmedia (trolig vil optiske plater tilfredsstillende dette).
- etaten satser på å bygge opp et slikt system.

Systemet kan bygges opp gradvis, og det vil ikke kreve store endringer i innarbeidede rutiner. Det forutsetter ikke at arkivmateriale konverteres til edb eller avfotograferes for lagring på optiske plater. Bruk av systemet kan avgrenses til etaten selv så lenge man ikke har tilfredsstillende rutiner for å hindre uautorisert bruk. Det er mulig å gå fram i det tempo man ønsker, og prioritere forskjellige deler av systemet. Det eneste som må være komplett for at systemet skal virke etter forutsetningene, er opplysningene på arkivskaper- og serienivå (inklusive de referanser som er omtalt ovenfor). Brukeren må nemlig kunne stole på at han får alle relevante opplysninger ved å gå inn i informasjonsbasen.

Er så et slikt system ønskelig? Ja, det vil jeg overlate til forsamlingen å diskutere.

EDB-STATUSRAPPORT OG FRAMTIDSVISJONER.
 PANELINNLEGG OG DISKUSJON.

Ordstyrer: Per Øivind Sandberg.

Referent: Tor Breivik.

1. Panelinnlegg.

Følgende hadde panelinnlegg: Sandberg (SAH), Tronstad (SAKT), Jacobsen (SAT), Nysæter (SAB), Thime (SAS), Ordahl (SAK), Haugen (SAO).

Alle paneldeltakerne refererte hvilken bruk deres respektive institusjoner hittil hadde gjort av edb. Nesten alle hadde tatt i bruk edb til tekstbehandling, herunder avskrifter. Forskjellige typer kataloger og registre ble også hyppig nevnt. Andre anvendelsesområder var mer individuelle, noe avhengig av det utstyr statsarkivene hittil hadde disponert. Den eneste institusjon som ennå ikke har fått noe utstyr, er Statsarkivkontoret i Tromsø. Der har man likevel gjort seg opp meninger om hvilken bruk man vil gjøre av edb. Nedenstående tabell viser referert bruk og/eller planer for bruk av edb.

	SAH	SAKT	SAT	SAB	SAS	SAK	SAO
Tekstbeh. (avskr.)	X	X	X	X	X	X	X
Insp.rapporter	X						
Reg./kat.	X	X	X	X	X	X	X
Inst.reg.		X			X		
Journal			X				
Journalregister							X
Etiketter				X	X		

	SAH	SAKT	SAT	SAB	SAS	SAK	SAO
Sorteringsprogram					X		
Lagerstyring							
Eiendomsregister					X		
Tilvekst/avlev.			X		X		X

Det ble dessuten fra paneldeltakerne uttrykt ønske om at statsarkivene måtte bli trukket sterkere inn ved langstidsplanlegging for edb-avdelingen. Videre ble det gjort oppmerksom på at det også ved statsarkivene er viktig å følge med i utviklingen i forvaltningen for å kunne ha den fornødne kompetanse ved kontakt med arkivskapere - ikke minst i kommunene.

En av paneldeltakerne (Nysæter) tok opp spørsmålet om Arkivverket bør kreve grunnlagsmateriale/utskrifter på papir når det blir avlevert informasjon lagret på edb. Han mente vi pga. plass og økonomiproblemer heller måtte konsentrere oss om å stille krav til de bånd osv. som skal bevares.

2. Debatt.

Deltakere: Bjørkvik, Fonnes, A. Hals, Hartløff, Herstad, Kongsrud, Koren, Marthinsen, Nysæter, H.E. Næss, Ordahl, Skivenes, Svalestuen, Thime, S. Øverland.

Debatten kom i stor grad til å dreie seg om disse emnene:

1. Standardisering.
2. Statsarkivenes rolle i framtidens edb-løsninger for Arkivverket.
3. Arkivfaglige problemer som blir aktualisert når edb bringes inn i bildet.
4. Informasjonsbaser.

Det ble slått fast at Arkivverket, som er interessert i standardisering i forvaltningen, også bør tenke standardisering internt. Det utstyret som er anskaffet over de to siste budsjettår, er valgt nettopp ut fra dette hensynet. Kommunikasjon mellom de forskjellige institusjoner via edb vil bli fullt mulig.

Enkelte pekte også på at det kunne være nødvendig/ønskelig å sette opp kravspesifikasjoner for oppbevaringsinstitusjoner utenfor Arkivverket, slik at informasjon om arkiver kunne bli standardisert. Andre pekte på at standardisering må gjelde resultatet og ikke systemet som sådant. Det ble videre lagt vekt på at man må være forsiktig med å sette standarder før man vet nok. Initiativ og ideer må sees som positivt og ikke kveles, det må heller bli slik at man forsøker å trekke inn brukbare ideer som er oppstått lokalt slik at flest mulig kan få kjennskap til disse og nyttiggjøre seg dem. På noen felter er arbeidet kommet så langt at standardisering innad i Arkivverket kan starte: journalføring, katalogskrivning.

Deltakere fra statsarkiv gav uttrykk for at statsarkivene måtte få magasiner og utstyr for å kunne ta imot og behandle edb-materiale. Dette både fordi det er nødvendig å bygge opp tilstrekkelig kompetanse i statsarkivene også på dette området, og fordi dette vil være endel av de normale tjenester man yter både til arkivskapende institusjoner og til brukerne. Det ble svart (Fonnes, Herstad) at dette er et økonomisk spørsmål. Løsningen av andre store oppgaver for Arkivverket gjør det lite realistisk å regne med egne fullverdige edb-avdelinger i alle institusjoner innenfor Arkivverket i overskuelig framtid. En slik spredning av utstyr vil neppe bli aktuelt før vi kommer bort fra magnetbånd som lagringsmedium.

Det var enighet om at utvekslingen av erfaringer innad i etaten kunne bli bedre, og at edb-avdelingens langtidsplanlegging kunne være gjenstand for nærmere drøfting. I den forbindelse ble det fra flere hold nevnt at man burde se nærmere på etatens edb-utvalg, både hva angår sammensetning og mandat. Det ble

likevel antydnet at man også i framtiden må regne med et visst spenningsforhold mellom en edb-avdeling i Riksarkivet og de som arbeider med edb i statsarkivene.

Spørsmålet om brukertjenester ble berørt av enkelte. Tilrettelegging av historisk kildemateriale for edb har hittil ikke vært noen prioritert oppgave i Arkivverket, men man har vært invitert av andre til å delta i enkelte prøveprosjekter, og det ble hevdet at brukertjenestene for edb-materiale i prinsippet ikke burde være mer omfattende enn for materiale på mer tradisjonelle medier. Samarbeid med institusjoner utenfor Arkivverket om direkte brukertjenester har i liten grad forekommet hittil.

I sammenheng med spørsmålet om brukertjenester tok noen også opp spørsmålet om å kreve papirutskrifter av edb-materiale ved avlevering. Her gjorde begge syn seg gjeldende, men det ble pekt på at papirflommen kunne bli stor, samtidig som muligheten for det papirløse kontor i prinsippet ikke er så langt unna.

Videre ble det pekt på at informasjonsbaser/databanker kan inneholde så mange slags informasjon fra forskjellige kilder. Det ble hevdet at dette kunne skape problemer i forhold både til hva slags informasjon Arkivverket skal bevare og til proveniensprinsippet. Begge deler vil kunne vanskeliggjøre brukertjenestene. Andre påpekte i denne sammenheng at man måtte skille mellom arkiver og samlinger. Enkelte informasjonsbaser fortjener avgjort betegnelsen samling.

Fra ansatte i edb-avdelingen ble det pekt på at man ofte arbeidet med problemer som ikke hadde noe direkte med edb å gjøre. Dette dreier seg om arkivfaglige spørsmål som kommer opp fordi bruken av edb som hjelpemiddel tvinger oss til å tenke igjennom dem. Navnestandardisering ble nevnt som eksempel på et slikt spørsmål, et annet er spørsmålet om papirkvalitet på etiketter som skrives ut ved hjelp av edb. Videre har ikke spørsmålet om oppstillingsrekkefølge i magasinet heller noe med edb å gjøre, selv om edb-baser vil kunne lette søking i arkiv som ikke er systematisk oppstilt.

For framtiden vil det være mulig å overlate trøtte jobber til edb, og det er her en av fordelene med bruk av edb ligger. Det kan likevel være grunn til å tro at edb-medier blir framtidens viktigste arkivmedium. Faren for historieløshet ligger der, men i offentlig sektor er Arkivverket i ferd med å arbeide seg inn i en posisjon som kan gi tilstrekkelig kontroll. Det er derfor i privat sektor at faren er størst for øyeblikket.

UTDANNING I ARKIVVERKET

Innleder: Jørgen H. Marthinsen

Utgangspunktet for denne framstilling er situasjonen i Arkivverket i dag, mai 1986. I etaten har vi for det første ledere, som til sammen dekker et svært vidt felt med lederkompetanse av til dels svært høy kvalitet, om enn ikke like jevn innenfor alle aspekter. Saksbehandlergruppen i etaten har svært god og spesialisert arkivfaglig kompetanse. Gruppen av kontor- medarbeidere med oppgaver og ansvar som til dels går langt utover stillingskategoriene, har tilsvarende kompetanse. Samme karakteristikk kan gis konserveringspersonalet, men denne gruppen ligger utenfor denne framstillingen. Med en slik åpningskarakteristikk kan det synes vanskelig å begrunne noe utdanningsbehov. Dog, intet er så godt at det ikke kan bli bedre, og det må være lov å strekke seg etter det fullkomne.

Behovet for utdanning i Arkivverket har tidligere vært fokusert på det arkivfaglige. En faglig utvikling kan imidlertid vanskelig skje uten at det fins en ramme omkring. I denne rammen utgjør ledelse en svært viktig del. For å få til en faglig videreutvikling må vi derfor også behandle ledelse når vi tar opp utdanning.

1. Innledning

Utdanning har vært behandlet i etaten tidligere, bl. a. på det første norske arkivseminaret på Bløstadvik i 1976. 1 Der ble både registratorutdanning og arkivarutdanning behandlet. Siden den tid har det både vært gjennomført registratorutdanning, og det har vært arbeidet med innholdet i utdanningen. Det har imidlertid vært gjort lite eller intet med annen arkivutdanning, f.eks. med arkivarutdanningen. I 1977 kom en tilråding fra et utvalg nedsatt av Riksarkivaren om delvis desentralisering av registratorutdanningen. 2 De siste årene har to utvalg arbeidet med registratorutdanning. Det ene, Lærermiddelutvalget, har arbeidet med pensumlister og læremidler.

Den siste skissen som Lærermiddelutvalget har arbeidet med, gjelder mulighetene til å få etablert arkivistikk som et eget, åpent fag ved universitet eller høgskole. For øyeblikket fins

kun ett tilbud om arkivutdanning på høyskolenivå i Norge. Det er et fag ved Statens bibliotekhøgskole med 60 timers undervisning over ett år uten noen form for praksis. Faget, som omfatter både arkivdanning og arkivdepot, er imidlertid et lukket studium på den måten at det kun er tilgjengelig for de som er studenter ved Statens Bibliotekhøgskole og er i sitt tredje studieår.

2. Ledelse

Lederkompetanse er svært viktig. Det er aller viktigst for lederne og den jobben de forventes å gjøre. Men lederkompetanse er også av stor betydning for medarbeidere forøvrig. Det er av stor betydning at medarbeiderne kjenner til lederteknikk slik at de kan spille opp til og kan være korrektiv til lederne ved å medvirke til en fornuftig ledelse. Ledere blir sjelden bedre enn det medarbeiderne medvirker til. Vi kan klage på dårlige ledere, men klagen går delvis tilbake på oss selv. Lederopplæring og lederutvikling er minst like viktig for Arkiverket som for andre statlige etater. En lederopplæring eller -utvikling i etaten må gjelde dagens ledere, d.v.s. de som har lederposisjoner og dessuten har lederfunksjoner, og den må omfatte morgendagens ledere.

Hvorfor begge disse to gruppene? Dagens faktiske ledere i etaten må læres opp, utvikles, oppdateres og vedlikeholdes slik at de blir i stand til å fortsette og videreføre den jobben som de en gang er satt til. Selv om man har blitt leder en gang, vil ikke lederkompetansen holde seg på topp uten et aktivt vedlikehold. Alle ledere kan bli bedre. Dette gjelder selvsagt også vår etat. Jeg vet ikke om noen leder i Arkiverket i dag som ikke kan videreutvikles. Den som betrakter seg selv som ferdig utviklet, er imidlertid ikke utviklet, men ferdig! Det gjelder naturligvis ikke bare ledere; det gjelder oss alle sammen. Men nå er det altså lederproblematikk som er tema.

Lederkandidater i etaten bør like selvfølgelig som dagens ledere utvikles og læres opp i ledelse. Derved vil vi få ledere med relevant arkivfaglig kompetanse i den grad lederne rekrutteres fra gruppen av høykompetente arkivmedarbeidere. En lederrekruttering i etaten utelukkende på arkivfaglig grunnlag, kan gi helt katastrofale resultater. En leder uten

tilstrekkelige lederegenskaper og samarbeidsevner kan være til ubotelig skade for såvel lederen selv som for medarbeiderne. 3 For å unngå slike skader bør lederkandidater testes og helst utvikles før de kommer i lederposisjoner.

Blant lederoppgavene må det å skaffe ressurser på personal-og stillingssiden, tillegges stor vekt. Med de alminnelige politiske signaler fra de siste uker og måneder, kan vi ikke vente særlig mange nye stillinger i Arkivverket i nærmeste framtid. Når dette blir sammenholdt med økende arbeidsmengde, må det settes i verk spesielle tiltak. I tillegg til vanlige rådbøter som rasjonalisering og effektivisering, tenker jeg meg tre tiltak:

1. Finne fram til uforløste og ubenyttede personalressurser i etaten
2. Vedlikeholde eksisterende personalressurser
3. Videreutvikling og foredling av etatens personalressurser.

Hvilke uforløste, bundne og ubenyttede ressurser fins på personalsiden i Arkivverket i dag? La oss ta et regnestykke. Hvis vi hver arbeidsdag klarer å finne ett ubenyttet dagsverk, har vi et gratis årsverk. Og hvordan finner vi et ubenyttet dagsverk hver dag? Jeg tar utgangspunkt i Riksarkivet og regner at minimum et kvarTERS tid pr. person i Riksarkivet i gjennomsnitt, er bundet i manglende arbeidsglede eller lav motivering eller begge deler. Både kontorpersonalet og det arkivfaglige personalet er da tatt med. For hver 30. medarbeider i Riksarkivet vil vi etter dette regneeksempelet med et kvarter pr. person pr. dag ha et ubenyttet dagsverk i reserve (15 min. x 30 = 7,5 timer). Det vanskelige er at jeg kan ikke gå rundt og peke og si at der er det ettersøkte dagsverket. De 15 minuttene er ikke alminnelig dødtid slik som vi alle vet fins i alle funksjoner. Det er derimot tid som ødes på grunn av manglende arbeidsglede. Til regneeksemplet må tilføyes at de 15 minuttene er lavt regnet. Den virkelige størrelsen på denne ubenyttede ressursen antas å ligge vesentlig høyere.

Hvis vi nå har funnet fram til uforløste og ubenyttede ressurser, hvordan kan disse ressursene foredles? For å finne svar må vi se på lederfunksjoner og kvalifikasjonskrav til ledere under ett. Lista nedenfor inneholder egenskaper og oppgaver for ledere. Oversikten er ikke fullstendig. Ledere

skal:

- administrere,
- planlegge,
- initiere (dvs. sette i gang, ta initiativ),
- være kreative,
- motivere,
- skape tillit,
- foreta eller få til beslutninger,
- iverksette vedtak,
- følge opp,
- informere,
- holde seg informert,
- foreta konfliktbehandling,
- ha faglig innsikt,
- arbeide med personlig utvikling.

Det jeg vil legge størst vekt på av disse oppgavene når det gjelder å finne fram til og å forløse ubenyttede ressurser, er ledernes oppgaver og kompetanse innenfor motivering, skape (forsterke) tillit, informere (informasjon med høy kvalitet) og personlig utvikling. Disse punktene må tillegges den største vekt i Arkivverket i dag for å komme videre på personalressurssiden. Det må også legges stor vekt på arkivfaglig kompetanse.

Personlig utvikling er å utvikle personlige forhold, egenskaper og kompetanse. For at en leder skal få til en positiv personlig utvikling for sine medarbeidere, er det en helt nødvendig forutsetning at lederne får til en slik personlig utvikling for sitt eget vedkommende. Uansett på hvilket personlig utviklingsnivå lederen befinner seg, må det til en videreutvikling. Arbeidsglede, vilje til initiativ hos medarbeiderne og faglig utvikling, kan ikke beordres fram. Det må først skapes, etableres, et miljø der gjensidig tillit er uten forbehold. Uten et gjensidig tillitsforhold får vi ikke tak i disse ressursene; da vet vi bare at de ligger der.

Disse modellene har ikke uten videre full gyldighet på alle ledernivåer i etaten, men både beskrivelser og forslag blir viktigere jo høyere opp i ledelsehierarkiet vi kommer. På de to høyeste nivåene, Riksarkivaren og statsarkivar-/avdelingsledernivå, regner jeg med full gyldighet. Vi må imidlertid ikke

lage noe stormløp mot dagens ledere. De er mennesker som alle oss andre med samme behov for hjelp til videreutvikling. La oss få problemene fram i lyset, samtidig som vi søker etter konstruktive løsninger. Praktiske tiltak til personlig utvikling vil være en slik konstruktiv løsning.

3. Arkivkompetanse

Krav om arkivfaglig opplæring, videreutdanning og utvikling ligger innebygget i andre krav som kommer både fra medarbeidere i etaten, ledelsen og fra staten sentralt, dvs. Stortinget og Regjeringen. Medarbeiderne krever meningsfylt arbeid med utgangspunkt i arbeidsmiljøbestemmelser. Fra ledelsens side kommer krav om effektivitet og produksjon. Produktiviteten skal være høy fra første dag i jobben. Fra statens side som arbeidsgiver kreves korrekt saksbehandling og rasjonell utnyttelse av budsjettmidlene. Alle disse kravene kan oppfylles i Arkivverket under flere forutsetninger. En av disse gjelder arkivfaglig standard som igjen er avhengig av utdanning, opplæring og utvikling. Dette kan behandles i tre avsnitt, lederes arkivkompetanse, arkivfaglige saksbehandlere og kontormedarbeidere.

3.1 Arkivkompetanse på ledernivå

Ledere må ha en viss arkivfaglig kompetanse som kan variere fra stilling til stilling. De fleste lederne i Arkivverket tar avgjørelser av både administrativ og arkivfaglig karakter. Når det gjelder arkivfaglige avgjørelser, skjer disse i regelen på grunnlag av utredninger og forberedelser som er gjort av arkivkompetente medarbeidere, f.eks. arkivar/arkivregistrator. Lederens arkivfaglige kompetanse kan være helt avgjørende når forberedelsene er ufullstendige eller det er flere alternativer. Ledere tar dessuten arkivfaglige initiativ, og de skal vurdere og karakterisere medarbeideres arkivfaglige kompetanse ved innstillinger, ansettelses og opprykk. Læring ved prøving og feiling frarådes sterkt i denne forbindelse fordi feiltrinn og gale avgjørelser på ledernivå får adskillig større konsekvenser enn feil lavere ned i hierarkiet.

Disse eksemplene burde være tilstrekkelig begrunnelse for kravet om at ledere i Arkivverket må ha en arkivfaglig kompetanse som både er tilpasset vedkommende ansvarsområde og berører andre områder. For å få til denne brede kompetansen kan vi tenke oss to elementer. For det første en felles arkivfaglig grunnkompetanse, og dernest en spesialkompetanse innenfor ansvarsområdet.

3.2 Kompetanse hos arkivfaglige saksbehandlere

Gruppen av arkivfaglige saksbehandlere i Arkivverket består av arkivarer, arkivregistratorer og andre saksbehandlere-/assistenter. Deres kompetanse tilpasses de respektive arbeidsfelt. I tillegg til konservering, repro og andre mer teknisk pregede felt kan vi skille ut fire sektorer innenfor arkivfaglig arbeid og saksbehandling, arkivdanning, avlevering, depot og arkivbruk.

Noen medarbeidere arbeider innenfor alle disse sektorene mens andre er mer spesialisert. Likevel bør det la seg gjøre å blinke ut eller avgrense et arkivfaglig kjerneområde som kan være felles for alle disse saksbehandlerne.

Den eneste systematiske arkivfaglige utdanning av noe omfang i etaten til nå er arkivregistratorutdanningen. 1 Denne har gitt oss en svært viktig og verdifull personalressurs og den har gitt oss erfaringer m.h.t. utvikling av en slik ressurs. En av erfaringene var at kostnadene ble ganske høye ved ordinær utdanning gjennom konsentrert studium og undervisning. De siste årene har vi hatt et mer fleksibelt opplegg for denne utdanningen ved utstrakt bruk av deleksamener. Dette opplegget går ut, og noe nytt må komme i stedet. I denne forbindelse kan man stille flere spørsmål: Hvordan få ned etatens kostnader ved registratorutdanning? Kan tilbudet foredles og gjøres salgbart til verden omkring oss, dvs. utenfor Arkivverket? Er det mulig å kombinere arkivregistratorutdanning med utdanning av arkivarer og arkivfaglig utdanning av ledere og andre?

Studieplanen for to-årig utdanning for registratorer i Arkivverket omfatter 630 timers undervisning med praksisperioder i tillegg. 4 Her kan utskilles en arkivfaglig kjerne. Den opprinnelige studieplanen omfattet to linjer. Tallene nedenfor

er hentet fra moderne linje. Den andre linja, historisk linje, ble aldri prøvet.

1. Arkivfaglig kjerne

Arkivkunnskap I-II	160 timer
Administrasjons- og institusjonshistorie	100 "
Historiske hjelpevitenskaper	40 "
Forvaltningskunnskap	<u>90 "</u>
Tilsammen	390 timer

2. Praksis

3. Rest

Norsk historie	120 timer
Samfunnskunnskap	60 "
Rettslære	<u>60 "</u>
Tilsammen	240 timer

Den arkivfaglige kjernen i punkt 1 kan meget vel danne utgangspunkt for ett års studium ved universitet/høgskole. Kjernen må imidlertid vurderes på nytt m.h.t. delemner og vektlegging av de enkelte emnene. Det hele må presenteres som en studieplan til et eget fag som bør legges til en etablert undervisningsinstitusjon på universitetsnivå. Studieplanen bør settes sammen slik at den dekker behovene for arkivfaglig grunnkompetanse hos følgende grupper:

- ledere i Arkivverket
- arkivarer i Arkivverket
- arkivregistratorer
- arkivledere og andre arkivmedarbeidere hos statlige, kommunale og private arkivskapere
- ledere og arkivmedarbeidere ved andre institusjoner som f.eks. lokalsamlinger.

Dette arkivfaget, arkivistikk, må omfatte både arkivdanning, avlevering, arkivdepot, tilgjengelighet og bruk av arkivmateriale. Alle de grunnleggende delene av arkivlæren må være med, og det må legges stor vekt på forskning og utvikling. Faget må være praktisk rettet samtidig som det bygger på en vitenskapelig tilnæringsmåte gjennom bl.a. teoridannelse og

teoritesting. Arkivistikk vil dermed også være praktisk anvendelse av arkivvitenskap.

3.3 Kontormedarbeidere

Når vi ser etaten under ett, utgjør staben av kontormedarbeidere en svært heterogen gruppe både vedrørende faktisk kompetanse, forventet kompetanse, oppgaver og ansvar. Det er derfor vanskelig å avgrense et felles arkivfaglig kjerneområde for denne gruppen. Det er mer tale om en generell og felles skriftlig innføring i form av introduksjon av nyansatte. På dette feltet - introduksjon av nyansatte - er det forøvrig store gevinster å hente i dagens situasjon for alle grupper av medarbeidere i etaten.

Å utvikle/utdanne kontormedarbeidere har en tilsynelatende ulempe. Det kan være fare for at de utviklede/utdannede kontormedarbeiderne blir kapret av arbeidsgivere som tilbyr høyere lønn og andre fordeler. Etter som etaten selv tar i bruk edb i økende grad, vil problemet kanskje bli større ved at disse medarbeiderne får en kombinert kompetanse innenfor edb-arkiv som ventes å bli sterkt etterspurt. Etatens svar på dette må i alle fall delvis ligge innenfor miljøutvikling i tillegg til det uungåelige spørsmål om lønn.

Konklusjon

En arkivfaglig utdanning i form av et selvstendig fag, arkivistikk, på universitetsnivå framstår som en nødvendig forutsetning for faglig videreutvikling. For å få fram ressurser og for å få omsatt den faglige videreutviklingen til praktiske resultater og produksjon må vi oppfylle en enda mer grunnleggende forutsetning : lederne i Arkivverket må få til en personlig utvikling for sine medarbeidere, men aller først for seg selv.

Noter

1) Se Sirevåg, Barlaup, Try og Isaksen m.v. i rapport fra Norsk arkivseminar 1976, Norsk arkivforum nr. 1, 61-101. Oslo 1980

- 2) Tilråding 15/2 1977 om delvis desentralisering av
registratorutdanningen. Fra et utvalg oppnevnt av Riksarkivaren
5/5 1976
- 3) Jfr. rettssak mot tillitsvalgte ved Statsarkivet i Oslo, sak
nr. 439/85 ved Oslo byrett; dom 7. mai 1986
- 4) Norsk arkivforum nr. 1, 78-85

KONSERVERINGSUTDANNING.

Kjell Bols

Selv om formiddagens emne er framtidsrettet, har jeg valgt å bruke en del tid på å se tilbake på "konserveringsfolkets be-
drøvelige liv og historie". Noen av dere er vel kjent med pro-
blematikken, og noen kan meg utenat, men jeg tror at dette er
nødvendig bakgrunnsstoff for det som måtte dreie seg om kon-
serveringsutdanning i gruppearbeidet.

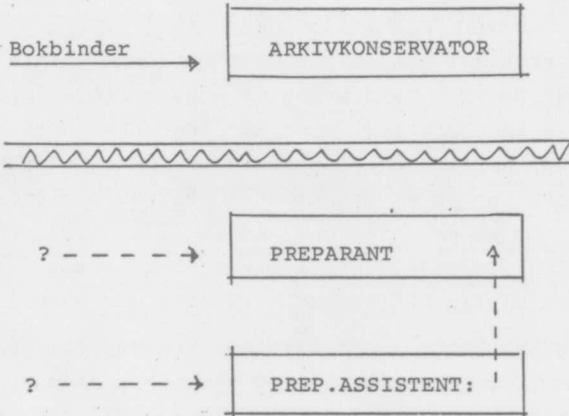
Det fortelles fra svundne dager i Det danske Riksarkivet at
vaktmesteren i ledige stunder ble satt til innbinding/rep-
arasjon av protokoller, - arbeidet foregikk i de brede vindus-
karmene i magasinene hvor det var litt dagslys. Da de første
bokbinderne ble ansatt i Det norske Arkivverket for ca. 70 år
siden, var noen stillinger formelt kombinert vaktmester/bok-
binder, og kanskje vil noen nikke og kjenne igjen en rest av
denne kombinasjon i dag også. Bokbinderfaget har vi i alle
fall holdt fast ved, noen har regnet det som vårt adelsmerke,
mens andre heller vil si at det er blitt vår ulykke at vi så
ensidig har vært opptatt av bokbinding.

Etter hvert fikk disse første bokbinderne en "pige" eller as-
sistent på verkstedet, og dermed gled vi inn i en gammel hånd-
verkstradisjon (som er blitt avtalefestet i grafisk industri)
om hvordan arbeidet skulle fordeles mellom disse to gruppene.
Bokbinderassistentene fikk de enkleste oppgavene: skilling
(dele bøkene fra hverandre), strimling, ansmøring av lim for
svennene, og slapp dermed aldri til på bokbindersvennenes ene-
merker: selve bokbindingen. Skulle en bli bokbinder måtte en
skrive lærekontrakt og følge fagets opplæringsplaner og til
slutt avlegge svenneprøve.

Etter at stillingene ble omgjort til preparantass./ preparant
og arkivkonservator, har vi i stor grad opprettholdt denne

tradisjon / arbeidsdeling, og dette er på mange måter blitt en klamp om foten for alle 3 gruppene. Det har hindret både opplæring, muligheter for avansement og selvrekuttering i etaten. Først etter at en konservator var sluttet / gått av med pensjon kunne det søkes etter en ny bokbinder, og dermed ble hele virksomheten nærmest "nullstilt" (I dag er det forresten lite tenkelig at en bokbinder vil søke en stilling i Arkivverket med topplønn l.tr. 17, - der er i hvertfall ikke kø utfor arkivene.)

I dag, etter ca. 70 år, har vi enda ikke fått til en planmessig eller målrettet opplæring for konserveringspersonalet, stillingsstrukturen er fortsatt:

Om de enkelte stillinger vil jeg kort si:

Preparantass. er iflg. "Stillinger i Staten" en opplæringsstilling, men vi har ikke kommet fram til hva de skal lære, hvor lenge de skal være i en såkalt "opplæringsstilling" og heller ikke regler for opprykk, - hverken ut fra ansiennitet eller kompetanse. Det er blitt en uskreven lov at hvert Statsarkiv bare skal ha en arkivkonservator, de andre stillingene skal være prep. eller prep.ass. Vi burde hatt et antall konservatorstillinger (opprykksstillinger) som kunne fordeles etter kvali-

fikasjoner. På et gitt tidspunkt kunne en dermed ha flere konservatorer på et arkiv, mens en ved et annet hadde flere opplæringsstillinger. Dette på samme måte som I.-arkivarer og I.-registratorstillingene er ulikt fordelt på arkivene. Nå har vi fått en vilkårlig ulikhet: noen har prep.ass. med svært lang erfaring og kompetanse, mens andre steder kan en helt uerfaren gå rett inn i en stilling som preparant. Denne mistrøstige situasjon kan kanskje illustreres med et høyst herværende eksempel: - når en satser på å skaffe seg en utdanning, lære konserveringsfaget, er det en smule forstemmende først å gå nærmere 10 år som prep.ass. og så vite at hvis det ikke skjer radikale forandringer i Arkivverket, er det 18 år til, først i år 2004, at det blir en ledig konservatorstilling. Dette vil så i tilfelle gi en uttelling på ett lønnstrinn.

Hvis en preparant skal bryte gjennom denne barrieren til konservator, har de vært helt prisgitt konservatorens private synspunkt om å lære fra seg. Noen har begrenset dette til opplæring i konkrete, daglige arbeidsprosesser, mens andre har forsøkt å legge dette opp på et mer utdanningsplan. Dette har skjedd, delvis i håp om at preparantene skulle få omgjøring til konservatorstilling, og delvis for å sikre kontinuitet - at ikke hele avdelingen skulle bli avhengig av en (sin egen) person.

Utdanning kan komme i konflikt med kravene til produktivitet. En utdanningsplan består både av kjernekunnskaper / -ferdigheter og spesialiteter som en sjelden eller aldri får bruk for. Et relevant eksempel i vår sammenheng fra læreplanen for bokbinderfaget: kunsten å lage gullsnitt (som på Bibler og salmebøker). Men hvem har sett en arkivsak som trenger ny gullsnitt? Plikt og rett til utdanning, og hva som skal prioriteres må derfor formaliseres. Når vår opplæring og/eller forsøk på utdanning ikke har rammer eller struktur blir resultatene vilkårlige og forskjellige fra arkiv til arkiv. Det er nødvendig for alle parter at vi får likhet på dette området.

Nå er arkivkonservatorene ikke pålagt hverken ansvar for arbeidsledelse eller opplæring. I "Lønnsplaner i staten, 1975" er stillingsbeskrivelsen: "konservering og restaurering av papir og dokument, samt innbinding av bøker". I en instruks av mer intern

karakter står det bl.a. " - - - og elles utføre andre gjeremål av meir tilfeldig art, enda om det ikkje fell direkte innunder hans arbeidsområde som arkivkonservator, - - -". Videre er en pålagt å holde verkstedet ryddig og å kjøpe inn nødvendig forbruksmateriell. Det er dokumentert at vi har et vesentlig større arbeids- og ansvarsområde i dag, og hvor hadde Arkivverket stått i dag hvis vi ikke hadde hatt større perspektiv over både vårt eget arbeid og de omfattende tekniske tjenester som er bygd opp på arkivene. Og for dette har vi ikke engang fått ett skarve lønnstrinn som arbeidsledere i staten.

Og dermed er jeg kommet til det som lenge har vært et tabuemne i etaten: konservatorenes lønnsforhold. Vi skulle helst bare være takknemmelige for å ha et så interessant arbeid i arkivverket, framfor å måtte stå ved et samleband i en bokfabrikk eller reklametrykkeri. For 15 år siden var lønningene i Arkivverket og grafisk industri noenlunde like: 40 - 50.000, men i dag har konservatorene på statsarkivene ca. 120.000 (1.tr.17) mens lønningene i grafisk nærmer seg 200.000. Videre kan jeg ta fram stillinger som er direkte sammenlignbare: konservatorene ved U.B, i Oslo og Trondheim er plassert på 1.tr. 22 (som tekn. konservator og ingeniør).

Underhånden har vi også ved Riksarkivet fått en spesiell lønnsutvikling. Via administrativ vei er nå 3 stillinger kommet opp på 1.tr. 22 eller tilsvarende. Denne utvikling startet med at en konservatorstilling ble justert opp 2 l.tr, og dette var fra Riksarkivaren en klart uttalt strategi for å få de andre konservatorene tilsvarende opp. I stedet er nå forskjellen blitt 5 lønnstrinn (ca. 30.000-).

Med få unntak har ikke statsarkivarene reagert på denne forskjellsbehandling av Riksarkivet - statsarkivene. Det har vært vanskelig for oss, konservatorene ved statsarkivene, å få gehør hos ledelsen for våre krav. Det kan i denne forbindelse også være betimelig å stille spørsmål ved om det er riktig at det skal være opp til 10 lønnstrinn i forskjell mellom grupper av fagfolk i etaten (konservatorer - arkivarer).

TEKNISK KONSERVATOR (INGENIØR)

U.B, Oslo
(" Trondheim)
RIKSARKIVET
L.tr. 22

ARKIVKONSERVATOR

Statsarkivene
L.tr. 17

PREPARANT	↑
-----------	-------

L.tr. 16

PREP.ASSISTENT	
----------------	------

L.tr. 15

Men rett skal være rett, vi (og da mener jeg først og fremst konservatorene) har ikke vært flinke nok til å stå samlet som fag-gruppe, hverken i etaten eller i det konserverings-faglige miljø.

Før jeg går over til selve utdanningen tar jeg med noen definisjoner, slik at vi legger de samme tingene i begrepene:

KONSERVERING av gjenstander er virksomhet for å hindre stanse eller forsinke skadelig påvirkning som fører til at objektet svekkes og går til grunne, samt i noen tilfeller å utbedre skade som allerede er oppstått.

(Stortingsmelding 66, 1984-85)

ARKIVINNBINDING: en av flere måter å emballere arkiv-materialet for å hindre slitasje.

Året 1960 er blitt et tidskille for konserveringsfagene i Norge. Da fikk "Norske Malerikonservatorers Forening" skriftfestet en utdanningsplan og kvalifikasjonskrav som var i samsvar med internasjonal fagstandard.

- relevant håndarbeidspraksis   - eksamen artium   - 5 - 6 års elevtid   - opphold på utenlandsk kons.avdeling   - kurs / deleksamen på Universitet/høyskole   - skriftlig / praktisk eksamen

I 1965 ble denne godkjent av departementet:

RAMMEPLANEN AV 1965.

I 1970 understreker departementet at denne utdanning og eksamen er den alminnelige forutsetning for å få ansettelse som Teknisk konservator, og hos Riksantikvaren får en følgende stillingsmodell:

ELEV - TEKNISK KONSERVATOR - ATELIERLEDER

For at denne modellen skulle begynne å fungere fikk den eldre generasjon malerikonservatorer uten eksamen en overgangsordning som ga dem status som Teknisk konservator. Etter hvert har tekstilkonservatorene og papirkonservatorene (d.v.s. kunst på papir - konservering ved Nasjonalgalleriet) fått godkjent sine utdanningsplaner etter den samme modell.

Et annet resultat av denne "Rammeplanen" ble at Konservatorforeningen, nå: Norsk Konservatorforbund ble en slags departemental godkjenningsinstans av stillingene som Teknisk konservator, det ble i realiteten likhetstegn mellom stillingsgodkjenning og medlemsskap i Konservatorforbundet.

Hvor sto så vi i Arkivverket i dette bildet?

Det var først etter den store flomkatastrofen i Firenze i 1966 hvor noen av de norske arkivkonservatorene fikk være med på

redningsaksjonen av bøker og arkivsaker, at vi begynte å tenke konservering. Denne nytenkning er i ulik grad fulgt opp av selvstudier og sporadiske etterutdanningskurs, først og fremst for konservatorene. Men som det går fram av ovenstående, ble vi ikke kjent kvalifiserte til hverken medlemskap i N.K.F. eller å få stillingene omgjort til Teknisk konservator. Noen av konservatorene i Arkivverket og U.B. i Oslo og Trondheim satte seg fore å gjøre noe med dette. Vi fikk i gang samtale med styret i N.K.F. og etter en del arbeid med saken fikk vi utarbeidet en kvalifikasjonsstandard tilpasset etter "Rammeplanen 1965" I henhold til denne fikk en gruppe av oss, de med lengst og bredest erfaring, fullt medlemskap i N.K.F. Vi så på dette som et viktig skritt for å få stillingen Teknisk konservator akseptert i Arkivverket, og oppjustert våre stillinger.

Etter hvert har det vist seg at departementet har fraveket sine egne krav, bl.a. fordi hele konserveringsutdanningen i Norge skulle utredes (av det senere Kolsrudutvalget).

Selv om hverken arkivkonservatorenes initiativ eller innstillingen i 1977 fra Arkivverkets Konserveringsutvalg førte til noe konkret, med virket det i alle fall til en bevisstgjøring av konserveringspersonalet om at det måtte skje noe på utdanningsfronten.

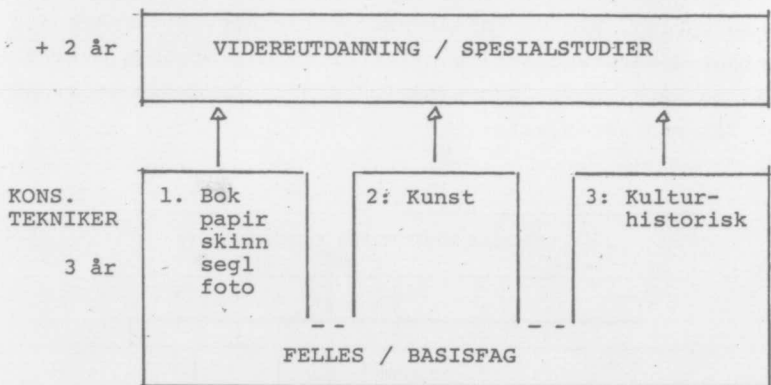
I Norge har det ikke vært noe tilbud for å få realisert våre kvalifikasjonskrav. Konservatorskolen i København var ment som et skandinavisk tilbud, men det kom ikke i stand noen avtale om studieplasser for norske studenter.

Skolen har 3 studielinjer, men en del basisfag er felles for alle i begynnelsen av studiet. Etter 3 år avlegges en skriftlig / praktisk eksamen, som i Danmark kvalifiserer til konserveringstekniker. I Norge har en fått stilling som Ing./ tekn. konservator med denne eksamen.

4. og 5. året er et spesialstudium innen et avgrenset emne, f.eks. vannmerker. Avsluttende eksamen er nærmest en skriftlig hovedfagsoppgave.

Skolen og miljøet rundt skolen har bidradd til at både Danmark og Sverige ligger foran Norge innen papir- og arkivkonservering.

(fra studieplan for Konservatorskolen, København)

Det tidligere nevnte "Kolsrud-utvalget" som ble oppnevnt av departementet i 1977, avga sin innstilling i 1982: "NOU 1983:33: Konservering av gjenstander i norske museer". Som det går fram av tittelen tolket utvalget sitt mandat til ikke å omfatte arkiv og bibliotek.

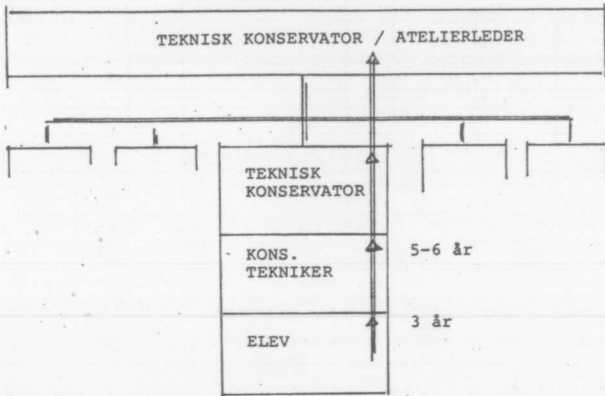
Etter Arkivdagene i Trondheim tok vi derfor et nytt initiativ ved å be Riksarkivaren oppnevne et nytt konserveringsutvalg, men denne gangen med et klart mandat, bl.a:

- planer for en 6 - årig utdanning som førte fram til teknisk konservator
- planer for opprustning av lokaler og utstyr
- forslag om et etatsråd som skulle følge opp utdanning og etterutdanning , og administrere de nødvendige eksamener.

Innstillingen ble avgitt høsten -84, men den ble ingen bestselger i Arkivverket. Få har lest den, og / eller mye av innholdet vil være glemt i dag, så jeg skal ta med hovedpunktene:

Vi foreslo en 3 - årig, kontraktfestet elevtid som begynnerstilling for alle. Etter å ha avlagt en praktisk / teoretisk

eksamen, som dokumenterte ferdigheter både i innbinding og konservering, ble en Konserveringstekniker. Etterpå kunne en fortsette videreutdanning etter et friere opplegg over min. 3 år og så avlegge "storeksamen" (jfr. Rammeplanen av 1965) som Teknisk konservator.

Planen var to-delt:

- et praktisk opplæringsprogram for hva som skulle læres år for år
- et parallelt teoretisk pensum, i stor grad fra engelske og tyske lærebøker og tidsskrift.

Vi forutsatte at de elevene som ikke hadde tilstrekkelige kunnskaper i språk, måtte ta dette igjen i det første året av elevtiden.

Både de praktiske fag / disipliner og omfanget av det teoretiske pensum var i stor grad i samsvar med Kolsrudinnstillingens krav til de øvrige konserveringsfagene.

Utvalget tenkte seg en stillingsstruktur hvor det nåværende personalet skulle, enten ved etterutdanning og / eller overgangsordninger plasseres inn. Fleksibilitet skulle sikre at det ble tatt inn elever etter en mer langsiktig rekrutteringsplan.

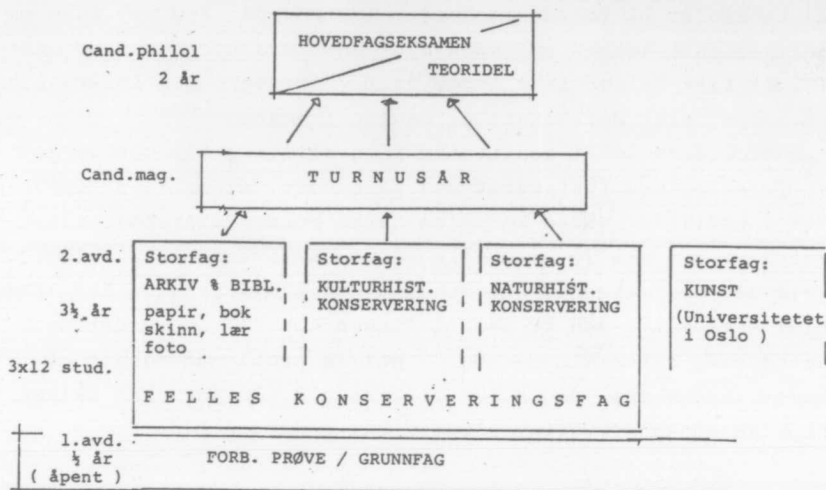
Etter en noe tilfeldig høringsrunde i etaten ble innstillingen behandlet på Embedsmannsmøtet høsten -84. Jeg vet ikke om det ble tatt hensyn til noen synspunkt fra høringen, og utvalget fikk heller ikke legge fram / forsvare sin innstilling på møtet, slik det ellers er vanlig i etaten.

Embedsmennene tok i realiteten ikke stilling til noe av det vi foreslo, men fortrøstet seg på at det, etter Kolsrudutvalgets innstilling ville komme en norsk konservatorskole eller -studium som skulle løse alle våre / arkivverkets problemer. Hvis det her ikke ble en egen linje / studieretning for arkivbibliotek måtte man ta innstillingen opp til ny vurdering. Dette var, etter min mening, å stille problemet totalt på hodet. Dette skal jeg komme tilbake til når jeg har skissert hvordan et konserveringsstudium kan tenkes å bli.

Kolsrudutvalgets flertall foreslo en norsk konservatorskole, plassert i Oslo ??, mens mindretallet gikk inn for et studium lagt til en eksisterende høyskole / universitet. Departementet har fulgt mindretallet (Stortingsmelding 66 / 1984-85) og det foreligger allerede en skisse til et konserveringsstudium ved Universitetet i Bergen.

Studiet vil bli lagt opp etter den vanlige universitetsgradmodellen: d.v.s. at det fører fram til cand.mag. og cand. philol.-eksamen. Opptaksvilkårene vil også bli som vanlig ved universitetet, hvor det nå også gis rom for praktisk bakgrunn, men det vil ikke bli krevd relevant håndverksutdanning. Fram til cand.mag.-eksamen foreslås studiet lagt opp slik at studentene ikke alt for tidlig bindes til et bestemt material- eller fagområde. En skal etter kortere tilleggskurs kunne skifte fagområde, f.eks. fra tekstil til papir, etter som arbeidsmarkedet er. Det vil bli færre studieplasser på hovedfaget, slik at noen cand.mag. kan eller må fortsette med en fagkrets som sikter inn mot andre stillinger innen kulturvern eller museum.

Fra universitet er det sagt at hvis det skal bli en studieretning for bok-/ arkivkonservering, må det komme et initiativ fra bibliotekvesenet og Arkivverket om dette.

Høsten -85 rettet Riksarkivaren en henvendelse til universitetet: " - - - om å vurdere muligheten for å innpasse papirkonservering i de planer for konserveringsutdanning som ble omtalt i Stortingsmelding nr. 66 (1984/85): Om høyere utdanning. Statsarkivaren i Bergen har bistått Universitetet i Bergen i den videre planlegging, og det er håp om at et undervisningsopplegg for papirkonservering skal kunne la seg realisere innen overskuelig fremtid ved Universitetet i Bergen - - - "

(fra Riksarkivarens årsmelding)

Et annet sted skriver han at dette vil gi vesentlige innsparinger sammenlignet med å bygge opp en egen etatsutdanning. Men i denne forbindelse er det ikke bare tale om evt. innsparinger, men om hva personalet og etaten er tjent med, både på kort og lengre sikt.

NOU 1983:33 beskriver konservering som "en virksomhet i skjæringspunktet mellom humaniora, håndverk og naturvitenskap, men med eget kunnskaps- og metodefelt"

HUMANIORA:

Historie
arkivlære
paleografi
språk
bokkunst-
historie

NATURVITENSKAP:

Kjemi
skadedyr
lys - klima
undersøkelse
- dokumentasjon
Konservering og
- teori:
papir
skinn
pergament
foto osv.

HÅNDVERK:

Bokbinding, foto

Som det går fram av universitetets studieplan er hovedvekten lagt på konserveringsfagene, mens bokbinding vil få en langt mindre plass enn vi tradisjonelt har gitt den. Dette vil bety at mens vi har vært bokbindere som etter hvert har opparbeidet til dels betydelig konserveringskompetanse, vil vi i framtiden få en ny generasjon konservatorer med begrensede ferdigheter i bokbinding. Jeg tror at dette er en riktig utvikling, i arkivene vil behovet for nyinnbinding minke, mens vi har store mengder pakkesaker og dokumenter hvor konservering må prioriteres. Eller for å si det på en annen måte: vår oppgave er først og fremst å bevare informasjon og det materialet som bærer den; papiret, - ikke protokollpermer.

Bibliotekene har kommet til den samme erkjennelse: at vi er i ferd med å miste den trykte informasjon som finnes i bibliotekene, og det dårlige papiret er et større problem enn bokpermen. I en kronikk i Aftenposten 4/12 -85 skriver universitetsbibliotekar R. Dahlø om dette og nevner 3 botemidler:

- skikkelige oppbevaringsforhold
- nye og effektive metoder for massekonservering
- utdanning av papirkonservatorer

Hvis denne papirkonserveringslinjen kommer i gang i Bergen vil SÅB som nevnt av Riksarkivaren, i stor grad bli trukket inn og befestet sin posisjon som et faglig senter. Det kan avgi kvalifiserte lærekrefter i konservering og teoretiske arkivfag, stille skikkelige lokaler og konserveringsutstyr, og originalt arkivmateriale til bruk i praktisk opplæring. Men det kan medføre at de må få nye stillinger for å kompensere dette og det kan bli nødvendig med utvidelse av konserveringsbygget på Arstadveien.

Hva så med de andre konserveringsavdelingene i Arkiverket?

Det antydes i opplegget fra universitetet at bare noen statsarkiv vil bli godkjent som turnus-avdelinger. Vi vil altså få en gradering: 1, 2 og 3 stjerners konserveringsavdelinger, vurdert ut fra personalets kompetanse og lokaler og utstyr.

Det er vanskelig å vurdere det faglige nivå rundt på konserveringsavdelingene, men mange av oss kan komme i følgende vanskelige situasjon:

- studentene (cand.mag.) vil komme til turnustjenesten med liten praktisk erfaring, men med langt større teoretiske kunnskaper enn hva vi har hatt mulighet til å tilegne oss. Videre vil de ha forventninger om at arbeidet vil bli lagt opp metodisk etter de teorier og prinsipper som de har lært på universitetet, men vi ikke er kjent med, vi "snakker ikke samme språk", vi er ikke "kalibrert på samme frekvens" Hva gjør vi med dette når universitetet ikke prioriterer etterutdanning for det nåværende personalet?

Studentene vil ha lært å bruke mye avansert utstyr, konserveringsarbeidet er basert på tilgang og bruk av mikroskop, materialprøveutstyr, instrumenter for måling av lys og klima, papirutfyllingsmaskin, foto - mørkerom o.s.v.

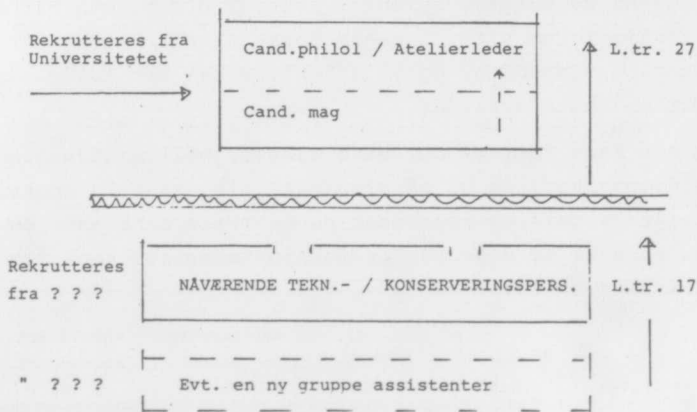
Hva vil de møte på våre verksteder?

Vi har i vår innstilling laget en oversikt som viser hvor ulikt og mangelfullt flere av våre verksteder er utstyrt, og at noen holder til i små og uhensiktsmessige lokaler. Kan vi komme i den situasjon at bare SÅB blir godkjent som turnus-plass ?

Jeg mener at vår innstilling var et redelig og realistisk bidrag til å rette på disse forhold, men Embedsmannsmøtet snur problemene på hodet og velger å legge hele innstillingen på is.

Mens jeg er inne på lokaler og utstyr, vil jeg lufte tanken om regionale konserveringsavdelinger. Vi står foran en betydelig utbygging av fylkes- og interkommunale arkivordninger og forhåpentlig oppretting av nye statsarkiv. Hva om vi samordnet ressursene i felles konserveringsavdelinger for arkiv (og bibliotek ?) for et fylke eller region. Da ville vi ha langt større mulighet til å anskaffe dyrt, avansert utstyr og få en rasjonell utnyttelse, - og dermed også bygge opp sterke fagmiljøer i stedet for flere "halvgode" kanskje i samme by.

Hva skjer når denne nye generasjon av konservatorer / cand. philol. etter hvert får arbeid i Arkivverket? I verste fall kan vi få en ny stillingsstruktur og klasseskiller:

Vi vil få et øvre skikt med høyt lønnede og kvalifiserte "universitetskonservatorer", og et nedre skikt med det nåværende personalet. Vi er tilbake i gamle spor, vi har bare parallellforskjøvet problemene.

Vi kan strekke problemet ytterligere: - har vi nok arbeidsoppgaver som vil være interessante og utfordrende, vil fag-

miljø og lønn være godt nok til at "universitetskonservator-ene" forblir i Arkivverket?

Det er i beste fall bare antakelser, men i verste fall vil vi være dårligere stilt enn nå.

En reell motforestilling mot studieforslaget er, som jeg har nevnt tidligere, at det ikke er et tilbud om etterutdanning. Videre er jeg usikker på om det er et misforhold mellom teori og praksis, - om det dekker det store spekter av tekniske tjenester som er nødvendige i Arkivverket. Hva med de arbeidsoppgavene som ikke krever formell utdanning på høyt nivå?

I Konserveringsutvalget prøvde vi å komme vekk fra denne klasse- og arbeidsdelingstenkingen, og forsøkte å få med alle tekniske tjenester under en utdanningsparaply.

Fototjenestene står i denne sammenheng delvis i en spesiell stilling: - ved Riksarkivet og som noen av dere så på statsarkivet i går, har dette et nivå og omfang som krever en egen stillingskategori: institusjonsfotograf. Disse har ulike arbeidsoppgaver på museer, sykehus, arkiver o.s.v. men har et felles faglig forum NIFF. I denne foreningen arbeides det også med planer om utdanning, og vi i Arkivverket bør holde oss orientert om dette arbeidet.

Som jeg har sagt før, må det være samsvar mellom utdanning og arbeidsoppgaver, og vi må stadig stille oss selv spørsmål om vi legger arbeid og ressurser på de rette områdene. En måte å antyde et svar er å se på "produksjonsstatistikken" fra Nordisk Arkivnytt 1985:

	Bibl.bind	Arkivbind	Restaurerte bind	Antall ark konservert
Riksarkivet	305	13	5	1.362
Sa Bergen	80	8	86	9.000
" Hamar	58	39	25	3.700
" Kristiansand	29	105	12	360
" Oslo		5	60	6.000
" Stavanger	10	45		4.000
" Trondheim	155	97	4	8.300
			Totalt Norge	ca. 32.000 x)

x) Totalt Danmark ca. 160.000 ark

Disse enkeltstående tall fra et år forteller ikke hvem som er flittigst eller mest produktiv, men kanskje litt om forholdet mellom antall innbundne protokoller og biblioteksbind og antall konserverte ark / dokumenter. For alle arkivene synes det siste tallet å være relativt lavt.

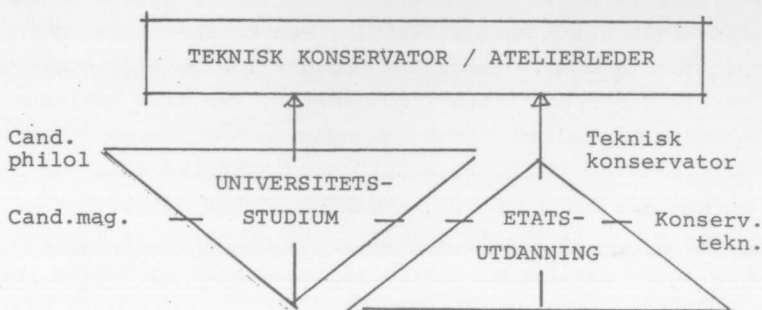
Forklaringen på det store antall bind av ulike slag kan være at vi med vår bakgrunn som bokbindere føler oss trygge på at her gjør vi et skikkelig arbeid, - og motsatt: at vi ikke kan nok om konservering, er usikre på resultatet og delvis ikke har skikkelig konserveringsutstyr.

Konklusjonen på denne leken med tall er enkel: skal vi drive konservering i Arkivverket, må vi satse på konserveringsutdanning (og ikke bokbinderutdanning). Når vi betror våre lesesalgjester en pakke med mange hundre løse 16 - 1700-talls dokumenter, må vi også kunne gi dem en bunt med uinnbundne tidsskrift fra 1975.

Yrkesopplæring i bokbinderfaget blir mer og mer rettet inn på grafisk produksjon, og den er sentralisert til Yrkesskolen i Oslo. For statsarkivene blir dette en dyr utdanning, og etterpå forsvinner svennene til godt betalte jobber i industrien. Jeg har vært med i Tilsettingsrådet så mange år at jeg mener å vite litt om de rekrutteringsproblemer vi har hatt, og delvis har både på Riksarkivet og noen statsarkiv.

Vi kan ikke la det "skure og gå" som det har gjort med å la utdanning og opplæring være overlatt den enkeltes initiativ.

Vi må i løpet av få år prøve å bygge opp et personale med kompetanse tilsvarende universitetets cand.mag. og cand. philol.-nivå. Det eneste realistiske er da å gå ut fra Konserveringsutvalgets forslag til etatsutdanning, og etter hvert trappe dette ned etter som vi ser at en universitetsutdanning fyller våre behov og overtar rekrutteringen. Det er ikke nok at noen få av konserveringspersonalet er opp-tatt av utdanningsspørsmålet, bl.a. må statsarkivarene og ledelsen engasjere seg og se utdanning og rekruttering som et etatsanliggende.

Jeg vil til slutt sette opp noen punkter som kanskje kan være et utgangspunkt for arbeidet i noen av gruppene, og senere på høyere plan i Arkivverket.

- hvem vil ta på seg ansvar for opplæring og evt. turnuskandidater
- hvem vil gjennomføre utdanning
- krav til turnusplassene
- gradering av konserveringsavdelingene
- opprustning av lokaler og utstyr
- etatsorgan / konserveringsråd
- justering / tilpassing etatsutdanning til universitetets studieplaner
- eksamener i Arkivverkets regi
- analysering av arbeidsoppgavene
- prioritering " " "

UTDANNING: panelinnlegg og diskusjon

Ordstyrer: Elisabeth Koren, referent: Knut Johannessen

Paneldeltakere: Tor L. Larsen, Lisabet Risa, Thorsten Eken, Hans E. Næss, Per Inge Nilssen.

Tor L. Larsen støttet Bols' synspunkter, og konsentrerte ellers sitt innlegg om utdanningsmulighetene for kontorpersonalet. Han forutsatte at kravet om embetseksamen for arkivarer ville bli stående i Norge, men fastslo at faglig og arbeidsmessig hadde kontorpersonalet og registratorene mye til felles med arkivarene.

Den eksisterende registratorutdannelsen mente han var vanskelig å gjennomføre for folk med familie. Han ønsket derfor en utdanning som var helt igjennom desentralisert, og at det måtte gis mer lesefri eller permisjon med lønn. Det var for strengt å kreve artium som grunnlag, hovedsaken måtte være at man hadde evne til å tilegne seg pensum.

Registratorutdannelsen burde være første trinn i en stige med intern utdanning som førte fram til arkivarkompetanse, og det burde være parallelle krav for opprykk til førstearkiv-registrator og førstearkivar.

Arkivverket burde tilstrebe jevn kjønnsfordeling i alle stillingskategorier. Intern utdanning ville bedre sjansen for dette. Det ville bli flere kvinner i arkivarstillinger og kanskje flere menn i kontorassistentstillinger, fordi de ville satse på de gode interne utdanningsmulighetene.

Larsen antok at skissen kunne medføre problemer av budsjettmessig og politisk art, og antydte at man burde få et etatsråd

for utdannings- og karrieremulighetene for kontorpersonalet i Arkivverket.

Lisabet Risa hadde spørsmål til innleiderne. Hun ville vite mer om hva Marthinsen mente med en arkivfaglig kjerne som skulle være felles for personalgruppene. Til hans innlegg bemerket hun ellers at de kravene som der var stilt til lederne, i grunnen gjaldt for alle. Med utgangspunkt i Bols' innlegg spurte hun om det kunne la seg gjøre å knytte utdannelsen i papirkonservering i Bergen - hvis den kommer - til andre grupper av personalet også, med andre ord om den kunne inngå i en arkivistikkutdanning.

Risa mente også om at man ikke måtte glemme behovet for historiske grunnkunnskaper, og hun var særlig bekymret over at det ikke lenger var noen rekruttering til studiet av eldre historie.

Thorsten Eken mente at innstillingen fra Arkivverkets konserveringsutvalg i 1984 ga et godt grunnlag for etatsutdannelsen i 10-15 år framover. Forslagene var holdt nær opp til hovedlinjene i Kolsrud-utvalgets innstilling, men basert på et etatsinternt opplegg. Det kunne imidlertid tilpasses Kolsrud-utvalgets flertallsforslag om en konservatorskole. Nå har departementet lagt seg på mindretallets forslag i innstillingen, en utdanning knyttet til universitetet og definert som vitenskapsfag. Riksarkivaren har overfor departementet innvendt at forslaget ikke inneholder noen tilbud for papirkonservering, og har sagt at dersom Arkivverket selv skulle stå for en vitenskapelig skolering av sitt tekniske personale, ville det legge beslag på urimelig store ressurser.

Eken mente at et studieopplegg i Bergen kan bli en bra løsning for Arkivverket, hvis man bare får tilstrekkelig innflytelse på studieopplegget. Men det må ikke gå slik at vårt nåværende dyktige personale blir overkjørt av den nye retningen i utviklingen. Både konservatorer og preparanter trenger et opplegg

for tilleggsutdanning.

Hans E. Næss fastslo innledningsvis at svært få av personalet i Arkivverket har en formell, faglig spesialutdanning. Dette bør det gjøres noe med. Registratorutdannelsen har vært et fint tilbud, og den har gitt en verdifull tilvekst av medarbeidere. Dette utdanningstilbudet bør opprettholdes. Vi har bruk for flere registratorer, og vi har bruk for folk som kan erstatte dem som etter hvert forlater etaten.

En arkivvitenskapelig utdanning er fremdeles mangelvare. Næss så tre veier å gå i utdanningen av nye arkivarer: 1) komponenter innenfor registratorutdanningen gjøres obligatoriske, eventuelt påbygges, 2) avtale med Bibliotekhøgskolen om kurs, 3) hospitering ved Riksarkivet og statsarkivene. Institusjonene er vesensforskjellige, og ingen kjenner arbeidet med offentlige arkiver skikkelig uten å ha tjenestegjort i begge kategorier.

Næss karakteriserte situasjonen for arkivkonservatorene som en krise, og mente at det var tale om skammelig behandling av en gruppe medarbeidere. - Kontorfullmektiggruppen har krav på bedre lønn for sitt høyt kvalifiserte arbeid med saksbehandling, regnskap og bibliotek. Toårig registratorutdanning er ikke det rette for dem, men de trenger en kompetansegivende etterutdanning som styrker dem i deres lønnskrav. Næss mente at et utvalg burde se på denne saken.

Per Inge Nilssen hevdet at Arkivverkets målsetting var avgjørende for hva slags utdanning og arbeidskraft vi trengte. Han mente at et mål viktigere enn noe annet nå var å styre arkivdanningen hos arkivskaperne. For å greie dette må vi ha personale som har slike egenskaper at de lett kommer i kontakt med de ansatte i forvaltningen. De må ha gode kunnskaper i arkivistikk og edb. Forvaltningen selv må få flere stillinger på arkivsektoren, og bedre nivå, særlig på edb-siden. Ellers risikerer vi at slutten av dette århundret blir et hull i

historien.

Til å rekruttere og utdanne folk i forvaltningen mente Nilssen at man bør satse på de skoler og høyskoler som finnes. Arkivfaget må inn ved universiteter og høyskoler. Arkivverket bør dekke sitt behov vesentlig ved intern opplæring. Personalet må bys skikkelige vilkår gjennom karrieremuligheter og avlønning.

GRUPPERAPPORTER

Gruppe A 1: Intern/ekstern utdanning - etatskole/høgskole.

Gruppeleder: Hans E. Næss, referent: Roger Tronstad.

For arkivargruppen kommer kravet om embetseksamen av høyere grad til å bli stående. Men arkivarene bør skoleres i arkivkunnskap. Løsningen i dag bør være at de leser deler av pensumet for arkivregistratorer, supplert med annen litteratur. Når arkivistikk-studiet kommer - og det er rimelig å regne med at det kommer - bør eksamen i dette faget være et krav for å få fast ansettelse som arkivar i Arkivverket.

For det konserveringspersonale som etaten nå har, bør det arrangeres etterutdanning i form av etatskurs. Av hensyn til personalet i kontorsektoren bør tilbudet om registratorutdanning bli opprettholdt. Men deler av pensum er modent for revisjon.

Generelt bør det bli lettere adgang til å hospitere på forskjellige steder innenfor etaten. Det bør komme tilbud om flere konsentrerte fag- eller emnekurs internt. Alle nyansatte saksbehandlere bør straks få planmessig opplæring i å behandle eiendomssaker og andre saker som er typiske for Arkivverket

Gruppe A 2: Intern/ekstern utdanning - etatskole/høgskole.

Gruppeleder: Kari Aalberg, referent: Svein Fygle.

Arkivskapere og arkivinstruktører som arbeider i distriktene opplever situasjonen helt annerledes enn de som ser det fra Arkivverket. FAD har arrangert grunnkurs i arkivlære og stått for utdanning av arkivinstruktører, som selv arrangerer kurs. Men dette opplegget er svært ressurskrevende for deltakere f.eks. i Nord-Norge, med lange avstander.

Riksarkivaren bør få ansvaret for at arkivutdanningen for statsinstitusjonene blir ivaretatt på skikkelig måte. Praktisk, jordnært innrettede kurs ved distriktshøgskolene med 4-5 vekttall kan være en god løsning. Det bør lages fleksible opplegg med brevkurs og helgesamlinger.

Gruppe B 1: Karrieremuligheter/lønnsutvikling.

Gruppeleder og referent: Knut Skistad.

Gruppen konsentrerte seg om kontorpersonalets karrieremuligheter. I dag går veien til opprykk stort sett gjennom registratorutdanningen. Det trengs stillingsbeskrivelser for de ulike institusjonene i Arkivverket, og en standardisering for å motvirke lokale forskjeller. Kontorstillingene bør integreres slik at en kan rykke opp fra kontorfullmektig til administrasjonssekretær. Det bør være gode muligheter til permisjon i utdanningsøyemed. Karrieremulighetene bør også ses i et videre perspektiv enn etatens eget.

Men dette er spørsmål som ikke bare avhenger av Riksarkivaren. Både Kulturdepartementet, Finansdepartementet og organisasjonene er med på å avgjøre karrieremuligheter og lønnsutvikling.

Gruppe B 2: Karrieremuligheter/lønnsutvikling.

Gruppeleder: Egil Øvrebø, referent: Tor L. Larsen.

Også denne gruppen tok opp karriere- og tjenestegjøringsplaner med utgangspunkt særlig i kontorgruppen, men også teknisk og annet personale ble berørt.

Kartlegging av arbeidsoppgaver for flere grupper ble ansett som nødvendig. Man vet at det er store variasjoner. Til dels utfører kontorgruppen saksbehandling på høyt nivå, og innenfor gruppen er det forskjell på Riksarkivet og statsarkivene.

Kontorgruppen er sentral når det gjelder det arkivfaglige. Kompetanseoppbygging for kontorpersonalet anses derfor som viktig. Det bør være karrieremuligheter både i arkivfaglig og administrativ retning. Også teknisk personale har behov for etterutdanning og midler til etterutdanning.

Gruppe C 1: Hvilke fagområder skal prioriteres?

Gruppeleder: Torkel Thime, referent: Jon Atle Haugen.

Problemet kan ikke ses uavhengig av spørsmålet om intern eller ekstern utdanning. Så lenge ikke arkivistikk finnes som en etablert utdanning, må vi basere oss på intern opplæring. Denne kan deles i to hovedgrupper.

1. Kløften må ikke bli for stor mellom de forskjellige personalgrupper (arkivarer, registratorer, kontorpersonele, edb-folk, konserveringspersonale). Arbeidet til disse griper inn i hverandre. Det må derfor gis en generell opplæring til alle. Det gjelder spesielt nytilsatte, men behovet er stort også blant de andre. Til formålet bør det utarbeides en håndbok, gjerne etter ringpermsystemet.

2. Hver enkelt personalgruppe må videre få spesiell opplæring innenfor sitt område. Det er vanskelig å peke på hva som her skal prioriteres, det vil variere fra gruppe til gruppe. Men hovedvekten bør nok legges på feltarbeid (arkivdanning, arkivnøkler, kassasjoner). Dernest bør man gå inn på depotarbeid (ordningsprinsipper, katalogutarbeiding).

Gruppe C 2: Hvilke fagområder skal prioriteres?

Gruppeleder: Harald Hals, referent: Kåre Olsen.

Gruppen var for en stor del kommet til de samme konklusjoner som den foregående. Konservatorutdanningen må nå prioriteres når det gjelder formell, ekstern utdanning. Videre må alle nytilsatte få intern opplæring. Både kurs og lærebøker er nødvendig. Hovedvekten i denne interne opplæringen må legges på arkivdanning.

Gruppe D: Hvilke personellgrupper skal prioriteres?

Gruppeleder: Reidar Johannesen, referent: Morten Kongsrud.

Gruppen fant det vanskelig å prioritere bestemte grupper, men kom til at behovet er størst hos mellomgruppene innenfor kontorpersonalet og teknisk personale. Internt må en få til jobbrotasjon, og det må arrangeres eksamener. Eksternt må det arbeides med lønsspørsmål, og det må lages en opprykksstige tilpasset en opprykksplan.

Gruppe E: Kvalifikasjonskrav/rekruttering. Stillingsinstruks.

Gruppeleder: Egil Nysæter, referent: Eilert Bjørkvik.

Gruppen begrenset seg til å diskutere spørsmålene innenfor Arkivverkets ramme, men ville likevel peke på at for framtiden må en vie større oppmerksomhet til kvalifikasjonskrav på arkivskapersektoren.

Utgangspunktet for krav til kvalifikasjoner i Arkivverket må være at stillingenes arbeidsområde blir skikkelig definert. Stillinger som er gjennomgående for hele statsadministrasjonen, må defineres i samsvar med Arkivverkets arbeidsoppgaver.

Generelt gjelder at kvalifikasjonskravene må være i samsvar med det arbeid som ventes utført. De formelle krav ved nytilsetting bør tilsvare de vi har i dag (videregående skole eller

tilsvarende ved kontor- og preparantstillinger, embetseksamen eller tilsvarende for arkivarposter). Men det må bli større muligheter for uttelling gjennom den kvalifikasjon som praksis kan gi.

Gruppe F 1: Sentral/desentral utdanning.

Gruppeleder: Andres A. Svalestuen, referent: Thorsten Eken.

Gruppen diskuterte registratorutdanning og konserveringsutdanning. Dersom en skal ha en kontinuerlig registratorutdanning, bør arkivistikk-delen av utdannelsen legges til universitet eller høyskole. Arkivistikkutdanning kombinert med andre fag (f.eks. norsk, historie) vil gi registrator-kvalifikasjoner. Men arkivistikk vil da også kunne kombineres med utdanning i andre fag ved vedkommende lærested. En slik utdanning bør likevel ikke stenge for den desentraliserte registratorutdanning som vi har hatt ved det siste kurset.

For konserveringspersonalets vedkommende mente gruppen at det i tillegg til den foreslåtte universitetsutdannelsen i Bergen bør bli intern opplæring i Arkivverket. Hensynet til det eksisterende personalet tilsier dette, og dessuten bør framtidig personale få anledning til å legge hovedvekt enten på teori eller på praksis. Vi har bruk for begge slags folk, og begge deler kan ikke alltid forenes i samme person.

Gruppe F 2: Sentral/desentral utdanning.

Gruppeleder: Laurits Repstad, referent: Gudmund Moren.

Utdanningsbehovet eksisterer ikke bare i Arkivverket, men også hos arkivskapere i det offentlige ellers og i næringslivet. Utdanningen bør være ekstern og desentralisert, men under faglig tilsyn av Riksarkivaren, altså en slags faglig sentralisering. Bredere grunnutdanning, gjerne i form av et grunnfag, bør gis flere steder i landet. Dessuten bør det eksistere et fleksibelt kurstilbud basert på vektall. Spesialisering kan skje med basis i dette. Hvis det ikke snart etableres

offentlig utdanning, er det risiko for at det kommer private utdanningstilbud, særlig rettet mot næringslivets behov, og da er det fare for at det blir liten respekt for det historiske materialet, selv om utdanningen ellers i og for seg blir god nok. En skikkelig offentlig utdannelse vil høyne arkivfagets anseelse og gi sjanse til bedre lønn.

Gruppe G: Utdanning i arkivdanning/depotarbeid.

Gruppeleder: Jan Alsvik, referent: Jorun Instanes.

Arkivverket har et stort behov for utdanning. Mange felter av arkivdanningen er ukjente for arkivarer med historiestudium, og det samme vil gjelde deler av depotarbeidet. En utdanning for saksbehandlere og ledere i Arkivverket kan passende være et halvt års studieenhet, eventuelt to halvår. Den arkivfaglige kjerne i registratorutdanningen kan gå inn i dette. Det vil være mest naturlig å legge utdanningen på universitets- og høyskolenivå. To halvårsheter kan muligens svare til et grunnfag og gå inn som en del av studiet fram til embets-eksamen.

DEBATT OG OPPSUMMERING

Andres A. Svalestuen mente det var viktig for Arkivverket å definere sin rolle overfor arkivdanningsprosjektene i forvaltningen, deriblant opplæringen. Det står ingen steder skrevet at Riksarkivaren skal ha et hovedansvar for opplæringen i arkivkunnskap i forvaltningen. Vi må se dette i sammenheng med mange andre viktige oppgaver som Arkivverket er pålagt. Det er en viss dekning på den private sektor gjennom kurstilbudene fra Norsk Arkivråd.

Til dette repliserte Marcia Berg at Riksarkivarens faglige ansvar ikke kan trekkes i tvil. Han lager regler og retningslinjer for forvaltningen. Norsk Arkivråds kurs tilfredsstiller

egentlig ikke det behov for utdanning som forvaltningens arkivarer har i dag.

Kjell Bols mente at det kom en del tilbud om kurs i innland og utland til Riksarkivet, men at disse ikke nådde videre til statsarkivene og mulige deltakere der. Han etterlyste en mer åpen diskusjon om hvem som skal få delta på disse kursene og om disponering av kursmidler.

I forbindelse med opplegget for konserveringsstudium har Universitetet i Bergen dels sagt at de prioriterer etterutdanning lavt, dels har de erkjent behovet for etterutdanning. Arkiverket må gi klare signaler til Universitetet om hva som er våre behov og hvordan vi kan samarbeide. Vi trenger et etatsråd til å ta seg av dette.

Konserveringspersonalet trenger avklaring på om de skal være bokbindere og altnuligmennesker eller om de egentlig skal være konservatorer.

I replikk til Bols hevdet Torsten Eken at statsarkivene ble gjort kjent med de kurstilbud som foreligger. Rapporter fra kursdeltakere blir likeledes distribuert.

Jørgen H. Marthinsen konkluderte med å si at arkivfaglig utdanning og utvikling er viktig. Men for å komme videre fra dagens nivå må vi særlig gå løs på lederfunksjoner og lederkvalifikasjoner og betrakte det som den faglige ramme som utviklingen skal skje innenfor. Selv om dette ikke hadde fått noen plass i debatten, ville han gjenta det nå.

Han hadde merket seg at det var stor oppslutning om følgende punkter:

- 1) Riksarkivaren må ha et slags ansvar for den faglige arkivutdanningen i statsforvaltningen.
- 2) Arkivistikkutdanning hører hjemme på høyskole- eller universitetsnivå.

- 3) Innenfor arkivistikken mener mange at hovedvekten i opplæring og utvikling må legges på arkivdanning. Konsekvensen blir da - selv om det ikke er sagt - at depotfunksjonene nedtones.

Marthinsen avsluttet med å si at det hele egentlig dreier seg om å ta vårt fag alvorlig. Det har vi som etat ikke gjort til nå. De fleste av oss er forankret i en fagutdannelse, en hovedinteresse et annet sted. Det er få av oss som er hundre prosent arkivfolk. Det handler om å gi oss selv en faglig identitet.

EMNE KASSASJON

Innleder: Hans P. Hosar

Makta og måten i framlegget til ny instruks for arkivavgrensing og kassasjon i arkiva i statsforvaltninga.

MAKTA

I det føreliggjande utkastet til ny kassasjonsinstruks for statsforvaltninga heiter det (3.1.1): "Alle kassasjoner skal godkjennes av Riksarkivaren...."

Dersom dette blir gjeldande regel - etter føresetnaden ved kongeleg resolusjon - har Arkivverket i Noreg kome eit godt stykke på veg mot det som har vorte kalla eit "overleveringsmonopol" 1. "Overlevering" blir definert som "heilskapen av føreliggjande vitnemål om det forgangne", altså alle kjelder til kunnskap om fortida. Å ha monopol på overleveringa inneber da å ha einerett til å fastsetje kva kjelder som skal føreliggje i framtida. 2

Den informasjon som er magasinert i offentlege arkiv utgjer ein vesentleg del av grunnlaget for den innsikt i og kunnskap om nåtid og fortid som skal formidlast til komande generasjonar. Det er Arkivverkets spesifikke oppgåve å sjå til at denne informasjonen blir forsvarleg teken vare på.

Ved kassasjonsavgjerder er det tre aspekt ved arkivmaterialet som til vanleg blir vurderte: "den administrative, den rettslege og den forskningsmessige verdi", for å låne ord frå kommentardelen til den foreslåtte kassasjonsinstruksen (kommentar til 3.1). Dei administrative og rettslege interessene som er knytte til arkivsakene, er det i hovudsak arkivskaparane sitt forvaltningsansvar å syte for blir ivaretekte. Arkivverket får slikt ansvar i den grad materiale som er

avlevert, framleis har administrativ og rettsleg relevans. Dersom dei nyleg utferda avleveringsreglane blir etterlevde 3, og den nye kassasjonsinstruksen vedteken, vil vi i praksis ha oppnådd at avlevering til Arkivverket tyder det same som at materialet er vurdert bevaringsverdig av forskingsomsyn, i prinsippet for all framtid 4. Eg vil dermed hevde at problemstillinga for Arkivverket i kassasjonsspørsmål i framtida mykje godt kan kokast ned til den eine: Har vedkomande arkivsaker forskingsverdi eller ikkje, eller betre: kor stor forskingsverdi har arkivsakene?

Nå er ikkje "forskingsverdi" det beste ordet her. Det sporar tanken raskt inn på profesjonell og gjerne institusjonstilknytte forskning, og det er for snevert i denne samanhengen. Eg foreslår å byte "forskingsverdi" ut med "kjeldeverdi". Dei vi oftast tenkjer på som "forskarar" utgjer berre ei av fleire grupper av "overleveringsformidlalar". Når kassasjonsproblematikken skal takast opp, vil eg i utgangspunktet ha omtanke for alle grupper som nyttar arkiva som kjeldegrunnlag. Eventuell prioritering av brukargrupper må kome i neste omgang, og i dialog med dei politiske, løyvande styresmakter.

Det er to hovudaspekt ved kjeldeverdien til eit offentleg arkiv. Det eine er det som arkivet kan fortelje om seg sjøl, sin institusjon og det politisk/administrative apparatet som institusjonen er ein del av. Det andre aspektet gjeld det som offentlege dokument kan fortelje om det omliggjande samfunnet. Vi kan kalle desse aspekta for institusjonsintern og institusjonsekstern kjeldeverdi, etter tur 5. Omgrepsparet vil vere nyttig m.a. når ein skal leite etter kriteriar for utvelgjing av arkivsaker for kassasjon.

Det er ålment erkjent at det institusjonseksterne aspektet spelar ei stadig større rolle i våre statlege arkiv, enten ein vel å kalle det moderne offentlege apparat for ein sosialdemokratisk velferdsstat, ein sosialistisk formyndarstat, ein seinborgarleg eller statsmonopolkapitalistisk stat, eller noko anna. Det offentlege grip meir og meir inn i privatsfæren. Dette både forstørrar og endrar ansvaret for dei som har makt

til a) å bestemme kva som skal arkiverast, dvs. fastslå arkivverdi, og b) bestemme kva som skal bevarast over tid av det materialet som blir definert som arkivverdig.

Eg vil hevde at det mest sentrale ved utkastet til ny kassasjonsinstruks for statsforvaltninga er følgjande: Arkivverkets viktigaste konkurrent til overleveringsmonopolet - arkivskaparane - blir fråtekne den svært vidtgående fullmakt dei - i alle høve i teorien - har hatt til å kassere etter 5-årsregelen.

Det har vore teke viktige steg i retning av å oppnå overleveringsmonopol for Arkivverket tidlegare. Eg tenkjer særleg på at Riksarkivaren har utferda kassasjonsreglar for kommunane (1982) og at reglar for fylkeskommunane er i kjømda. Med dei nye reglane for statsforvaltninga vil monopolet dermed omfatte alle offentlege arkiv. Det gjeld likevel med dei avgrensingar som ligg i appellvegen til politiske styresmakter (Kulturdepartementet) og dessuten i dei lover og føresegner med heimel i lov som legg avgjerdsrett i kassasjonsspørsmål for bestemte arkivsaker i hendene på andre organ, så som t.d. Datatilsynet og Overvåkingspolitiet 6. Og framleis blir ein god del nødvendigvis overlatt arkivskaparanes skjønn når dei skal praktisere reglane.

Det kan også vere på sin plass her å minne om at offentlege dokument langt frå er dei einaste kjelder til kunnskap om fortida, jfr. både privatarkiv og den ueinsarta mengd av ikkje-skriftlege kjelder.

Nemninga "monopol" har unekteleg ein del negative konnotasjonar, ikkje minst når det er knytt til "informasjon". Overleveringsmonopol lagt til Arkivverket i den forstand som ligg implisitt i ovannemnde reglar og framlegg til reglar, er likevel av det gode, av di det etter mitt syn ikkje eksisterer forsvarlege alternativ.

Eg skal likevel påpeike tre legitime grunnar som ålmenta kan tenkjast å ha til å ottast konsentrasjon av avgjerdsmakta i

kassasjonsspørsmål til Riksarkivaren/Arkivverket. Eg finn ikkje sjøl innvendingane vektige nok som argument mot Arkivverkets tiltenkte rolle, men dei kan tene til å ordfeste vårt ansvar og dermed vonaleg til å forvalte det betre:

1. Riksarkivaren kan tenkjast å tillate kassasjonar av materiale som burde ha vore bevart for ettertida. Dette er slik eg ser det den mest reelle faren. Eg kjem tilbake til dette, men vil allereie her ha sagt at viktigaste grunnen til å leggje avgjerdsretten i kassasjonsspørsmål til Arkivverket jo er å førebyggje at bevaringsverdig materiale blir kassert av andre, les: arkivskaparane/administrasjonen. Den faren har jo vist seg gong på gong å vere til stades.

2. Riksarkivaren kan tenkjast å påby bevaring av ømtåleg materiale som elles ville ha blitt makulert av omsyn til tryggleiken for riket, av personvernomsyn osv. Dette er eit infløkt spørsmål som eg ikkje skal ta opp i særleg breidde her. Eg vil berre nemne at eg ser dette meir som eit sikringsspørsmål enn som eit spesielt kassasjons/bevaringsproblem. Med det meiner eg at kjeldeverdien, og dermed bevaringsverdien, av ømtåleg materiale i prinsippet må vurderast på same vis som anna arkivmateriale. Det som blir vurdert bevaringsverdig, må da sikrast særskilt godt i den perioden det kan ha skadelege verknader om det kjem i urette hender. Prinsippet er lagt til grunn i den avtalen som Riksarkivaren gjorde med Datatilsynet i juni 1985, der avlevering til Arkivverket blir sett jamgodt med kassasjonspåboden sletting av personregister, på vilkår av at Arkivverket syter for tilfredsstillande sikring og avgrensing av tilgjenge. Det er rett nok gjort unntak for "særleg følsomme registre", som det står 7. Spesielt påtrengjande blir sikring av ømtålege arkiv når ein stiller spørsmål som t.d.: Kva skjer ved krigsutbrot? Kven kan få tilgjenge til personregister under evt. unntakstilstand "når krig truer"? Vil Arkivverket vere prioritert mål for evt. okkupasjonsstyrkar og kollaboratørar, må vi ha evakuerings- og destruksjonsplanar for slike arkiv? osv.

3. Den tredje innvendinga mot overleveringsmonopol for Arkiv-

verket er den omvendte av den første, nemlig at Riksarkivaren kan tenkjast å påby bevaring av så mykje materiale at det vil koste skattebetalarane for mykje å skaffe tilfredstillande oppbevaring og betjening av det.

Spørsmålet om kassasjon er i siste instans eit ressurssspørsmål. Det ideelle i overleveringsperspektivet er jo at alt arkivverdig materiale blir bevart. "Arkivverdig materiale" er her forstått som alle dokument ved ein institusjon som anten er produserte eller gjevne saksbehandling der. Eg siterer instruksutkastet (kommentar til 3.1): "Enhver kassasjon forringer (...) et arkivs verdi". Arkivverkets rolle i kassasjonsspørsmål er i prinsippet konserverande og vår posisjon er defensiv. Vi skal ikkje i utgangspunktet fungere som innsparrings- og rasjonaliseringsorgan, og vi må motstå press frå arkivskaparar som vil gjennomføre fagleg uforsvarlege "såneringar". På den andre sida er vi som forvaltningsorgan pliktige til å gjere vårt beste for å drive sunt sparsommeleg hushald med vår skjerv av fellesressursane. Av det følgjer vår plikt til å freiste finne fram til kassasjonar som kan føre til innsparingsgevinst samstundes som kjeldeverdien til arkivet det blir kassert i, ikkje blir synderleg skadelidande.

Den første av dei tre farene eg har nemnt - for vidtgående kassasjon - er den mest uopprettelege. Den tredje - for forsiktig kassasjon - er kanskje den mest aktuelle, rett og slett av di det kan vere makeleg for oss som saksbehandlarar å setje bevaringspåbod "for sikkerhets skyld" utan at vi har anstrengt oss nok for å undersøke det reelle bevaringsbehovet.

MÅTEN

Den nye kassasjonsinstruksen for statsforvaltninga skal altså gje Riksarkivaren den nødvendige fullmakt til å styre kassasjonane i statlege arkiv. Instruksen strekar også opp framgangsmåten som skal følgjast i utøvinga av denne styringsretten:

(3.2.1) "Alle statsinstitusjoner/etater skal utarbeide kassa-

sjonsregler for hele arkivmassen, herunder enstyparkiv."

(3.2.2) "Riksarkivaren utferdiger bestemmelser om kassasjon av administrative fellessaker i statsforvaltningen."

(3.2.3) "Institusjonene utarbeider spesifiserte og begrunnede forslag til kassasjoner i det arkivmaterialet som dekker deres respektive fagområder (...). Likeartede sidestilte regionale-/lokale institusjoner (embeter, kontorer) bør ha felles kassasjonsregler. Kassasjonsregler for sentrale og regionale/lokale institusjoner innenfor en og samme sektor bør koordineres av overordnet departement."

(kommentar 3.2.3) "Institusjonens kassasjonsforslag bør knyttes til arkivnøkkelens emnegrupper der det er mulig".

Dei siterte føresegnene legg til rette for ein systematikk, ein kontroll og eit oversyn i kassasjonsarbeidet som hittil har vore sakna.

Ideelt sett skal vår oppgåve som saksbehandlarar i kassasjonsaker etter kvart altså bli å sitje med grunngjevne og spesifiserte framlegg til kassasjon av fagsaker for heile etatar baserte på saksinndelinga i arkivnøkklane. Vår tale skal i prinsippet bli berre ja, ja og nei, nei - anten kassasjonsløyve for sakstypen når sakene ikkje lenger er administrativt eller rettsleg aktuelle etter arkivskaparens vurdering, eller bevaringspåbod for alltid eller evt. med svært lang frist.

Reglar for dei administrative fellessakene er på førehand gjevne i generell form i Felles kassasjonsregler for statsforvaltningen 1.7.1969. Det er å vone at forsøket til delprosjekt 4 av P 254 på å utarbeide meir detaljerte og betre reglar basert på fellesnøkkelen snart blir gjenoptatt.

Ei innvending mot metoden å lage kassasjonsreglar som følgjer arkivnøkklane, er at nøklane som oftast er for lite spesifiserte og for upresise til at ein på forsvarleg vis kan seie ja, ja eller nei, nei på grunnlag av desse. Det er klårt at jo meir

generelle emnegruppene i nøklane er, jo meir spesifisering og atterhald må gjerast i kassasjonsføresegnene. Men ein nøkkel er nå ein gong ikkje det same som ein registratur, og arkivnøklane skal vere nokså jamnerlege om det ikkje skal late seg gjere å nytte dei som utgangspunkt for eit sett med kassasjonsreglar for institusjonen.

Om vi går eit steg ut over ja-nei-talen, kan vi setje opp følgjande firedelte mønster for kassasjonsreglar som følgjer arkivnøkkelen:

1) KAN KASSERAST (etter X år)

(Alle saker på vedkomande arkivnummer - det vere seg på hovudgruppe-, gruppe- eller undergruppenivå -, kan kasserast etter eit visst antal år som arkivskaparen har fastsett ut frå administrative behov og rettslege omsyn.

2) KAN KASSERAST (etter X år). FØLGJANDE SKAL BEVARAST: (X unntak)

(Alle saker på vedk. arkivnummer som ikkje er spesielt nemnde i unntaka, kan kasserast)

3) SKAL BEVARAST

(Alle saker på vedkomande arkivnummer skal bevarast permanent. Det kan her vere særleg viktig å minne om arkivavgrensingsreglane, som skal hindre at arkivuverdig stoff blir med inn i arkivet for så å bli liggjande for alltid pga. det generelle bevaringspåbodet for arkivverdige materiale i emnegruppa. Det kan elles vere teneleg at dei emnegruppene det blir gjeve slikt bevaringspåbod for, blir utelatne i reglane, for å lette oversynet. Følgjande hovudregel må da stå på lett synleg plass i reglementet: Arkivsaker som det ikkje uttrykkeleg er gjeve kassasjonsløyve for, skal bevarast permanent, og i sin tur avleverast til Arkivverket.

4) SKAL BEVARAST. FØLGJANDE KAN KASSERAST (etter X år):

(X unntak) Her er hovudregelen at sakene i emnegruppa skal bevarast permanent, medan ein del nærmare spesifiserte saksstyper kan kasserast.)

Systematikk og orden gjer det lettare å stille problema klårt føre seg. Det er grunngevinga for skjemaet ovanfor, som jo er ei formsak underordna det vesentlege spørsmålet i kassasjonsproblematikken: Kva kan kasserast og kva skal bevarast - og kvifor?

Eg skal i det følgjande ta føre meg tre litt ulikearta og delvis overlappande problem eller prinsipp som bør takast med i vurderinga:

- 1) Kassasjon av gjennomgåande saker
- 2) Institusjonsintern kontra institusjonsekstern kjeldeverdi som kassasjonskriterium.
- 3) Rutinesaker kontra prinsippaker/individuellt prega saker som kassasjonsskriterium.

Ad 1) Sentralt koordinerte kassasjonsreglar for heile arkivmassen i alle institusjonar mogleggjer utstrakt kassasjon av gjennomgåande saker. Eg definerer desse som saker som er behandla i to eller fleire offentlege organ, anten desse organa er hierarkisk ordna instansar eller innbyrdes uavhengige organ som uttaler seg i same sak. I det føreliggjande utkastet til kassasjonsreglar for fylkeskommunane er det slått fast som eit hovudprinsipp at dokumenta i gjennomgåande saker skal bevarast der dei er produserte og der endeleg avgjerd blir teken i saka. Etter mitt skjønn er ei konsekvent gjennomføring av dette prinsippet noko som kan gje stor innsparingsgevinst utan at overleveringsansvaret blir forsømt 8. I ein skilde høve kan det også venteleg vere tilrekkeleg med permanent bevaring ved og avlevering frå anten berre opphavs- eller berre avgjerdsinstansen (ofte er jo desse forresten identiske). Dersom alle relevante saksdokumenta blir permanent bevarte ved avgjerdsinstansen, har ein sikra den institusjonseksternes kjeldeverdien som dokumenta har, og dessutan den institusjonsinterne kjeldeverdien for avgjerdsinstansens vedkomande. Den institusjonsinterne kjeldeverdien for opphavsinstansen og evt. andre instansar som saka har passert, kan vere tilrekkeleg sikra ved registrering i journalar og kopi av utgåande skriv i kopi-bøkene. Det må vurderast for kvar enkelt sakstype. Men med

hovudregelen om permanent bevaring både ved opphavs- og avgjerdsinstansen, har ein også tryggja den institusjonsinterne kjeldeverdien fullstendig i begge endar. Dessutan har ein da oppnådd noko i tillegg: Ein har gjort mogleg desentralisert forskning på saksområdet.

Ei sak som t.d. har opphav i ein kommunal instans, og som går via fylkesmann til eit departement, vil, dersom hø blir bevart i alle instansar, med tida kunne gjenfinnast både i kommunearkivet, i eit statsarkiv og i Riksarkivet, venteleg med noko varierende utval saksdokument. Det er eit politisk spørsmål kor høgt ein skal prioritere å leggje tilhøva til rette for desentralisert bruk av offentlege arkiv. Arkivverkets hovudansvar her må liggje i å greie ut kor langt kassasjon av gjennomgåande saker kan drivast utan at overleveringa blir skadelidande, for dermed å i prinsippet kunne gje kassasjonsløyve inntil det punktet.

Tankegangen bak planmessig kassasjon av gjennomgåande saker kan drivast ut i det ekstreme. Det blir gjort t.d. når ein kneset det prinsippet at så sant kopibøkene blir bevarte, kan ein kassere saksarkiva nær sagt for ende. Innkomne skriv vil da etter føresetnaden kunne gjenfinnast i kopiboka til avsendaren. I Forsvaret har dei faktisk ein viss heimel for prinsippet når det gjeld gradert materiale. Ein finn det i Utfyllende bestemmelser til sikkerhetsinstruksen, gitt av Forsvarssjefen i 1985. I pkt. 83 der heiter det: "Det skal gjennomføres løpende og periodiske saneringer for å holde dokumentmengden på et rimelig nivå. Mulighetene for rekonstruksjon av saker sikres ved at kopi av alle utgående dokumenter beholdes ved hver institusjon."

I delar av Forsvaret har dette prinsippet dessverre også vore følgt i praksis, med dei følgjer som dette må ha fått for kjeldeverdien til desse arkiva.

Reint bortsett frå at det er vanskeleg å sikre at alle avsendarar bevarer kopibøker, og at kopien i kopiboka gjerne kan vere berre inkjeseiande oversendingsskriv, er prinsippet uhold-

bart også av følgjande grunn: Det er i praksis umogleg for ein forskar å kome nokon vegg om han må rekonstruere mange saker ved å leite fram enkeltokument hos mange forskjellige arkivskaparar. Prinsippet vil i praksis verke hemmande på den frie forskinga. Det kjem klårt inn under Arkivverkets faglege ansvar å sikre at forskning ikkje berre blir teoretisk mogleg ved at dokument blir påbode bevart, men også at den blir gjort praktisk realiserbar t.d. ved at dokumenta i ei sak blir haldne samla hos minst ein arkivskapar (sjølsagt berre i den grad provenienstilhøva tilseier det). Dette prinsippet har fått gjennomslag - om enn med litt nølande formulering - i framlegget til ny kassasjoninstruks for staten ved at kopi av utgåande skriv er påbode lagt i saksmappa, ikkje berre i kopiboka (kommentar til 2.2.3. Jfr. sjølve pkt. 2.2.3).

Ad 2. Generelt kan ein seie at materiale som har overveiande institusjonsintern kjeldeverdi, lettare kan kasserast enn materiale som har høg institusjonsekstern kjeldeverdi. (Alle dokument har institusjonsintern kjeldeverdi medan den institusjonseksterne kjeldeverdien kan variere oppover frå tilnærma null). Sagt på ein annan måte: Det er lettare å ta vare på den institusjonsinterne enn den institusjonseksterne kjeldeverdien ved utvalskassasjon. Døme: Den institusjonsinterne kjeldeverdien som arkiva ved lokale posthus eller jernbanestasjonar representerer, kan venteleg ivaretakast godt nok ved at eit større eller mindre utval av slike arkiv blir bevarte, eller at ein bevarer berre einskilde årgangar av arkiva ved alle. Eg tør hevde at det eit lokalt posthusarkiv kan fortelje om posthusets rolle i lokalsamfunnet - altså ein del av den institusjonseksterne kjeldeverdien - er nokså beskjedent. Ein vil finne meir av kjeldeekstern verdi i overordna organ der t.d. avgjerder om oppretting/nedleggjing er tekne, tilsetjingar gjorde, statistikk ført eller oppsamla.

Som døme på det motsette kan vi ta lensmannskontor, sjukehus m.m. Arkiva til slike institusjonar vil ha stor institusjonsekstern kjeldeverdi av di dei behandlar enkeltsaker som kvar for seg fortel atskillig om tilhøve utanfor institusjonen, her t.d. kriminalitet, sjukdom m.m. Noko av denne kjeldeverdien

kunne nok ha blitt teken vare på jamvel om ein berre hadde bevart eit utval av lensmanns- og sjukehusarkiv, men ved slik utvalskassasjon ville iallfall den individualiserande og den lokalt innretta forskinga bli skadelidande, og Arkivverket ville dermed ha fungert uheldig dirigerande på overleveringsformidlinga. Vår oppgave er å syte for at den tilnærma totale overleveringa blir ivareteken. Vi skal ikkje gjere freistnad på å tenkje oss til kva forskarar eller andre brukarar vil formidle av overleveringa i framtida.

Ad 3. Mykje av grunnen til at posthus- og stasjonsarkiv har mindre institusjonsekstern kjeldeverdi enn lensmanns- og sjukehusarkiv, ligg i at dei første i hovudsak behandlar rutinesaker, medan det i dei sistnemnde institusjonane finst meir av individuelt prega saker. Med rutinesaker meiner eg saker der reglar for saksbehandling gjev lite rom for subjektivt skjønn og prosedyrane er fastlagde eller sjølinnlysande. Det motsette av rutinesaker kan vere mange ting: saker av prinsipiell karakter, presedenssaker eller normsaker, individuelt særprega saker osv. (I engelsk arkivterminologi operer ein med skilnaden på case files og policy files, utan at dette vel er heilt tilsvarende).

Det seier seg sjøl at det er lettare å kassere rutinesaker enn det andre. Ein kan vere etter måten viss på at statistisk tilfeldige utval av rutinesaker verkeleg er genuine og fullgode uttrykk for heilskapen dei er utvalde frå. Dessutan kan ein gå ut frå at praksis i rutinesaker avvik mindre frå normen som er gitt i dokumenterbare saksbehandlingsreglar, slik at det stundom kan vere tilrekkeleg å bevare berre desse reglane og kassere "case files" som har danna seg etter innhaldet i desse "policy files" 9.

I forlenginga av det eg nå til sist har vore inne på, vil eg avslutte foredraget med å slå fast at det neppe er von om at kassasjonsbehandling i Arkivverket nokon gong skal bli "rutinesak". Same kor gode og haldbare kassasjonskriteriar vi kan arbeide oss fram til, så vil det alltid bli monaleg rom tilbake for utøving av skjønn av den som skal ta kassasjonsavgjerda i

konkrete saker. Som alt ansvar kan overleveringsansvaret tyngje. Men ansvar har som kjent til vanleg også den effekten at det kan inspirere og oppmuntre til innsats.

Det føreliggjande utkastet til arkivavgrensings- og kassasjonsinstruks for statsforvaltninga er i hovudsak eit svært godt utgangspunkt både når det gjeld makt og måte i kassasjonssaker.

Makta får vi vone Kongen vil gi oss. Måten vil vi nok få høve til å diskutere mange gonger etter denne.

Noter:

1) Sjå Arkiv bd. 7 nr. 4 1979, s. 256, der E.S. Jørgensen referer H. Booms, jfr. note 2. Booms snakkar om "das archivarische Monopol zur Überlieferungsbildung" - altså arkivaranes einerett til å forme overleveringa ved å ta kassasjonsavgjerder.

2) Booms, H., "Gesellschaftsordnung und Überlieferungsbildung" i Archivalische Zeitschrift, bd. 68 Köln 1972, s. 7-8. Mi omsetjing er gjort fritt og summarisk av Booms si formulering: "Überlieferung, das ist die Gesamtheit der vorliegenden Zeugnisse geschichtlichen Geschehens das sind die aufspürbaren Informationsträger vergangener Ereignisse".

3) Reglar for avlevering av arkivmateriale frå statsforvaltninga til Arkivverket, fastsette av Riksarkivaren med verknad frå 1.1.1986.

4) Det er rett nok gjeve opning for kassasjon etter avlevering (4.2.), men det materiale som av administrative og/eller rettslege grunnar må bevarast ut over den vanlege avleveringsfristen (25 år), vil som regel også ha forskingsverdi.

5) Det er nett det same som T.R. Schellenberg legg i omgrepa "evidential" kontra "informational values", sjå hans artikkel frå 1956 "The Appraisal of Modern Public Records" i

Daniels/Walch (red.) A Modern Archives Reader, Washington 1984, s. 58. Eg finn likevel nemningane "evidential" og "informational" - som eg omset med "dokumenterande" og "informerande" - litt uheldige, av di eit dokument i eit institusjonsarkiv på same tid kan dokumentere og informere på om institusjonen og om utanominstitusjonelle tilhøve. Jfr. også omgrepsparet frå kjeldekritikken: kjelder som leivning og beretning.

6) Jfr. Personregisterlova 1978, spesielt prgf. 8 og 11 og Overvåkingsinstruksen 25.11.1977, spesielt prgf. 3h, 5 og 8.

7) RA jnr. 2479/85, jfr. runskriv frå Datatilsynet 25.11.1985

8) Prinsippet kan måtte modifiserast i dei tilfelle der saksdokumenta blir sende tilbake frå avgjerdsinstans til "iverksetjande" instans.

9) Førstearkivar J.H. Marthinsen har etter foredraget påpeikt overfor meg at rutinesaker - slik eg definerer omgrepet - kan omfatte både "viktige" og "uviktige" saker, og at det eg omtalar i grunnen er dei uviktige sakene. Eg vedgår at omgrepsbruken her kunne ha vore betre gjennomtenkt, m.a. i relasjon til det innarbeidde omgrepet "einstypeseriar", men har likevel late manuset trykke i uendra form.

KASSASJON

Innleder: Arnvid Lillehammer

KASSASJON ELLER BEVARING - EIT LOKALHISTORIKARSYNSPUNKT.

"Eit arkiv er eit arkiv er eit arkiv ..."

Denne omskrivinga av Gertrud Stein's kjende frase "A rose is a rose is a rose ..." kan illustrera dei vanskane eg har hatt under førebuinga til dette innlegget. Eg visste neppe kva eg sa ja til då eg i si tid tok på meg å seia noko om kassasjonsproblema i arkivverket ut frå brukarsynsstad. Eg må vedgå at som utanforståande har eg sjølv sagt ikkje kjent problemet på kroppen på same måten som arkivverkets eigne representantar. De står jo til dagleg ovafor det formidable spørsmålet om kva ein skal gjera med eit stadig aukande arkivmateriale som gjerne skal plasserast innanfor dei same hyllemetrane som ein har hatt til rådvelde i ein mannsalder eller meir.

Som lesesalsgjest, særleg ved Statsarkivet i Stavanger og ved Riksarkivet, har eg sjeldnare enn eg burde, reflektert over at potensielt kjeldemateriale er kassert. Eg har rekvirert slikt eg har funne i register og oversikter, og vore tilfreds med det. Ved gjennomgangen av ein del dokument og notat som eg fekk tilgjenge til ved Statsarkivet i Stavanger som ei førebuing til dette innlegget - og sjølv sagt for at eg i det heile skal kunna forsvara at eg står her i dag - har eg måtta aktivisera dei små grå cellene, som Hercule Poirot snakkar om, for om mogleg å ha ei gjennomtenkt haldning til heile problematikken. Og då hende det forunderlege at visse prinsipielle tankar dukka opp til overflata frå dei ubevisste mørke djup lengst nede.

Det er desse prinsipielle tankane, den prinsipielle haldninga eg fekk til saksfeltet, eg vil prøva å gi uttrykk for her, ikkje konkrete detaljar innan problematikken.

Men først litt om korleis eg som brukar av arkivmateriale kan tenka meg å nærma meg dei ulike offentlege som private arkiv. Som enkeltindivid kan eg nemleg ha bruk for arkivsaker ut frå fleire ulike føresetnader. Eit arkiv er jo som de veit, så mykje. Eit arkiv er eit arkiv er eit arkiv osv.

Eg kan i alle høve møta arkivverket som tre ulike personar. For det første kan eg ha behov for arkivverket og arkivsaker som byråkrat. Tilfeldigvis er også eg statstenestemann. Det vil seia at eg er interessert i ei bevaring av det arkivmaterialet som på den eine sida har administrativ verdi eller dokumentasjonsverdi i samband med det apparatet vedkomande arkiv høyrer heime i. Arkivsakene har m.a. verdi i og med at dei beskriv utviklinga og prosedyrane i det eller dei administrative organ der arkivalia blei skapte. Og det er nødvendig å ta vare på dei dokument eller arkivsaker som er nødvendige for å behalda samanhengen i enkelte saker, avslutta eller ikkje avslutta. Denne sida av problemet er kanskje den minste.

For det andre kan eg ha behov for arkivverket av juridiske grunnar, dvs. at det blir tatt vare på dei arkivsakene som har legal eller finansiell verdi, eller som beskytter mine eller andre individs rettar.

Denne sida av problemet er kanskje heller ikkje så stor. Større blir problemet når eg møter opp på arkivet som historikar - eller for mitt vedkomande som lokalhistorikar, det vil seia at eg ynskjer dei arkivalia som kan hjelpa meg til å kasta lys over dei lokalhistoriske problem eg til ei kvar tid måtte vera interessert i å ta opp.

Dei to første behova mine på den eine sida, og det siste behovet på den andre dreg i kvar sin retning. Dei byråkratiske og juridiske behova mine inneheld truleg få problem i høve til dei lokalhistoriske behova mine når det gjeld kassasjon av arkivmateriale. Når det gjeld dei to første behova trur eg at eg skal kunna akseptera ein viss grad av kassasjon. Derimot er eg langt meir i tvil som lokalhistorikar. Kva omsyn blir det tatt til dette?

Eg har som sagt fått høve til på forhånd å gå gjennom ein del notat som tar føre seg instruks for arkivbegrensing og kassasjon og har lite å seia til tankane bak dersom eg opptrer som

byråkrat eller jurist. Men opptrer eg også som lokalhistorikar, blir utgangspunktet for desse notata ganske umogleg for meg. Utgangspunktet er nemleg "å begrense omfanget av statsforvaltningens arkiver mest mulig og samtidig sikre at alt arkivmateriale av verdi blir bevart for ettertiden".

Ei slik målsetjing - for ei målsetting er det - skal vel nokon kvar klara å leva med ut frå dei byråkratiske eller juridiske behova ein måtte ha.

Men neimen om eg kjenner meg trygg som lokalhistorikar. For kva synest vera viktigast, kva synest vera det essensielle her, etter rekkefylgja? Kva er grunnhaldninga i filosofien når problemet skal løysast? Jo - å begrensa omfanget av statsforvaltninga sine arkiv mest mogleg.

Kva filosofi er det?

Nå blir det også sagt - rett skal vera rett - at plassmangel ikkje er nokon gyldig grunn for kassasjon. Kvifor kasserer ein då? Det synest ligga under - skrive med usynleg blekk mellom linjene heile vegen - at problemet er aktuelt nettopp på grunn av kvadratmetrar, eller hyllemetrar eller kubikkmetrar, eller kva fuglane ein måtte velga å måla arkivmengd i.

Dei ålmenne reglane seier jo rett ut at "Arkivbegrensning går ut på å hindre både at overflødig arkivstoff oppstår og at unødvendig stoff blir opptatt i arkivet".

Og vidare: "Med arkivbegrensning forstår vi at det ikke registreres eller arkivlegges materiale som ikke er av verdi som grunnlag for seinere saksbehandling eller dokumentasjon"- dette for å hindra ukontrollert vekst av arkivet

Kor blei her dei lokalhistoriske forskningsmessige interessene av?

Eg finn og: "Av økonomiske grunner kommer en ikke utenom kassasjon av visse typer arkivsaker".

For meg som utanforståande, og på toppen som arkeolog, er dette luksusproblem - det blir opplevd som ei fatalistisk haldning, eit fatalistisk utgangspunkt, det synest for meg som kortsiktige lite gjennomreflekterte haldningar om at kassasjon er ei naturlov - eit "must" - uttrykk for ein tankegang, eit tankegods frå førre hundreåret som burde vore drukna i dei djupaste hav for lenge sidan. Dette utgangspunktet gjer meg som lokalhistorikar

vitskremd. Og eg er eigentleg ikkje lettskremd.

Og når kassasjonen dessutan helst skal skje, skal vera gjennomført i dei ytre etatar før avlevering til eit sentralt arkiv, ja då får eg mest hjarteslag.

Eg skal prøva å forklara kvifor, og må då gå vegen om mitt eige fag, arkeologien.

Medan arkivetaten synest diskutera med utgangspunkt i korleis ein skal hindra ukontrollert vekst av arkivverket, korleis ein skal begrensa omfanget av statsforvaltninga sine arkiv mest mogleg, så strevar vi som arkeologar med eit heilt anna utgangspunkt. For oss er utgangspunktet den første paragrafen i Kulturminnelova som seier at lovas føremål er å verna og ta vare på kulturminna våre.

Faste fornminne er eit unikt kjeldemateriale for lokalhistorikaren, for meg, ja faktisk det viktigaste for dei fleste tusenåra av historia vår. Problemet for oss er at dei ikkje kan arkiverast, vi kan ikkje ta dei inn til museet slik dei er. Dei ligg ute på åker og eng, ofte til stor irritasjon for bønder og andre grunneigarar og ofte til hinder for bustadbygging og industrireisning. Ideelt sett skulle dei alltid ha fått lege der dei ligg, av ulike grunnar. Men den såkalla samfunnsutviklinga lar seg visst ikkje stoppa, og fornminne må frigis. Vi må ty til utgraving.

Det vi då gjer, er ei systematisk øydelegging av fornminnet. Tenk det - ei øydelegging. Det treng ikkje arkivaren. Han treng ikkje øydelegga dokumenta sine for å ta vare på meiningsinnhaldet i dei.

Alt arkeologen står att med er funn, prøvar, fotografi, teikningar og ei innberetning som så går inn i musea sine magasin og arkiv. Men når det er gjort, kan ikkje vi gå ut att og lesa det aktuelle fornminnet på nytt. Primærkjelda vil vera borte for alltid.

Difor er det om å gjera å vera så medviten som råd er når vi går til det skritt å undersøka eit fornminne.

Dette problemet har ikkje arkivverket. Dersom eg grev ut ein gravhaug, er eg den einaste som har lese originaldokumentet. Kjem skriftleg kjeldemateriale inn til eit arkiv, kan eg og mange etter meg lesa akkurat det same dokumentet om att og om

att, og analysera det på kryss og tvers.

Difor blir arkivverkets problem for meg eit luksusproblem i fagleg samanheng. Vi er igjen tilbake til at problemet er eit romproblem, eit plassproblem.

For oss som har ansvaret for fornminneforvaltninga, har det alltid vore svært viktig å understreka den nødvendige koplinga mellom forskning og forvaltning. Vi meiner at vi som arkeologar, med forskningsbakgrunn og som aktive forskarar, til ei kvar tid vil vera dei einaste som kan avgjera eit fornminnes skjebne på best fagleg måte. Vi kjenner forhåpentlegvis forskningsfronten, vi arbeider med dei faglege problema, med aktuelle problemstillingar som det går an å setja fornminna i høve til.

I prinsippet burde problemet vera det same når det gjeld skriftleg kjeldemateriale. Sjølv om forskinga rett nok blir nemnt her og der, blir tilhøvet til forskinga - til historie, lokalhistorie og andre beslekta fag som sosialantropologi, geografi osv, likevel ikkje diskutert.

Alle dei dokument eg har hatt høve til å gå igjennom er helst gjennomsyra av ein byråkratisk og juridisk tankegang. For meg som lokalhistorikar er dette livsfarleg.

For kven avgjer kva som er arkivuverdig stoff, kva som er uvedkomande og likegyldig materiale? Slik eg har lesa leksa til i dag, så er det i alle høve ikkje forskarane. Kven skal bestemma kva eg i framtida skal kunna forska på eller skrive om? Eg føler meg lite trygg når all kassasjon skal vera gjennomført før avlevering.

Dette har også andre sider. Det synest som om arkivsakene i regelen berre er behandla som beretningar. Men dei er jo også levningar og kan i så måte ha interesse ut over det som står på dei. Eit arkiv som eitt heile kan i seg sjølv - ja er i seg sjølv interessant. At mykje interessant og artig illustrasjonsmateriale som eg kunne ynskja i samband med eit arbeid, går fløyten ved kassasjon, er ein annan ting, utan at det treng nærare kommenterast her.

Som lokalhistorikar er det for meg ingen grenser for dei problemstillingane som kan bli aktuelle. Dei grensene set berre min hjerne, kall det gjerne dagsform, og min fantasi -

og den kan utvikla seg. Til liks med alle andre lokalhistorikarar sin fantasi. I utgangspunktet kan eg difor finna noko i alt. Det bør difor ikkje vera eit byråkratisk regelverk som begrensar mulighetene mine.

Den framtidige diskusjonen innan arkivverket må difor vriast bort frå det utgangspunktet som han har i dag, nemleg kassasjon og arkivbegrensing. Sjølv sagt er det behov for ei arkivlov - og den må heilt soleklart ha som føremål å verna og ta vare på den potensielle arkivmassen i landet, sjølv sagt fordi det tilsynelatande mest uinteressante dokument kan vera ei potensiell kjelde til eit historisk problem.

Så må ein med det som utgangspunkt diskutera, ikkje korleis ein skal begrensa arkiva eller kassera arkivmateriale, men korleis eit vern og ei ivaretaking kan la seg gjennomføra. Vi lever i 1986. Det er avleggs å diskutera A-4-ark og Nobø arkivskap eller arkivkassetar. Uansett kva de i dag måtte kjenna av resignasjon med omsyn til økonomi, så er det einaste rette nå å sjå framover og tenka mikrofilm eller videoplater, laserplater eller kva som enn måtte ligga i framtida. Det vil jo koma. Og kvifor skal eit rikt arkivmateriale bli øydelagt nå, når det er unødvendig. Bevar - ikkje kasser.

Plenumsdebatt

Ordstyrer: Lisabet Risa

Referent: Else Plahte Andresen

Harald Hals (SAT) refererte til utsagn fra både Hosar og Lillehammer om at det alltid er problem med skjønnsmessige avgjørelser. Hvorledes skiller man mellom skjønnsmessige avgjørelser og rutineavgjørelser og hvilke kriterier skal man sette opp for dette når det gjelder kassasjon? Han viste til personlig erfaring ved inspeksjon at reglene, mer eller mindre gode, ofte ikke blir forstått og følgelig ikke praktisert. Dersom man skal gjennomføre kassasjon og arkivbegrensing i det hele tatt, må det utarbeides enkle og lett forståelige rutiner. Hals mente at det først og fremst var på arkivbegrensingsområdet man kunne gjennomføre dette. Ved en effektiv begrensing kunne man oppnå besparinger på 50 - 80%.

Etter Hals' mening kunne man, som han også hadde antydnet i sin artikkel i Arkivposten, gå langt videre med hensyn til kassasjon. Han var enig med Hosar om at dette var ekstremt, men mente likevel at man en gang i blant kunne tillate dette hvis det i det hele tatt skulle kasseres. Betingelsen var imidlertid at man hadde sikkerhet for at det fantes journaler, kopibøker og kopi av utgående skriv slik at man kunne finne saken i sin helhet ved å gå i flere arkiv.

Hals ga likevel uttrykk for at han forstod Lillehammers motstand mot kassasjon. Man kunne kanskje overføre dokumenter til mikrofilm i langt større grad enn det man gjorde i dag, men da måtte man også tillate kassasjon av originaldokumenter.

Det kan videre tenkes, sa Hals, at hele kassasjonsproblematikken slik vi i dag ser den, løser seg selv dersom man som et ledd i arkivrutinen får mulighet til å benytte mer avanserte metoder som mikrofilm og videoplater.

Egil Nysæter (SAB) mente at det som står om at "plassmangel ikke er kassasjonsgrunn" er sagt nettopp fordi man skal kunne bevare,

og det var når alt kom til alt målsettingen.

Men, sa Nysæter, det dreier seg også om kroner og øre, personale og hyllemeter, kort sagt ressurser. Formidable mengder skriftlig kildemateriale blir produsert i offentlig forvaltning, men det er vanskelig, ikke minst på grunn av dagens økonomiske situasjon å forsvare overfor de bevilgende myndigheter at vi skal ta vare på alt. Men dessverre, kilde-materiale av høy verdi er blitt kassert og kan fremdeles kasseres, f.eks. selvangivelsene. Med få unntakelser er dette materialet som lokalhistorikerne ville ha stor nytte av gått tapt for alltid.

Nysæter oppfordret Lillehammer til å ta opp spørsmålet om hvor store ressurser som bør gå til kildebevaring for forskere i lokalhistorie og andre tilgrensende fag i dag og i framtiden.

Nysæter gikk videre inn på arkivene for den private sektor. I og med at det var gjort lite med dette måtte man innrømme at det var blitt praktisert passiv kassasjon av verdifullt kildemateriale.

Nysæter konkluderte med en oppfordring til Lillehammer og andre historisk interesserte om å skape en opinion for bevaring av kilde materiale. Historikerne og forskerne har hittil stort sett gitt uttrykk for at alt bør bevares, men det er lite konstruktivt og en umulighet i seg selv.

Spørsmålet er å skape en opinion som går ut på å ta vare på de viktige delene av kildematerialet. Og dette må komme fra historikere og forskere som er arkivverkets fremste kunder i dag og i framtiden.

Jørgen H. Marthinsen (RA) innledet med å gi styret en kompliment for å ha latt Lillehammer få legge fram sine synspunkter. Arkivverket hadde i mange år representert forskerne, men sjelden invitert disse til diskusjon av spørsmål av spesiell interesse for forskerne.

Marthinsen refererte til Lillehammers påstand om at plassmangel ikke er kassasjonsgrunn, men det var etter hans egen oppfatning ikke sant. Plassmangel er kassasjonsgrunn, men ikke utvelgelsesgrunn.

Marthinsen hadde vært kritisk til begrepet "historisk verdi" som bevaringskriterium. Det hadde han ønsket erstattet med forskningsmessig verdi eller forskningsverdi, men etter Hosars framstilling ville han nå støtte forslaget om kildeverdi eller informasjonsverdi.

Marthinsen gikk videre inn på Kgl. Resolusjon vedrørende sikkerhetsinstruks som enten påbyr kassasjon eller åpner for kassasjon. Denne er på samme nivå som instruks for arkivbegrensing og kassasjon i statsforvaltningen. Marthinsen ga uttrykk for at dette er problematisk og at man bør få konflikten inn i lovmessige former. Riksarkivarens bevaringsmyndighet bør inn i lovs form på linje med personregisterloven.

Marthinsen nevnte Hosars utsagn om kassasjonsplikt ved unntagelses- eller krigstilstand. Han tvilte på at dette ville bli etterfulgt i praksis ettersom få vet hvor disse sikkerhetsgraderte dokumentene befinner seg. Det var i denne sammenheng viktig å få til nedgradering.

Til det H. Hals sa om at koordinering av kassasjon hos etatens lokale og sentrale organer skulle skje ved etatens overordnede institusjon, direktorat eller departement, så mente Marthinsen at arkivlederen i vedkommende institusjon måtte spille en framtreddende rolle i denne koordineringen. Arkivlederne som gruppe betraktet, må tilføres bred kassasjonskompetanse. Dette er det ingen andre enn arkivverket som kan gjøre, og da er man tilbake til Riksarkivarens ansvar, eller for tiden manglende ansvar for arkivutdanning i statsforvaltningen, avsluttet Marthinsen.

Anne Marie Bøhmer (RA) . Til Lillehammers innlegg kom Bøhmer inn på at plassmangel ikke er grunn for kassasjon. Når dette er presisert i reglene, sa Bøhmer, er det nettopp for å hindre at det skal kunne benyttes som argument i forvaltningen, og for å begrense uhjemlet kassasjon. Det er for å unngå uhjemlede kassasjoner at vi prøver å få til fornuftige kassasjoner, og forhindre at det mest verdifulle materialet går tapt.

Bøhmer stilte seg imidlertid tvilende til om Lillehammer kunne klare å orientere seg i det enorme arkivmaterialet som blir produsert i dag. Hun stilte også spørsmål om kommunene var villige til å betale omkostningene for å få ordnet sine arkiv på en forsvarlig måte.

Eilert Bjørkvik (SAT) uttrykte sin optimisme når det gjaldt å få redusert det fysiske volumet av arkivmateriale ved hjelp av nye oppbevaringsmedia, f.eks. mikrofilm. Det er jo ikke først og fremst papiret det er viktig å ta vare på, men selve informasjonen. Så ut fra bevaringstanken kan vi på lengre sikt se litt lysere på situasjonen.

I en tiårsperiode vil det likevel være problematisk med hensyn til den store papirmassen som ligger ute - og med manglende magasinplass. Bjørkvik mente at arkivbegrensing var en svært fornuftig måte å holde volumet nede på, men dette krever disiplin fra arkivskapernes side. Det er likevel viktig å få inn den holdning at vi kan begrense volumet betraktelig uten å gå til drastisk kassasjon.

Marcia Berg (komm.ark.-O) fortalte at hun var ansvarlig både for de kommunale og de fylkeskommunale arkiver i Oslo. Hun så fram til den dag forslaget til regler for kassasjon og arkivbegrensing foreligger. Berg gikk videre inn på et praktisk problem man har i Oslo kommune, nemlig personalmappene for ca. 50 000 ansatte. Er det nødvendig å bevare personalmappene for alle ansatte i kommunen i all evighet? Kunne man ikke løse problemet ved å knytte de relevante personalopplysninger til det nye felles lønns- og personalsystemet, og oppbevare informasjon om tjenesteforholdet på den måten?

Ivar Fønnes (RA) tok utgangspunkt i utsagnet om at Arkivverkets hovedoppgave var å bevare. Dette mente han var ufullstendig, for hovedoppgaven er ikke å bevare alene, men også å finne fram i det som bevares. Gjør man ikke det, da er bevaring uten verdi. Fønnes erklærte seg uenig i Hals' artikkel, som bl.a. tilrådet ekstrem kassasjon. En sak som ble sendt til høring f.eks. til 50 forskjellige institusjoner, ville da betinge 50 forskjellige arkiver for at man skulle finne fram til det endelige resultat. Dette kunne ikke være noe fornuftig prinsipp, mente Fønnes. Arkivmaterialet må være samlet så lenge det er i administrativ bruk, og dessuten bør man ta hensyn til forskerne. Fønnes refererte til Lillehammers innlegg, og stilte spørsmål om hvorvidt det var nasjonaløkonomisk fornuftig å ta vare på alt som

produseres i statsforvaltningen. Historikernes største problem i dag er jo å bestemme seg for hva de skal bruke, hva de skal legge vekt på - hvilke seleksjoner de bør foreta. Fonnes mente man ville gjøre forskerne en bjørnetjeneste om det ikke sørges for framfinningen. Framfinning er også et sentralt problem i forbindelse med laserplatene, og løser man ikke det, vil man ikke yte fullverdig forskningshjelp.

Fonnes gikk videre inn på mikrofilm som alternativ til lagring av dokumenter. Her må myndighetene foreta et valg: enten skaffe magasinplass til de ca. 200 000 hyllemeter som ligger ute, eller bevilge penger til å mikrofilme og utvikle et framfinningssystem. Hvis det siste blir en realitet, må man akseptere en betydelig kassasjon av originaldokumenter.

Fonnes kom til slutt inn på personregisterloven. Han mente vi risikerer å miste en del materiale på grunn av Datatilsynets bestemmelser. Vi har nå fått en avtale som vi håper skal fungere brukbart, men dersom vi skal ha de samme prinsipper inn i lovs form, vil trolig motstanden fra Datatilsynet bli vesentlig større. Den avtalen man nå har, kan praktiseres så lenge det er formålstjenlig og så sies opp. I lovs form vil det bli vesentlig tyngre. Det var å håpe at arkivloven brakte oss et stykke på vei.

John Herstad (RA) takket innleiderne for gode innlegg og understreket hvor viktig det er med diskusjon i Arkivverket om kassasjonspraksis.

Herstad delte Fonnes' syn på at hovedansvaret ikke bare gjelder å bevare arkivmateriale, men også å gjøre det tilgjengelig.

Det har heller aldri vært Arkivverkets politikk bare å bevare, men alltid å knytte bevaringen til tilgjengeligheten.

Han refererte videre til arbeid i arkivlovutvalget, og etter hans personlige oppfatning stod aspektet bevaring knyttet til tilgjengelighet helt sentralt i den innledende diskusjonen fra Arkivverkets side. Det var grunn til å tro at vi vil få en arkivlov som vil gi Arkivverket betydelig ansvar for nettopp bevaringsoppgavene og tilgjengelighetssiden.

Herstad kom videre inn på hva Hosar nevnte om monopol-situasjonen. I lovutvalget diskuteres kassasjons- og bevaringsrett for Riksarkivaren også når det gjelder privatarkiver. Tanken er at ut fra

-en verneplan som gjelder hele landet, skal spesielle typer privatarkiver bevares. Spørsmålet er hvordan man i praksis vil få det til. I alle fall vil bevaringsaspektet, koplet til Riksarkivarens fullmakter forankret i lov, også være rammen for holdningen til privatarkiver. Dersom dette blir en realitet, vil det bety en formidabel utvidelse ikke bare av ansvars- og myndighetsområde, men også av ressursbehovet, opplæringsbehovet og magasinbehovet.

Herstad gikk videre inn på kassasjonsproblematikken. Han mente at kassasjon var absolutt nødvendig, og at visse typer arkiv kunne bevares i ett utvalg, og kasseres i andre sammenhenger. Dette mente han gjaldt såvel private som kommunale arkiver, til tross for at det nok ville ramme lokalhistorisk forskning.

Herstad stilte videre spørsmål om riktigheten av at samfunnet tar vare på registre som det offentlige fører over taperne i samfunnet. At det kan være av verdi for samtiden, er den ene side av saken, men er det nødvendig å bevare dette for framtidig forskningsformål? En rekke slike spørsmål burde tas opp til diskusjon.

Imidlertid mente Herstad at man ikke kunne vente seg særlig hjelp fra forskerhold i denne sammenheng, da forskerne tradisjonelt ville bevare alt.

De som bør foreta utvalget, er arkivverket selv, med sin erfaring, tradisjon og oversikt. Den ekspertise må arkivverket vedkjenne seg og ta ansvaret for å forvalte. Og det ansvaret tar vi, sa Herstad til slutt.

Andres Svalestuen (RA) innledet med å si at bevaring og tilgjengeliggjøring stod i sentrum for Arkivverkets arbeid, og at bevaringsaspektet ville bli trygget dersom Riksarkivaren ble tillagt utvidet myndighet på kassasjonsområdet.

Svalestuen kom videre inn på Hosars innlegg, hvor det ble nevnt dokumentenes administrative, rettslige og forskningsmessige verdi i forbindelse med kassasjonsvurderingen. Han mente at man her ikke kunne redusere det til bare å vurdere arkivdokumentenes forskningsmessige verdi, men at man også måtte ta hensyn til det rettslige aspektet og forsvare enkeltindividets rettssikkerhet. Svalestuen gikk videre inn på avtalen mellom Datatilsynet og Riksarkivaren fra sommeren 1985, der Datatilsynet med hjemmel i personregisterloven vil praktisere etisk kassasjon, kassasjon ut fra

personvern hensyn. Riksarkivaren på sin side vil forsvare individets rettssikkerhet, og sikre personvernet ved fysisk sikring og klausulering. Svalestuen mente at det nok var bevaringssynspunktet som hadde vunnet fram gjennom denne avtalen.

Et annet hovedfelt gjaldt graderte dokument, som er omtalt i forskrifter til sikkerhetsinstruksen, og som er unndratt det foreslåtte bevaringsmonopolet. Svalestuen stilte spørsmålet om ikke nå Arkivverket kunne komme fram til en minnelig ordning vedrørende graderte dokumenter etter mønster av det som gjelder for det konsesjonspliktige personregistermaterialet. Han kom inn på framgangsmåten ved utforming av kassasjonsforslag, og mente at det kanskje kunne utarbeides nærmere retningslinjer for dette. Det har nemlig vist seg i praksis at det er vanskelig å få gjennomført kassasjonsforslag for fagsaker knyttet til arkivnøkkelens emneangivelse, fordi denne er for lite spesifisert.

Svalestuen kom også inn på ekstrem kassasjon, og at de utfyllende bestemmelser til sikkerhetsinstruksen også skisserte den løsning at man kunne rekonstruere sakene ved å identifisere skriv fra kopibøker. Dette ville i praksis by på komplikasjoner, mente Svalestuen; det ville være å foretrekke å behandle saken som en enhet.

Svalestuen uttrykte tilfredshet med at forskerne fikk delta i kassasjonsdebatten, og så gjerne at hele kassasjonstemaet ble gjort til gjenstand for et helt seminar.

Til slutt sa Svalestuen at i et offentlig arkiv er det primære siktepunktet å møte visse administrative, rettslige behov, deretter kommer gjenbruken for forskerne. Det forskningsmessige aspektet blir gjerne mer betydningsfullt etter hvert som kilde-materialet blir eldre. Han var overbevist om at man måtte ta økonomiske hensyn i kassasjonsvurderingen på grunn av begrensede ressurser. Mange gode formål er med på å konkurrere via finansdepartementet om våre skattepenger.

Ole Kolsrud (RA) uttrykte skepsis vedrørende video- og laserplater nettopp p.g.a. begrensede ressurser. På sikt kunne muligens dette være løsningen. I øyeblikket burde man imidlertid innstille seg på å slite med hyllemetrene med dokumenter, og håpe at opinionen eller finansministeren kom fram til andre løsninger.

Hans P. Hosar (RA) påpekte de sterke utsagn fra Riksarkivaren om at han allerede nå hadde bestemt seg for å kassere sosialarkiver som gjaldt taperne i samfunnet, og slik begrense framtidens muligheter til å forske innen dette området. Likeledes var Hosar betenkt over å gi Riksarkivaren større myndighet etter det han hadde sagt om å kassere kommune- og likningsarkiv. Kanskje man skulle gi arkivlederne, f.eks. i Helsedirektoratet, mer myndighet til å foreta kassasjon. De skulle være like ansvarlige, slik sett, mente Hosar.

Han ga videre uttrykk for at det var en forkastelig tanke som Riksarkivaren, Fonnes og Bøhmer var inne på, at kassasjon måtte foretas for at forskerne lettere skulle finne fram. Man burde vokte seg for å dirigere de muligheter som framtida skal ha for å vurdere sin fortid.

I dag finnes det ikke et arkiv som det er umulig å finne fram i, men det eksisterer spesielt eldre arkiv som det kan være komplisert å finne fram i grunnet manglende system eller arkivnøkkel. Men så lenge arkivlederne og Arkivverket beskjefstiger seg med ordning i arkivdanningen, er ikke dette et uløselig problem. Det eneste som etter Hosars mening kunne tillates kassert på slik utvalgsbasis, var informasjon som finnes dobbelt opp, rutinesaker som kan dokumenteres i regelverk, og gjennomgående saker der informasjon finnes flere steder.

Torkel Thime (SAS) støttet Hosars synspunkter på bevaring og tilgjengelighet. Det finnes store mengder arkiv fra forrige århundre som nesten ikke er tilgjengelige, men ingen ville vel drømme om å kaste dette av den grunn. Forskerne finner ofte her informasjon av stor interesse.

På sikt kunne man godt tenke seg muligheten av å gjøre framfinning i slike arkiv lettere ved hjelp av laserplater eller optisk lesning. Men nå er det vår politikk å ta imot en rekke arkivsaker som kan bli liggende i en årrekke, for så å bli gjort tilgjengelige når det er praktisk mulig prioritetsmessig

Thime sa videre at han gledet seg når han på inspeksjon kom til kontorer der det ikke var klare kassasjonsrutiner, for da var det vanligvis ikke gjort noe galt. Følges reglene, skjer det ofte feil på grunn av individuell tolkning, og fordi reglene er for lite presise. Som eksempel nevnte Thime kassasjonsreglene for

-bilag som tilsier som generell regel at kassasjon skal finne sted etter 10 år. Bilagene er for mange arkivskaperes vedkommende, f.eks. los- og tollvesen, ofte de mest interessante de produserer.

Argumentet om økonomi er gjennomgående i denne debatten. I stedet for å akseptere den vanskelige situasjonen burde man fordre det ideelle - og markedsføre dette. Vi kan ikke sette vår lit til at en eller annen opinionsgruppe skal løse problemene. Det må være Arkivverkets oppgave å skape en slik opinion.

Arne Strøm (RA) gav uttrykk for at det kanskje ikke var så enkelt å skape en opinion, da dette ville koste penger; Arkivverket befant seg nemlig på minussiden innen kultursektoren. Han mente videre at bevaring ikke skulle begrunnes med historisk verdi, men heller forskningsmessig verdi.

Når det gjaldt privatarkivsektoren, mente Strøm at det var nødvendig at Arkivverket skulle involvere seg i større grad. Kildemateriale av stor verdi går daglig tapt i denne sektoren på grunn av uvitenhet og uforstand.

Hva offentlige institusjoner angår, mente Strøm at Riksarkivets syn og administrasjonens eget syn ofte er sammenfallende når det er spørsmål om grunnlaget for dokumentenes bevaringsverdi.

Det var Strøms mening at påvirkning må til, og at arkivarene på inspeksjon tar med seg kassasjonsreglene og berammer veiledningsmøter, ikke bare med arkivlederne, men også med administrasjonens ledelse.

Strøm stilte spørsmål om hvem som egentlig hadde brukt de 25 år gamle foreløpige regler for kassasjon og arkivbegrensing. Han mente at det er først når statsarkivene og riksarkivets personell møter oppute, og møter på et noe høyere plan, at man kan legge opp til ansvarlige kassasjonsregler.

Det kunne godt tenkes at fremtiden ville felle en streng dom over dem som tar avgjørelser i dag vedrørende kassasjon. Dette var imidlertid å foretrekke framfor å etterlate seg en syndflod av en papirflom.

Ole Kolsrud (RA) presiserte innledningsvis at Riksarkivaren egentlig aldri har hatt kassasjonsmyndighet, men han har hatt myndighet til å hindre kassasjon.

Riksarkivaren har vært under dobbelt press: Krav fra de bevilgende myndigheter om kassasjon på den ene siden og forskernes ønske om å bevare alt på den andre. Mellom disse to instanser har Riksarkivaren kjempet seg til myndighet til å nekte kassasjon.

Kolsrud framhevet nødvendigheten av kassasjonsregler for å hindre de verste ulykkene. Arkivbegrensnings- og kassasjonsregler må sees nettopp i dette perspektivet, og det presset som eksisterer fra to sider, forskerne og arkivskaperne, må man fortsatt gjøre regning med å leve med. - Videoplater eller mikrofilm vil heller ikke løse dette problemet. Noen tror i dag at videoplater og videofilm er et tryllemiddel som kan løse alle problemer, men det er fremdeles langt fram, mente Kolsrud.

Som et siste poeng trakk Kolsrud fram Arkivverkets arkiver i en krise/krigssituasjon. Hans ønske og konklusjon var at Arkivverket ikke satte seg i den situasjon at de i det hele tatt ble interessante i rikets sikkerhets aspekt, men bygget ned den siden av sitt virke.

Arnfinn Malme som representerte Arbeiderbevegelsens arkiv i Oslo, innrømmet at hans synspunkt på kassasjon hang sammen med erfaringen fra arbeidet med et privat arkiv.

Kassasjon er et vanskelig område, men man måtte i alle fall ta utgangspunkt i hva som var nyttig innenfor ens egen tidsramme, og på det felt man hadde særlig innsikt i.

Han refererte til diskusjonen om Arkivverkets ansvar for å verne, ta vare på og gjøre tilgjengelig, men dette var ikke nok.

Etter Malmes mening burde man gå et skritt videre og ta på seg ansvaret for at materialet også ble brukt. Arkivverket burde markedsføre seg selv og aktivt trekke til seg brukere, slik at arkivmaterialet kom til nytte.

Malme sa videre at kassasjon er en nødvendighet, men den bør bli gjort til gjenstand for nøyaktig prioritering.

Det var positivt, syntes Malme, at Riksarkivaren nå anser private arkiver som interessante, og håpet at det offentlige arkivverket omprioriterer sin ressursbruk ut fra en vurdering av hvilket materiale som er mest verdifullt samfunnsmessig sett for de som skal skrive historie i framtiden.

Innen de organsiasjoner som Malme arbeidet med, hadde man i de

senere år erfart at skriftlig kildemateriale blir mindre vesentlig. Det inneholder kort og godt færre opplysninger, takket være den teknologiske utvikling. Selv om det ville bli komplisert for det offentlige arkivverket, vil løsningen på dette problemet være selv å skape kilder. Ved å gå ut og intervju dem som har tatt del i beslutningsprosessen, vil man kunne få et mer fyldig og fullstendig kildemateriale. Dersom man har en målsetting som tar sikte på å oppnå et historisk kildemateriale med maksimal informasjonsverdi om det samfunn vi lever i, bør også dette være en problemstilling for det offentlige arkivverket.

Malme gav til slutt uttrykk for at han hadde tiltro til at film- og edb-baserte medier ville kunne løse en rekke arkivmessige problemer. Forutsetningen var imidlertid disiplin og faste rutiner. Det ville føre til at arkivene ble ryddigere, informasjonsverdien bedre, og at det ble enklere å finne fram i dem. En liknende effekt ville nok dette også ha på arkivene innenfor den offentlige sektor, mente Malme.

Arnvid Lillehammer ønsket avsluttende kommentarer til diskusjonen, og gav uttrykk for at han følte seg dypt fornærmet som museums- mann når man satte opp mot hverandre arkivmateriale og museums- gjenstander som informasjonsbærere. Kildematerialet er jo i seg selv uendelig, enten det er skrevet eller er en steinøks. Vitsen er å kunne tolke dette, følgelig er det i prinsippet ingen forskjell, mente Lillehammer. Han mente videre at det ville være en fordel for den videre diskusjon om man fikk en nivåklarering av hvor interessant arkivmateriale er. Arkeologene må i sin vurdering av kulturminner ta hensyn til det nasjonale, det regionale og det lokale nivå. Det burde man også gjøre når det gjaldt arkivene - stort sett foregår diskusjonen på sentralledelsens premisser.

Lillehammer gikk videre inn på tilgjengeligheten, og sa at han selv ville foretrekke å velge hva han skulle bruke, framfor at arkivet hadde valgt ut på forhånd.

Et arkiv i seg selv er også et interessant kildemateriale - og ikke bare som berettende kilde, sa Lillehammer. Han mente også at det ville være forhastet å forkaste uttrykket historisk kildeverdi. Det finnes kanskje materiale som nettopp har historisk

verdi, uansett om det har kildeverdi eller informasjonsverdi. Lillehammer mente at man i denne forbindelse burde tenke grundig gjennom meningsinnholdet i begrepene.

Lillehammer vedgikk at han kjente til problemet å kassere - å slette, men trodde at man i diskusjonen likevel skulle strebe mot det ideelle, selv om man måtte avfinne seg med den hverdagslige situasjonen. Han håpet videre at diskusjonen ville vinkle seg bort fra opptattheten av selve kassasjonen, og mer i retning av hvordan man skulle bevare.

Hans P.Hosar sa i sin avsluttende kommentar seg enig i prinsippet med det Lillehammer hadde sagt, selv om den praktiske oppfølgingen kunne diskuteres. Hosar mente Lillehammer nok hadde misforstått når det gjaldt begrepet historisk verdi. Det var av hensyn til arkivskaperne og deres måte å oppfatte dette på, at begrepet førskningsverdi ville bli foretrukket framfor historisk verdi. Det hadde vist seg at begrepet ble oppfattet for snevert - som at bare historiske kuriosa skulle bevares.

Hosar henvendte seg i sin siste replikk til Riksarkivet angående gradert og ømfintlig materiale. Han mente at et argument for å ta imot slikt materiale, var at det skulle bli bevart, og at det ikke skulle kasseres eller bli gjort utilgjengelig av f.eks. militære myndigheter. Det kunne kanskje gjøre Riksarkivet til et krigsmål, men det problemet kunne løses, mente Hosar, ved å plassere arkivsakene i kamouflerte bunkers i Nordmarka.

EMNE: KONSERVERING

Innleder: Nina Hesselberg-Wang

OM BLEKK - en sammenfatning til Norsk Arkivseminar

BLEKKHISTORIE

Forskjelling kilder oppgir kineseren Tien Tchen som oppfinneren av karbonblekket. Han levde på keiser Houangs tid, ca. 2697 - 2657 f.Kr. Karbonblekket var som regel sammensatt av sot, enten lampesot eller sot fra forbrente pinjetrær og gummi arabicum, tilsatt et løsningsmiddel: vann, vin eller eddik.

Karbonet ga farge til blekket. Gummi arabicum sørget for følgende: det blandet seg med oljene i soten, ga viskositet til væsken, hjalp til å holde karbonpartiklene flytende i løsningen og var bindemiddelet mellom karbonpartiklene og skrivematerialet.

Musk oil eller kamfer ble tilsatt som konserveringsmiddel og for å gi god lukt. Massen ble eltet og tørket til stifter eller oppbevart som pulver som ble løst etter behov.

Grekerne betegnet blekket atēramnon, romerne kalte det atramentum, som rett og slett betyr sort.

Karbonblekket falmer ikke med tiden. Det er upåvirket av blekemidler og lysstråler. Verken karbon eller gummi arabicum blir ansett for å være skadelig for papiret. Imidlertid har dette blekket en ulempe som utvilsomt begrenser dets nytteverdi. Det er lett løselig i vann, først og fremst p.g.a. gummi arabicumet, og ved fuktig vær kan det smitte.

Dette må ha alarmert fortidens skrivere, som nok innså at deres manuskripter i fremtiden kunne lide samme skjebne som tidligere manuskripter, der gammel skrift ble vasket av for å skaffe nytt skrivemateriale. Dette faktum kan ha påskyndet skriverne som levde i de første århundrene e.Kr. til å ha litt jernsulfat i sitt

karbonblekk. I løpet av noen få dager omdannes jern(II)sulfat til basisk jern(III)sulfat og får en hard skorpelignende overflate, som gjør det vanskeligere å vaske vekk skriften. Denne tilsetningen er sannsynligvis årsaken til at deteksisterer så mange palimpsester. En palimpsest er et pergament eller annet skrivemateriale som er forsynt med ny skrift etter at den opprinnelige skrift er fjernet. (Den opprinnelige skrift kan tildels gjøres leselig igjen ved kjemiske eller fysikalske metoder).

Karbonblekk med tilsetning av jernsulfat er i begynnelsen en lettløselig forbindelse. Den trenger inn i skrivematerialets fibre og danner etter hvert en uløselig forbindelse. Hvis et dokument av denne typen ble vasket for å fjerne blekket, ville de brune jernforbindelsene forbli i eller under arkets overflate. Selv en kniv, som også ble brukt til å skrape vekk skrift, var ikke effektiv uten at den samtidig ødela skriveoverflaten.

Muligens tenkte skriversne at når litt jernsulfat i karbonblekket gjorde det vanskeligere å fjerne, kunne tilsetning av litt mer jernsulfat gjøre en bedre jobb. Men ved større tilsetninger av dette kjemikaliet, ble resultatet et brunt blekk med sorte partikler; et uønsket resultat som lett kunne rettes på ved å tilsette garvesyre.

De visste at ekstrakter fra gallepler, sumac o.l. tilsatt jern- eller koppersulfater ga en sort felling. Samme prinsipp ble benyttet ved fremstilling av hårfarge, skosverte og andre ting.

I litteraturen er man ikke helt enige om når jerngallusblekk kom i vanlig bruk. Nylige undersøkelser tyder på at det ble benyttet så tidlig som rundt Kristi levetid, men ble ikke alminnelig før noen hundreår senere. Høyst sannsynlig utviklet bruken av jerngallusblekk seg parallelt med bruken av pergament som skrivemateriale. Først og fremst fordi karbonblekket ikke satt godt nok på skinnet.

Undersøkelser av manuskripter fra perioden 1400 - 1850 indikerer at jerngallusblekk utelukkende ble brukt i Vesten.

Romerne betegnet jerngallusblekket *incaustum*. Grekerne kalte det *énkuston* etter verbet *enkaiein* som betyr å brenne inn. Noen vil kanskje se sammenheng her med det gammelfranske *enque*, og det engelske *ink*. Og når vi først er inne på etymologi - det norske blekk er et angelsaksisk ord, tilsvarer det engelske *black* og betyr altså sort.

Incaustum eller jerngallusblekk består hovedsakelig av jernsulfat, garvesvre, gummi arabicum og et løsningsmiddel som vann, vin eller eddik.

Tannin, garvestoffene som ble ekstrahert fra gallepler, inngikk en kjemisk forbindelse med jern(II)sulfat og ble til jern(II)-tannat, som er fargeløs. Men når blekket fikk tørke på papiret, oksyderte det langsomt til jern(III)tannat som er sort.

Jernsaltene er uløselig suspendert i blekket, noe som gjorde at de ofte sank og la seg som bunnfall i blekkhuset. Gummi arabicum var tilsatt som suspensjonsformidler, d.v.s. at det hadde til oppgave å holde jernsaltene flytende. At jernsaltene allikevel sank, gjør at vi også finner en rørepinne blant skriverens verktøy.

SKADEVIRKNINGER

Over tid oksyderer galle- og garvesyrene gjennom surstoffet i luften, skriften gulner. Det samme skjer hvis blekket fra begynnelsen av inneholder et overskudd jernsalter. Disse omdannes til jernoksyder, som gir en rustenbrun farge.

Jerngallusblekket kan også falme fra sort til brunt, hvis det er utsatt for mye lys eller det er rester av blekemidler i papiret.

Jerngallusblekk kan skade papir såvel som pergament. Ødeleggelsene går gjennom flere stadier. Første tegn kan sees som brun misfarging på skrivematerialet i bokstavenes umiddelbare nærhet, spesielt tydelig der det er skrevet med brede pennestrøk. Videre kan den brune misfargingen sprø seg over hele siden, også til motstående sider. Til slutt er nedbrytningen av papiret eller pergamentet så alvorlig at hele biter faller ut, særlig langs linjene

Når vi snakker om blekkets nedbrytende virkning og utgangspunktet for det, må vi ikke glemme at det ofte handler om en overlapping

av forskjellige prosesser: Naturlig aldring av papir og pergament, blekkets sammensetning og dets evne til å reagere kjemisk med skrivematerialet. Skrivematerialets naturlige egenskaper gjennomgår en vidtgående nedbrytning, som kan gjøre det ubrukelig som informasjonsbærer for fremtiden.

Nedbrytningsprosessene er sterkt influert av oppbevaringsforholdene, spesielt temperatur og relativ fuktighet (RH). Når det gjelder papir, kan innhold av uorganiserte fyllstoffer og lim være avgjørende.

Som organisk materiale aldres cellulose naturlig gjennom oksydasjon. Ved høy RH øker hastigheten på oksydasjonsprosessen. Selv svake syrer forårsaker depolymerisasjon av cellulosekjedene ved at glykosidbindingene spaltes. I de blekk som inneholder et overskudd av jernsulfat dannes det fri svovelsyre når sulfatene oksyderer. Overgangsmetallioner virker som katalysator på nedbrytningsprosessen. For å stanse den katalytiske virkning anbefaler G.Banik avsyring med magnesiumforbindelser med metallsaltene.

Undersøkelser G.Banik har gjort, viser at jernholdig blekk er i stand til å sette i gang nedbrytningsprosesser også uten at svovelsyre er til stede. Dette skyldes sannsynligvis jern(III)-forbindelser.

I likhet med oppbevaringsforholdene må vannholdige konserveringsmetoder vurderes nøye, fordi tilførsel av større mengder fuktighet kan endre fordelingen av jern i papiret.

KONSERVERING

Allerede på slutten av forrige århundre ble man oppmerksom på jerngallusblekkets skadelige virkning på skrivematerialet. Prefekten P.F.Ehrle ved Vatikanbiblioteket så med bekymring på det omfattende forfallet i håndskriftsamlingene. Han inviterte til en konferanse i St.Gallen i 1898, som la grunnlaget for senere forskning på blekkskadefenomenet.

Blant dem som har arbeidet med de kjemiske årsaker til blekksyreskader finner vi K. Haerting, W. Hertzberg, G.Brannahl og

M.Gramse. Haerting tok utgangspunkt i at blekksyreskader forekommer både på skrivemateriale med høyt syreinnhold, såvel som på fullstendig syrefritt materiale. Han kom til at det bare var blekk som inneholdt jern(III)salter som forårsaket skader. Andre bestanddeler i blekket, f.eks. svovelsyre, hevdet han ikke hadde noen skadevirkninger på skrivematerialet.

Også Herzberg førte blekksyreskader tilbake til jern(III)forbindelser, men han anså alle jerngallusblekk for å være skadelige, og blekkets syreinnhold for å være en vesentlig nedbrytningsfaktor. Gramse og Brannahl påviste at blekk som inneholder et overskudd av jern(II)sulfat kan skille ut svovelsyre, og at holdbarheten for et slikt ubalansert blekk er begrenset.

To unge forskere, G.Banik og H. Stachelberger har nylig gjennomprøvet sine forgjengeres resultater, og funnet at det ikke har lyktes dem å gi noen entydig karakteristikk av blekk og blekkskader. Selv om det er sannsynlig, har man ut fra de forskningsresultater som hittil foreligger, ikke belegg for at jerngallusblekk ved en ensidig reaksjonsmekanisme forårsaker nedbrytningsprosessen i skrivematerialet. Først og fremst fordi innholdet i blekket varierer, noe utallige historiske blekkoppskrifter viser, og fordi man ikke har tatt tilstrekkelig hensyn til den vidtgående kjemiske forandring alle medvirkende komponenter gjennomgår under nedbrytningsprosessen.

BLEKKFREMKALLING

Fysikalske metoder. Som regel vil leseren eller forskeren være fornøyd med å få en lesbar fotokopi av et ark med svært bleket eller vekkskrapet skrift (palimpsest). Palimpsestfotografi er et spesialområde innen fotografi, som baserer seg på fluorescens. En UV-lampe kan registrere fargestoffer i papirets overflatesjikt. Gjennom bruk av infrarøde stråler har man mulighet til å lage lesbare kopier av skriftbilder som måtte befinne seg i papirets indre sjikt. Skrift kan også registreres på film gjennom røntgenfotografering.

I sterkt sidelys kan man identifisere sterkt bleket jerngallus-skrift, fordi pennen eller begynnende blekksyreskade har etterlatt spor i skrivematerialet. På samme måte kan man lese skrift på forkullet skrivemateriale.

Hvis man ikke lykkes i å fremskaffe en lesbar kopi med noen av de ovenfor nevnte metoder, kan konservatoren i forståelse med arkivaren/bibliotekaren arbeide direkte med originalen og fremkalle skriften ved hjelp av kjemikalier.

Hvis man velger en kjemisk metode, må man ha klart for seg hvilken risiko dette innebærer. Selv om forsøket umiddelbart synes vellykket, behøver resultatet ikke være av varig karakter. Noe av kjemikaliene vil forbli i skrivematerialet og over kortere eller lengre tid føre til forandringer eller fullstendig nedbrytning.

BLEKKIDENTIFIKASJON

En forutsetning for å få et godt resultat, er at man vet hva slags blekk det er man skal regenerere. En god regel er først å teste løselighet i vann og alkohol, ved at en dråpe plasseres på skriften, for etter en liten stund å trekkes av med trekkpapir. Selv det minste spor av farge er bevis for løselighet, og videre behandling med vann/alkohol bør nøye overveies.

Det finnes en rekke tester for blekkidentifikasjon, og jeg gjentar et par her. (Se for øvrig vedlagte liste utarbeidet av A.Clapp. G.Cunha og O.Wächter beskriver ytterligere tester i sine bøker).

1. Legg en dråpe 4% natriumhydroksyd-løsning på skriften og ta den opp med et trekkpapir.

Hvis jern er tilstede i blekket, vil flekken på trekkpapiret få en rødbrun farge.

2. Legg en dråpe 5% eddik-løsning på skriften og trekk etter en liten stund av med trekkpapir.

Deretter legges en dråpe 1% kaliumferrocyanid-løsning på den fuktige flekken på trekkpapiret. Er blekket jernholdig, vil flekken få en blå farge.

FREMKALLING

Av en rekke oppskrifter for blekkfremkalling har jeg valgt ut to; en for behandling av hele arket og en for lokal behandling. Begge metoder er anbefalt av O.Wächter.

1. Regenereringsbad for hele arket.

Forberedelser: Mål skriftens jerninnhold med en løsning av 1% kaliumferrocyanid eller kaliumtiocyanat UV-fotografer hele teksten.

Mål papirets pH-verdi (for senere å kunne bestemme om garsyrebehandlingen er skyllet vekk).

Gjennomføring: Skyll med en gallesyreløsning, f. eks. 1 del gallustinktur til 7 - 9 deler vann til ønsket resultat er oppnådd. Tilsetning av litt sprit gir blekket en sortere tone. Skyll i rennende vann i ca. 1/2 time, kontroller pH-verdi. I tilfelle pH er for lav, skylles arket i en svak magnesiumkarbonatløsning.

Regenereringsresultatet vil senere ikke tapes ved behandling i vann.

2. Lokal regenereringstusj.

Man trenger en løsning av 1 del gallustinktur i 5 deler vann, en spiss akvarellpensel og en UV-lampe.

I Fluorescens er skriften tydeligst. Både fluorescens og fremkallingsresultatet avhenger av jerninnholdet i blekket.

Gjennomføring: Med den vannklare væsken males skriften opp. Det gjør ingenting om det kommer litt utenfor, fordi fremkallingen bare kan skje der blekket har etterlatt jernsalter i papiret. Av samme grunn er dette heller ikke å betrakte som forfalskning av skriften.

Skyll arket godt til slutt. Skriften er nå stabil. Fargetonen i den fremkalte skriften tenderer ofte mot fiolett til sort.

Etter fremkalling med gallustinktur har man følgende korrekturmuligheter:

- a): Utsett skriften for amoniakkdamp, ved å helle kjemikaliet i en bakke. Plasser dokumentet over bakken med skriften ned og en glassplate over. Skyll godt til slutt.
- b): Legg arket i 1% kaliumhydroksyd i 1 minutt. Skyll etterpå i en halv time.
- c): Som b), putt deretter arket i en 1% løsning eddiksyre i 1 min. Skyll i en halv time. Mål pH-verdien

Kjemisk fremkalling av blekk anbefales primært for tekst i håndskrifter og arkivalia, ikke for pennetegninger. Papiret kan inneholde metallpartikler som enten stammer fra produksjonen eller er tilført ved forurensning. Disse metallpartiklene vil selvfølgelig også fremkalles og bli synlige. Informasjon om slike partikler får man gjennom en grundig UV-undersøkelse på forhånd.

I fall jerngallusblekket skulle bli uleselig p.g.a. fysikalske eller kjemiske uhell, gjør man best i å vente noen uker eller måneder, da blekket kan regenerere seg selv. (O.Wächter)

FIKSERING:

Dokumenter skrevet med løselig jerngallusblekk kan fikseres før våtbehandling.

- a) 5 % løsning nitrocellulose i like deler aceton og amylacetat. Etter behandling fjernes nitrocellulosen med en løsning av like deler aceton og amylacetat.
- b) Gelatin - 2 plater gelatin sveller i 100 g kaldt vann, løses så i varmt vannbad. 1 - 2 dråper formalin kan tilsettes.
- c) Plexisol eller Plexigum.

BLEKKFJERNING:

Store flekker kan fjernes ved å dyppe arket 5 - 10 minutter i 1% løsning kalium permanganat (KMnO_4). Flekken behandles deretter med 5% løsning natriumhydrosulfit (NaS_2O_4). Deretter skylles hele arket i vann, gjort svakt alkalisk med ammoniakk - 0,5 ml ammoniakk i 100 ml vann. Til slutt skylles hele arket i vann i en halv time.

Når natriumhydrosulfitløsningen benyttes, hender det at den brune fargen manganoksydene gir, blekes veldig sakte. For å akselerere prosessen kan 1% eddiksyre tilsettes flekken.

For lokal behandling bør løsningene påføres med pipette eller bomullspinne. Sørg for god ventilasjon og beskytt hendene med hansker.

ANDRE TYPER BLEKK

Farget blekk har vært brukt siden antikken. Naturlige fargestoffer som indigo og kochenille gir et noenlunde permanent blekk, i

likhet med finrevne løsninger av mineralpigmenter, så som oker, vermillion og ultramarin.

Bistre og sepia er begge former for karbonblekk, men ingen av dem er like stabile som kinesisk tusj. Begge er blitt brukt til manuskripter, men har hatt størst betydning som tegnemedium.

Bistre ble fremstillet av sot fra rykende kvae. Det er brunt, og er ofte vanskelig å skille fra gammelt jerngallusblekk.

Sepia utvinnes av fargestoffene i blekksekken til *Sepia Officinalis*, en fisk. Blekket er mørkere brunt enn bistre og ikke fullt så sårbart overfor lys og blekemidler. Som en generell regel bør man betrakte alle brunlige blekk som jerngallus, bistre og sepia som ustabile, vær derfor forsiktig med blekemidler.

Blå/blodtre (logwood), *Campèchetre* kokes og ved tilsetning av forskjellige salter utfelles blåsorte pigmenter. Blekket er surt, oksyderer lett og er vannfast.

Blekk av blåtre var vanligst i Amerika, det ble brukt alene eller som tilsetning i jerngallusblekk for å gi farge, slik at man slapp å vente til jernsulfatene oksyderte og blekket ble mørkt.

På slutten av 1700-tallet ble blekk av blåtre erstattet av indigo.

Syntetisk fremstillet Alizarinblekk skiller seg fra jerngallusblekk ved at jernforbindelsene ikke svever rundt som frie partikler, men blir holdt i løsning av en syretilsetning, inntil jern(II)-salt oksyderer på papiret til jern(III)salt.

Alizarinsalt er følsomt overfor alkali.

Anilin er en oljeaktig væske relativt løselig i vann. Anilin fremstilles ved reduksjon av nitrobenzen, som er utvunnet av tjærekull. Anilinfarger kom i bruk som basis for syntetiske fargestoffer like etter midten av forrige århundre. Tidlige anilinfarger var lite lysfaste. Bedre kvalitet på moderne anilinfarger gjør dem mere stabile, men de er likevel sårbare overfor bleke- og løsningsmidler og mangler holdbarhet.

Da anilinfargene ble kjent, ble de blandet i jerngallusblekket for å gi farge og for å forenkle skriving på kalvepergament og sterkt belimt papir.

De fleste anilinblekk er patentert, så deres eksakte sammensetning er ikke kjent. De vanligste tilsetningene er vann, sprit, glyserin, gummi arabicum, forskjellige salter og syrer pluss tradisjonelle bindemidler.

Moderne fyllepennblekk er som regel laget av anilin uten jernsalter som kan ødelegge pennen ved oksydasjon. Fyllepennblekk er vannløselig, tåler ikke behandling med blekemidler, men de er stort sett lysekte.

Kulepenn- eller tørriblekk bestod opprinnelig av basiske anilinfarger og fettsyrer, men denne blekktypen har lang tørketid og dårlig lysfasthet. Senere er kulepennblekket videreutviklet til pastaer av lysfaste organiske fargestoffer løst i bl.a. glykoler og aromatiske alkoholer - tilsammen opptil 10 komponenter. Kulepennblekk mangler penetreringsevne, er løselig i organiske løsningsmidler avhengig av sammensetningen for øvrig. Kulepennblekk er som de fleste andre moderne blekk beskyttet av produsenten.

Filt-pennblekk er som regel svært flyktige selv om de blir oppbevart mørkt. De er løselige i organiske løsningsmidler. Et unntak her er visse typer merkepenner.

L I T T E R A T U R L I S T E

- BANIK, G. og STACHELBERGER, H.: Phänomene und Ursachen von Farb- und Tintenfrass. - Wiener Berichte über Naturwissenschaft in der Kunst, Band 1, 1984 (spesialtrykk)
- BARROW, W.J. : Inks. - Manuscripts and Documents: Their deterioration and restoration. 2nd ed. ,Charlottesville: University Press of Virginia, 1972.
- CRESPO, C. og VINJAS, V. : The Preservation and Restoration of Paper Records and Books. A RAMP study with guidelines. UNESCO 1985.
- DAUGHERTY, P.M. : Composition of ballpoint inks. Proceedings of the first Georgetown Conference on surface analyses. Washington D:C, Georgetown University Lawcentre, 1970.
- DIRINGER, D. : Inks, pens and other writing tools. The book before printing, Dover Publications Inc., New York 1982.
- GAMBLE, W.B. and LYDENBERG, H.M : Chemistry and manufacture of writing and printing inks. New York Public Library, Bulletin 1925.

- New non-acid permanent iron ink. American Archivist 10:338,1947.
- Paper Conservation Catalog - Book and Paper Group. The American Institute for Conservation of Historic and Artistic Work,1985.
- WÄCHTER, O.: Restaurierung und Erhaltung von Büchern, Archivalien und Graphiken. Verlag Böhlau, Graz 1975.
- TROBAS,C. : ABC des Papiers. Akademische Druck und Verlagsanstalt, Graz 1982.
- YABROVA,R.R.: Instructions for removal of ink stains from paper. Restoration and Preservation of Library Resources, Documents, Books. Edited by L.A. Belyakova, Moskva 1985.
- CUNHA,G.M. og CUNHA,D.G. : Conservation of Library Materials, 2nd ed. Vol.1, 1971.

GRUPPEDISKUSJON

Ordstyrar: Kjell Bols

Referent: Kari-Anne Johansen

Roger Erlandsen stilte spørsmål om det er muleg å tidfeste dei ulike blekktypane.

Hesselberg-Wang sa at dette er muleg ut frå ulike måtar å teste blekk på. Av dei eldste sortane der råstoffet i blekket er kjent, kan ein ut frå gamle oppskrifter stadfeste kva tidsrom dei hadde vore i bruk.

Nyare og moderne blekk er vanskelegare å arbeide med. Ein manglar innsikt i den kjemiske oppbygginga av dei, fordi oppskriftene ofte er patenterte og vert ikkje utleverte.

Repstad fortalde om ei eldre undersøking i Kristiansand av utlike typar blekk, helst då med tanke på lysekte kvalitetar. Arkivet der hadde og fått spørsmål om bruk av kulepenn på dokument som går til arkivering. Når ein veit kor dårleg blekk det er i mange kulepennar og fyllepennar, så understrekar det kor viktig det er med ein godkjent nasjonal standard for blekk. Noko som han samstundes etterlyste.

Eken kunne vidare opplyse om at eit departement hadde prøvd å kome fram til ein arkivstandard for blekk, tusj, kulepennar, men det har ikkje resultert i noko påbod eller rettleiing som Arkivverket kjenner til. Han viste til ein svensk rapport som er utarbeidd ved Statens provingsanstalt.

Bols synte til eit gammalt påbod om bruk av tusj til føring av kyrkjebøker. Sjølv om dette står ved lag enno, har det ikkje vorte etterlevd av prestar og klokkarar rundt om i landet.

Problem med framkalling av svak og nesten usynleg skrift vart vidare diskutert med utgangspunkt i innlegget til Hesselberg-Wang. Eit av stoffa som kan nyttast til framkalling av jern-

haldig blekk er Gallustinktur. Det syner seg å vere vanskeleg å få tak i det her i landet. Hesselberg-Wang var villig til å skaffe adresser til firma i Tyskland som kan levere dette.

Bols etterlyste UV-lampar utover små batterilykter som vert brukte av frimerkesamlarar.

Storbekken kunne opplyse om fotolampar som vert nytta på Nasjonalgalleriet til UV-fotografering, og vidare at det òg finst UV-lysstoffrøyr og mindre lyspærer.

Anflinblekk har skapt problem på dei fleste konserveringsavdelingane. Det tåler ikkje vatn og flyt lett utover.

Reidar Johannesen informerte om ein metode å feste blekket på som dei hadde brukt i Bergen med godt resultat. Aud Pedersen har kome fram til at ved å dyppe dokumentet i vatn på opp mot 100°C, vil dette blekket feste seg til papiret slik at ein vidare kan avsyre dokumentet. Helst då etter Barrows eitt-bads-metoden.

Etter pausen fekk vi sjå ein serie lysbilete frå Italia:

1. Gamal måte å produsere pergament på.
2. Oppbygging av japanske tørkerammer, oppspent med japanpapir i fleire lag.
3. Ein japansk måte å lage risstivelse på. Det innkokte klisteret vert fylt på leirkrukker og gravd ned i jorda (humetisert). Der skal det så liggje i 10 år, og skal etter det vere motstandsdyktig for bakteriar og godt å arbeide med.
4. Gassing av arkivsaker med ethylenoksyd. Det kom fram innvingar til bruk av denne metoden. Det hvar synt seg at gassa arkivsaker ofte kan vere meir sårbare for nye angrep enn ugassa.
5. Eit enkelt vakumbord for papirutfylling, og elles ulike restaureringsløysingar med laminering. Ein kort illustrasjon av ulike måtar å lage spanner og hjørner til bøker med trepermar.

Etatskurs

Eken orienterte om positiv haldning frå Riksarkivaren til utvikling av kurs for konserveringspersonalet.

Etter ein kort diskusjon vart det avgjort at eit eventuelt kurs skal leggest til Oslo. Det vart også ytra ynskje om å få folk frå Danmark til å undervise.

Eit spørsmål var om dette skulle vere eit kortare kurs for alle, eller om nokre få skulle få eit lenger kurs. I alle tilfelle bør ikkje kurset vere kortare enn 3 dagar. For at flest mogeleg skal få reise, vart det drøfta om å reisa på tilskotsordning i staden for etter regulativ. Dette vart ikkje avgjort.

Emneområde

Reidar Johannessen meinte at kurset måtte få eit avgrensa emneområde. Noko som var aktuelt kunne vere pergamentrestaurering. Elles var blekkimpregnering og avsyring aktuelle ting å ta opp. Brita Nyquist stilte seg open for å ta opp emnet segl-konservering.

Hesselberg-Wang kunne orientere om nye metodar for avsyring med magnesium i gassform. Dette vert produsert av Archival Aids og firma Richard Smith. Magnesium kan kjøpast i boksar på 1 liter eller i tankar på opptil 20 liter. Til desse tankane vert det kopla ei kompressorsprøyte. Dei minste kan leverast med drivgass. Prisen er frå 3000.- til 15.000.- kroner.

Avsyring med magnesium i denne form kan synast kostbart, men med omsyn til innspart arbeidstid og ikkje minst ei sikker handsaming av arkivsakene, er dette ein metode som bør vurderast positivt i Arkivverket. Ei av dei store føremunene med denne måten er at ein ofte kan sleppa å spretta bøkene før avsyring.

Det vart reist spørsmål om helsefaren ved bruk av denne metoden. Arbeidet må utførast i avtrekkskap. Gassen er ikkje eksplosiv, men ein må ta dei same sikringsreglar som elles når ein arbeider med løysingsmiddel.

Ved denne form for avsyring kan dokumenta få ein ph-verdi på 10, (som er litt for høg), men etter nokre dagar vil den stabilisere seg på ca 8-9, som er ideelt. Kontrollar syner at papiret er avsyrt heilt igjennom og såleis ikkje berre overflatebehandla.

Bols viste til ein nordisk statistikk som syner at Norge ligg

langt etter t.d. Danmark når det gjeld antal konserverte sider. Han viste vidare til den aktive og positive haldning til konservering som etter kvart har kome til uttrykk innafor biblioteksektoren, og spesielt då UB i Oslo, og i Trondheim. Han understreka at det er viktig å utvikle eit samarbeid mellom arkiv og bibliotek på dette området.

Ekle påpeika at er ulike måtar å utarbeida statistikk på. Det finst ikkje noka nordisk norm for oppsetting av desse tala. Vi har heller ikkje noka norsk norm å støtte oss til.

Det norske konserveringsmiljøet er så lite at det er eit allment ønskje at Arkivverket bør invitere Nina Hesselberg-Wang, UB, Oslo og Søren Ibsen ved D.K.N.V.S i Trondheim. Emneområdet bør vere avsyring og blekkimpregnering. Det bør og undersøkast om delar av kurset kan knytast til Archival Aids, Sønsterød i Drammen.

REFERAT FRA GENERALFORSAMLING I NORSK ARKIVSEMINAR 24.5.1986

Det var ingen merknader til dagsorden.

Sak 1: Valg av referent.

Styrets forslag: Kjell Bols. Enstemmig valgt.

Sak 2: Valg av møteleder.

Styrets forslag: Torkel Thime. Enstemmig valgt.

Møtelederen refererte vedtektene om hvem som hadde stemmerett. Etter Næss's forslag ble det foretatt optelling av de stemmeberettigede. Resultat 61.

I styrets forslag til valg (se vedlegg) var revisor glemt, men det ville foreligge til behandlingen av sak 7: Valg.

Næss ønsket å ta opp stemmerettsparagrafen under Eventuelt.

Møtelederen ga adgang til drøfting, men ikke realitetsbehandling.

Sak 3: Valg av 3 til å underskrive referatet.

Styrets forslag: H.E.Næss, E.Olstad og S.Ordahl. Enstemmig valgt.

Sak 4: Årsmelding og regnskap.

Disse var utdelt til deltakerne (se vedlegg). Møtelederen fant derfor ikke grunn til å gjennomgå dem før eventuelle kommentarer.

Bjørkvik påpekte at kapitalen var plassert på postgirokonto uten renter.

I følge kassereren var dette akseptert av Riksrevisjonen. Styret tok Bjørkviks forslag om at kapitalen ble satt inn på en rentebærende konto, f.eks. Norges Bank, til etterretning.

Utover dette ble årsmelding og regnskap enstemmig godkjent.

Sak 5: Samarbeid Norsk Arkivråd - Norsk Arkivseminar.

Møtelederen orienterte om styrets arbeid med saken siden forrige generalforsamling og forslaget til samarbeid. Arkivrådets svar (kopierte til deltakerne/vedlegg) var så entydig negativt at styret ikke har gjort mer med saken.

H.Hals tok foreløpig svaret til etterretning, men ville som lokalt styremedlem ta dette opp på nytt.

Svalestuen tok også svaret til etterretning.

Næss, som hadde tatt denne saken opp på forrige generalforsamling, tok den store deltakelsen av personer utenfor Arkivverket som signal på behovet for samarbeid. Det må derfor tilstrebes et visst samarbeid slik at institusjoner med samme målsetting ikke arbeider isolert i forhold til hverandre. Han støttet Hals's initiativ.

Møtelederens konklusjon var at nye initiativ måtte komme fra Norsk Arkivråd.

Riksarkivaren sluttet seg til dette.

Sak 6: Tidspunkt for neste Arkivseminar, endring av seminarets virksomhet.

Det forelå brev fra P.Ø.Sandberg (utdelt som vedlegg) som inneholdt to forslag som han ber generalforsamlingen ta stilling til:

- det planlagte seminar på Hamar 1988 utgår
- styret legger fram forslag til andre møteformer i etaten.

Styret hadde utformet et motforslag (vedlegg). Møtelederen opplyste om at Hamar ikke har nektet å ta på seg neste seminar hvis dette er et ønske fra generalforsamlingen.

Svalestuen fikk referert § 1 hvor det står at seminaret avholdes i regelen annet hvert år.

Marthinsen påpekte at det mest drastiske i Sandbergs brev var at Norsk Arkivseminar i realiteten skulle opphøre. Han refererte til tiden før 1970. Da var Riksarkivaren etatens eneste fellesnevner. Han var den eneste som hadde faste kontakter i alle deler av etaten. Det var et stort framskritt da Mannsaker innførte Embedsmannsmøtet. Det neste store skritt i samlings av etaten var det første seminaret på Bløstadvik i 1976. Personlig kom-

munikasjon er nødvendig i etaten. Selv om en gjennom organisasjoner og faggrupper får en viss kontakt, er Arkivseminaret stedet hvor alle grupper er sammen. Betydningen av den sosiale kontakten fra Blæstad i 1976 fram til i dag kan vanskelig overvurderes. Samarbeid og utvikling går lettere når en kjenner menneskene i stedet for bare navn som undertegner brev o.s.v. Å avvikle Arkivseminaret ville være å sette etaten langt tilbake. Han siterte Riksarkivarens anerkjennelse og argumenter for å bruke statlige midler til seminar (Søgne 1978). Seminaret har vært og er et vesentlig rasjonaliseringstiltak i Arkivverket. Å sitte i styret for seminaret er også viktig ledertrening. I Norsk Arkivseminar har vi mulighet for å vedlikeholde et kritisk forum i forhold til arkivautoritetene. Arkivseminaret kan foreta nytenking uten å være bundet av byråkratiske rammer. Dette seminaret tilbakeviser Sandbergs påstand om at det er vanskelig å lage et utbytterikt program uten gjentakelser. Det er også viktig med deltakelse utenfra for å få et korrektiv til vårt arbeid.

Han kunne ikke gå med på å la Sandberg få gjeninnføre klasse-skille i etaten, og han sluttet seg til styrets forslag om at Seminaret skal gå videre, men med en kritisk holdning for å forbedre det, ikke utrydde det.

Svalestuen fant at Sandbergs forslag bunnet i hensynet til økonomiske innsparinger, men dette var en fallitterklæring. Han var uenig i at bruken av statlige midler til seminaret var uforsvarlig. Han antydte muligheter for innsparing:

- innskrenket deltakelse/høyere krav til aktiv deltakelse (jfr. Nordiske Arkivdager)
- høyere egenandel
- 3 år mellom hvert seminar

men alle var dårlige løsninger som han ikke ville gå inn for.

Gjerdåker påviste at det er svært billig å arrangere Arkivseminaret. Utgiftene utliknet over 2 år blir kr.580.- pr.deltaker pr.år. For disse pengene får vi igjen:

- faglig utvikling
- arkivpolitisk debatt
- samling av alle stillingsgrupper fra hele landet som gir positiv effekt på miljø og fagutvikling.

Han støttet styret og de tidligere innlegg for Arkivseminaret.

Bols tok for seg finansieringen av Arkivseminaret ut fra Riksarkivarens budsjettforslag, hvor han i eget avsnitt ber om midler øremerket til Norsk Arkivseminar. Dette resulterte i en økning av bevilgningen på ca.50% på post 11.3, mens vi til den øvrige drift bare fikk 4-5% økning. Dette måtte tolkes dithen at også Departementet så verdien av Seminaret.

Kolsrud støttet alle innlegg for Arkivseminaret. Han karakteriserte Sandbergs brev som skammelig. Seminaret er avhengig av bevilgende myndigheters og ledelsens velvilje, og han var derfor spent på Riksarkivarens signaler siden han hadde makt til å "drepe" seminaret. Kolsrud håpet at Riksarkivaren ikke hadde samme kremmerholdning til faget som Sandbergs brev representerte.

Herstad sto ved de tidligere uttalelser fra Riksarkivaren om Seminarets verdi. Han hadde fulgt opp årets bevilgning til Norsk Arkivseminar ved å be om penger til neste Nordiske Arkivdager. Norsk Arkivseminar er vel så viktig som nordisk samarbeid, og han mente det var uproblematisk å bruke offentlige midler til seminaret. Han var derfor for seminar annet hvert år. Næss foreslo at det ble satt strek for debatten og saken satt til avstemming.

Svalestuen påpekte at deltakerne utenfor Arkivverket ikke belastet seminarets økonomi da disse betalte alle utgifter selv.

Fosshaug karakteriserte FAD's arkivinstruktører som "får uten hyrde" og takke på disses vegne for at de ble innbudt. Han pekte også på mulighetene for Arkivverket til å nå arkivskaperne med informasjon gjennom instruktørens kursvirksomhet.

Avstemming: For Sandbergs forslag: 0 stemmer
 " styrets " : 61 "

Sak 7: Valg av nytt styre.

I tillegg til styrets forslag (vedlegg) måtte det velges en vararepresentant for E.Olstad, og Bjarne Guldbrandsen ble foreslått. (Olstad og Bols fortsetter automatisk en periode i det nye styret). Forslaget er basert på signaler om at Arkivseminaret i 1990 kan legges til Tromsø.

Marthinsen stilte spørsmål til styret om det hadde vurdert Sandbergs kandidatur på bakgrunn av hans tidligere debatterte brev av 17.4. om nedleggelse av Arkivseminaret. Han ønsket en

debatt om dette og var selv lite glad for et slikt valg.

Olstad hadde statsarkivarens fullmakt til å innby til Seminar på Hamar om 2 år.

H.Hals stilte spørsmål om alle kandidater var forespurt og var villige til å gå inn i styret.

En oppklaringsrunde fikk bekreftet at alle kandidater var villige til å være med i styret.

Tronstad var redd for å låse Seminaret til Tromsø nå, både på grunn av usikkerhet om nybygget og om de ville ha stort nok personale i 1990 til å arrangere Arkivseminaret.

Lohne valgte å være så optimistisk at forholdene lå til rette for seminar i Tromsø i 1990, men at den endelige avgjørelsen ikke kunne tas før om 2 år på Hamar.

Gjerdåker fulgte opp Marthinsens prinsipielle betenkeligheter ved Sandbergs kandidatur.

Næss var betenkt over Sandbergs kandidatur ut fra hans holdning til deltakelse utenfor Arkivverket.

Bjørkvik gikk inn for Sandberg fordi Seminaret skulle være et sted for meningsutveksling, og at vi derfor også kunne ha meningsforskjeller i styret.

Herstad hadde samme oppfatning som Bjørkvik, og det ville være galt å bruke brevet mot Sandbergs kandidatur.

Repstad støttet også Sandbergs kandidatur. Han framholdt deltakelsen utenfra som noe av det mest verdifulle ved dette seminaret.

H.Hals ville også være så romslig at han støttet Sandberg og håpet at han ville omvende seg.

A.Hals understreket at Generalforsamlingen er det øverste organ, og den kan pålegge det nye styret å fortsette "den åpne dørs politikk" med bred deltakelse utenfra.

Marthinsen gjentok sin prinsipielle betenkelighet. Ved å velge Sandberg inn i styret ville det være stor sannsynlighet for at han blir formann. Dermed blir effekten av seminarstyrearbeid som ledertrening borte. Under forutsetning av at hans prinsipielle betraktninger kommer med i referatene og blir til veiledning for kommende generalforsamlinger, avsto han fra å stille motkandidat og gikk inn for Sandberg.

Styrets forslag til nytt styre ble enstemmig vedtatt.
(Sandberg og Guldbrandsen valgt for en periode).

Valg av revisor:

Styrets forslag om gjenvalg av Lisabet Risa ble bifalt.

Eventuelt: Stemmerettsparagrafen.

Næss framholdt, i tillegg til det som var sagt om gledelig utvikling, også framveksten av nye arkivinstitusjoner. Dette har også nedfelt seg i deltakerlisten på Arkivseminaret. De av deltakerne som er ansatt i disse nye institusjonene, f.eks. Fotosekretariatet og I.K.A.-Rogaland, har, etter lovene, ikke stemmerett. Han framsatte nedenstående forslag for å få forandret en paragraf som var i ferd med å bli antikvert:

"Styret bes vurdere å utrede en utvidelse av medlemskapet til å omfatte ansatte ved andre offentlige arkivinstitusjoner enh de som har medlemsrett på årsmøtet 1986".

Marthinsen understreket at styret bare kan utrede, men har ikke fullmakt til å utvide stemmeretten.

Repstad supplerte med at utredningen kunne føre til et forslag fra styret til neste generalforsamling om utvidet stemmerett.

.....

Generalforsamlingen ble avsluttet med at formannen, Sigrun Øverland, takket for deltakelsen, for godt samarbeid innen styret og for god hjelp fra de ansatte ved Statsarkivet i Stavanger i forbindelse med avviklingen av Seminaret.

.....

Hans Eyvind Næss
sign.

Ester Olstad
sign.

Sverre Ordahl
sign.

Vedlegg til generalforsamling

Styrets forslag til vedtak i følgende saker:

Sak 1. Referent: Kjell Bols

Sak 2. Møteleder: Torkel Thime

Sak 3. Underskrivere av referat: H.E.Næss, E.Olstad, S.Ordahl

Sak 6. Tidspunkt for neste arkivseminar, endring av Norsk Arkivseminars virksomhet:

Neste arkivseminar avholdes på Hamar i 1988. Arkivseminaret bør beholde sin nåværende form.

Sak 7. Valg av nytt styre:

Styrerepresentanter: Roger Tronstad (SAKT)
Inger Marthinsen (SAH)
Per Øyvind Sandberg (SAH)

vararepresentanter: Arvid Lohne (SAKT)
Unni M. Kleven (SAH)
Arne P. Falck (SAH)

ÅRSMELDING FRA STYRET I NORSK ARKIVSEMINAR 1984-1986:

Styret har i perioden hatt følgende sammensetning:

Kjell Bols,	SAS, styremedlem,	(2 perioder)
Ester Olstad,	SAH, "	(2 perioder)
Ranveig Opheim,	SAB, kasserer	(går ut)
Torkel Thime,	SAS, styremedlem	(går ut)
Sigrun Øverland,	SAS, formann	(går ut)

med følgende varamenn:

Kari Anne Johansen,	SAS, for Bols	(2 perioder)
Per-Øyvind Sandberg,	SAH, for Olstad	(forslås inn i styret)
K.Geelmuyden,	SAB, for Opheim	(går ut)
Else Plathe Andresen,	SAS, for Thime	(går ut)
Ingrid Herland,	SAS, for Øverland	(går ut)

Revisor: Lisabet Risa.

Det har vært avholdt to styremøter (11.7.1984 og 25.9.1985) hvor tid, sted, emner for seminaret, innledere, ordstyrere, referenter samt budsjettforslag ble utarbeidet. Styrerepresentantene fra Stavanger har fungert som arbeidsutvalg og har hatt en rekke arbeidsmøter.

Styret har hatt forhandlinger med Norsk Arkivråd om eventuelle samarbeidsformer, men resultatet er negativt. (Se vedlegg).

Styret

NORSK ARKIVSEMINAR 1984

Regnskapsoversikt

<u>Inntekt:</u>		<u>Utgift:</u>	
Tilskudd fra Riksarkivet	kr. 83.000.-	Reiseutgifter styret	kr. 8.378.-
Egenandeler	" 14.200.-	Div. utgifter styret	" 966.50
Innbetalinger fra andre inst.	" 11.997.-	Utgifter ekskursjon og fest	" 5.719.80
		Opphold Fana Folkehøgskule	" 47.155.-
		Reiseregninger deltakere	" 45.173.-
	<u>kr. 109.197.-</u>		<u>kr. 107.392.30</u>
		Utg. styremøte Stavanger ang. 1986	" 1.757.-
			<u>kr. 109.149.30</u>
Beholdning postsparebank 11.10.82	kr. 10.212.-	Beholdning postsparebank 3.08.84	" 4.960.-
Beholdning postgiro 23.09.82	" 9.610.50	Beholdning postgiro 3.08.84	" 14.910.20
	<u>kr. 129.019.50</u>		<u>kr. 129.019.50</u>

Rekneskapen revidert og funne i orden.
 Stavanger 2. januar 1985
Lisabet Risa

Norsk Arkivseminar
v/Torkel Thime
Statsarkivet i Stavanger
Domkirkeplassen 3
4000 STAVANGER

18. 4. 1985

594/85-07

KMa

Oslo, 12.7.1985

SAMARBEID MELLOM NORSK ARKIVSEMINAR (NAS) OG NORSK ARKIVRÅD (NA)

Det vises til ovennevnte brev ang. et mulig samarbeid mellom NAS og NA. Saken var oppe til behandling på vårt siste styremøte den 12.6. d.å., og det ble tatt vedtak om at det ikke ligger til rette for noe formalisert/organisert samarbeid mellom våre to organisasjoner.

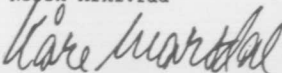
Norsk Arkivråd er en frittstående organisasjon som ble dannet for snart 25 år siden av en håndfull arkivinteresserte. Fra denne spede begynnelse har foreningen vokst til en medlemsbase på nesten 1000 navn, hvorav organisasjoner, bedrifter, foreninger o.l. utgjør ca. 300 medlemmer.

NA's formål er å arbeide for en effektiv organisering av arkivene og arkivarbeidet ved bedrifter, organisasjoner og institusjoner - offentlige som private. Formålet søkes oppnådd ved å arbeide for utdanning av arkivpersonale, utgi faglige publikasjoner, møte- og opplysningsvirksomhet m.v. Det kan i den forbindelse opplyses at NA årlig gjennomfører 3-5 medlemsmøter foruten vårt grunnleggende arkivkurs på i alt 104 timer (fordelt på 4 moduler). I tillegg gjennomføres andre typer kurs mer sporadisk, f.eks. edb-kurs og mikrofilmkurs. Hvert år deltar ca. 130-150 personer på våre ulike kurs hvorav 2/3 kommer fra det offentlige.

Som man forstår er NAS og NA helt forskjellige mht. medlemsgrunnlag, interesseområde og virkefelt, og det er i hovedsak på denne bakgrunn styret i NA mener det ikke er noe fornuftig eller hensiktsmessig med noe nærmere samarbeid med NAS i en formalisert form. NA vil på den annen side ikke stille seg avvisende til samarbeid om gjennomføring av enkeltsaker, men dette må vurderes i hvert enkelt tilfelle. Et eksempel på et slikt samarbeidsområde er arkivfaglige artikler som vil kunne tas inn i vårt medlemsblad Arkivråd.

NA vil foreslå at medlemmer i NAS som måtte ønske en nærmere tilknytning til NA, melder seg inn i NA som personlige medlemmer for derigjennom å kunne bidra på lokal-/bransjeplanet.

Med vennlig hilsen
Norsk Arkivråd

Kåre Marsdal
Formann

Statsarkivet i Hamar

J.nr. 906/86. 07. PØS/EE.

2300 Hamar, 17. april 1986.

Styret i Norsk Arkivseminar,
v/ leder Sigrun Øverland,
c/o Statsarkivet i Stavanger,
4000 STAVANGER.

Strandgt. 71
Tlf. (065) 23642 - 31791
Postgirokonto 540 18 56
Bankkonto 7162.05.16060

Norsk Arkivseminar 1988.

Da Ester Olstad ved Statsarkivet i Hamar er medlem av nåværende styre for Norsk Arkivseminar, er det vel meningen at neste seminar skal holdes på Hamar. Med den møtehyppighet som har vært vanlig, tilsier dette at seminaret på Hamar skal avvikles i 1988.

Jeg vil med dette brevet signalisere at jeg mener den seminarformen vi har nå, må endres. Kostnadene er blitt altfor høye. Etatsutgiftene til seminaret 1986 er beregnet like høye som tre statsarkivs budsjett til reisevirksomhet 1986 i sine distrikt.

Emnene på seminaret 1986 er alle behandlet på tidligere seminar, og en slik gjentakelse kan tyde på at det er vanskelig å sette opp et interessant og utbytterikt program. Jeg har stor sans for den sosiale/samværsmessige siden ved seminaret og deltar gjerne, men jeg mener at pengene må brukes mer faglig forsvarlig. Det bør heller satses på seminarer/fagmøter for de enkelte stillingsgruppene, og ta opp problemer/saksfelter for disse, f.eks. egne møter for det tekniske personale, kontorsektoren o.l.

Jeg synes også tendensen til å trekke inn stadig flere personer med perifer tilknytning til Arkivverket, er lite heldig.

Jnr. 906/86.

Jeg foreslår derfor at det planlagte seminaret på Hamar i 1988 utgår, og at styret for Norsk Arkivseminar legger fram forslag til andre former for møtevirksomhet i etaten. Jeg ber om at dette blir tatt opp på generalforsamlingen for Norsk Arkivseminar den 24. mai 1986.

Med vennlig hilsen

Per-Øivind Sandberg
Per-Øivind Sandberg

Statsarkivar

P.S. Jeg kan dessverre ikke være tilstede på
Generalforsamlingen.

D.S.

Gjenpart til Riksarkivaren.

NORSK ARKIVSEMINAR 1986 - PROGRAM

TORS DAG 22. MAI

- 08.00 Omvising i Statsarkivet, kaffe, byvandring.
 12.30 Bussavgang fra Domkirken og Hurtigbåtterminalen til hotell.
 13.30-14.30 Lunsj.
 14.30-16.00 Emne: Edb - statusrapport og framtidsvisjoner.
 Hovedinnlegg: Ivar Fønnes (RA), ca. 30 min.
 Anledning til korte spørsmål.
 Panel: Tronstad (SAKT), E. Jakobsen (SAT), Egil Nysæter (SAB)
 Thime (SAS), Ordahl (SAK), Haugen (SAO), Sandberg (SAH)
 Paneldeltakerne vil redegjøre for planer og prosjekt
 ved de enkelte statsarkiv og kommenterer hovedinnl.
 Deltakerne får ca. 7 minutter hver.
 Ordstyrer: Sandberg (SAH)
 Referent: Breivik (RA)
- 16.00-16.30 Kaffepause
 16.30-19.00 Emne: edb - fortsetter
 Plenumsdebatt. Ordstyrer og referent som ovenfor.
 19.30 Middag, grillfest dersom været tillater det.

FREDAG 23. MAI

- 07.00-08.00 Frokost
 08.00-09.00 Emne: Utdanning
 Innledere: Jørgen Marthinsen (RA), Kjell Bols (SAS).
 Hvert innlegg ca. 25 min. Korte spørsmål etter hvert innl.
 09.00-09.30 Panel: Larsen (SAKT), Risa (SAS), Eken (RA), Ness (SAS)
 Nilsen (SAK)
 Ordstyrer: Koren (NPI)
 Referent: K. Johannesen (RA)
- 09.30-09.45 Kaffepause
 09.45-11.00 Gruppearbeid (se vedlegg)
 11.10-12.00 Plenumsdebatt og kort referat fra gruppene. Ordstyrer og
 referent som ovenfor.
 12.30 Bussavgang til Statoil
 12.50-15.05 Lunsj og omvising på Statoil
 15.05-15.45 Retur hotell via Ullandhaug.
 16.00-17.15 Emne: Kassasjon/Konservering
 1. Kassasjon.
 Innledere: Hosar (SAO), Arnvid Lillehammer (AMS)
 Ca. 30. min. hver. Spørsmålsrunde.
 Ordstyrer: Risa (SAS)
 Referent: Else Plathe Andresen (IKA)
2. Konservering.
 Foreleser: Nina Hesselberg-Wang (tekn.kons. U.B.)
 Ordstyrer: Bols (SAS)
 Referent: Kari Anne Johannesen (SAS)
- 17.15-17.30 Kaffepause
 17.30-19.00 Plenumsdebatt (ordstyrer og referent som ovenfor)
 20.00 "Fest"middag

LØRDAG 24. MAI

08.00-09.00	Frokost
09.00-11.30	Generalforsamling.
	Forslag til dagsorden:
	1. Valg av referent.
	2. Valg av møteleder.
	3. Valg av 3 representanter til å underskrive referat.
	4. Arsberetning og regnskap.
	5. Samarb. mellom Norsk Arkivråd og Norsk Arkivseminar. (Se vedlegg)
	6. Tidspunkt for neste arkivseminar, endring av Norsk arkivseminars virksomhet. (Se vedlegg)
	7. Valg av nytt styre.
	8. Eventuelt.
12.00	Avreise.

Vedlegg.

GRUPPEINDELING - UTDANNING

TEMA	* GRUPPELEDERE
A: Intern/ekstern utdanning (etatsskole/høgskole)	* Næss (SAS) * Aalberg (SAT)
B: Karrieremuligheter/ lønnsutvikling	* Skistad (RA) * Øvrebø (SAB)
C: Fagområder (hvilke fagområder skal prioriteres)	* Thime (SAS) * Hals (SAT)
D: Hvilke personellgrupper skal prioriteres	* R. Johannesen (SAB)
E: Kvalifikasjonskrav/rekrut- tering. Stillingsinstruks	* Nysæter (SAB)
F: Sentral/desentral utdanning (internt: Statsarkiv/Riksarkiv, eksternt: Distr.høgsk./Univ.	* Svalestuen (RA) * Repstad (SAK)
G: Utdanning i arkivdanning/ depotarbeid.	* Alsvik (SAS)

SEMINARDELTAKERE:

Riksarkivet

Barlaup, Ola
Breivik, Tor
Brennhovd, Anne
Brevig, Jon Harry
Bøhmer, Anne Marie
Eken, Thorsten
Fonnes, Ivar
Hals, Anne
Haugen, Jon Atle
Herstad, John
Hosar, Hans P.
Johannessen, Knut
Ketilsson, Solveig
Kolsrud, Ole
Mannsaker, Dagfinn
Marthinsen, Jørgen H.
Møller, Tor Thrane
Nakken, Alfild
Nyquist, Brita
Næs, Helge
Skistad, Knut
Storbekken, Anne
Stray, Paul
Strøm, Arne
Svalestuen, Andres A.
Øhlckers, Eva
Øverland, Vidar

Norsk Privatarkivinstitutt

Benedictow, Kari B.
Koren, Elisabeth

Sekretariatet for fotoregistrering

Erlandsen, Roger

Olsen, Kåre

Statsarkivet i Oslo

Hadland, Anne M.

Kalvik, Lars

Rustad, Else B.

Statsarkivet i Hamar

Aasterud, Johanna

Engstad, Else

Falck, Arne P.

Gulbrandsen, Bjarne

Johansen, Egil A.

Kleven, Unni M.

Martinsen, Inger K.

Olstad, Ester

Paulsen, Magnhild

Sandberg, Per-Øyvind

Statsarkivet i Kristiansand

Bråstad, Kjell

Hodne, Kåre O.

Mykland, Jenny

Nilssen, Per Inge

Ordahl, Sverre

Repstad, Laurits

Skjønhaug, Svein

Skomedal, Sigrid

Statsarkivet i Stavanger

Alsvik, Jan
Bols, Kjell
Dybfest, Vera
Ellingsen, Anne Guri
Ellingsen, Charles
Herland, Ingrid
Hinna, Lone
Johansen, Kari-Anne
Jåsund, Anne Karin
Karmly, Dag
Næss, Hans Eyvind
Paulsen, Ivar B.
Risa, Lisabet
Thime, Torkel
Øverland, Sigrun

Interkommunalt arkiv i Rogaland

Andresen, Else Plahte
Kleppa, Hermund
Rege, Magne

Statsarkivet i Bergen

Geelmuyden, Knut
Johannessen, Mona
Johannessen, Reidar
Mjeldstad, Johanne
Nysæter, Egil
Opheim, Ranveig
Pedersen, Aud
Øvrebø, Egil

Statsarkivet i Trondheim

Aalberg, Kari
 Bjørkvik, Eilert
 Bugen, Turid N.
 Ekle, Torger
 Frøholm, Anders
 Gjerdåker, Brynjulv
 Hals, Harald
 Jacobsen, Elin
 Lindreitli, Wenche
 Rugelsjøen, Bjørg

Statsarkivet i Tromsø

Larsen, Tor L.
 Lohne, Arvid
 Tronstad, Roger

Andre

Berg, Marcia, Kommunearkivar, Oslo, Arkivinstruktør
 Engebretsen, Aina, Oslo stadsfysikat, "
 Fosshaug, Ragnar, Helsedirektoratet, "
 Fossum, Synnøve, Nordland fylkeskommune, "
 Fygle, Svein, Nordlandsarkivet
 Fyrileiv, Oddvar, Forbrukerdepartementet
 Hartløff, Martin, Teleinsp., "
 Hesselberg-Wang, Nina, Universitetsbibl., Oslo, tekn.kons.
 Hjelmtveit, Eva, Fylkeslandbrukskont., Bergen, Arkivinstr.
 Instanes, Jorunn, Bergen Teledistrikt, Arkivinstruktør
 Kinneberg, Gerd, Distriktenes Uthyggingsfond, "
 Knudsen, Svein Åge, Bergen Byarkiv
 Kongsrud, Morten, NSB, Oslo, Arkivinstruktør
 Malme, Arnfinn, Arbeiderbevegelsens Arkiv, Oslo
 Moren, Gudmund, Oplandsarkivet
 Myrvang, Sissel, Universitetet, Tromsø, Arkivinstruktør

Rønning, Bjørn R., Stortingsarkivar
Sandhaug, Inger, Agder Distriktshøgskole, Arkivinstr.
Skivenes, Arne, Byarkivar i Bergen
Stensland, Rolf, Nordlandsarkivet

